הלכה · משנה תורה · מפרשים · מגיד משנה · ספר משפטים

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות מלווה ולווה

רבנו וידאל די טולוזא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות מלווה ולווה

רבנו וידאל די טולוזא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מגיד-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-מלווה-ולווה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 6
פרק ג 9
פרק ד 13
פרק ה 16
פרק ו 20
פרק ז 24
פרק ח 27
פרק ט 30
פרק י 33
פרק יא 35
פרק יב 38
פרק יג 43
פרק יד 45
פרק טו 50
פרק טז 53
פרק יז 58
פרק יח 61
פרק יט 65
פרק כ 68
פרק כא 71
פרק כב 76
פרק כג 81
פרק כד 87
פרק כה 92
פרק כו 97
פרק כז 101

פרק א

הלכה א

מ"ע להלוות לעניי ישראל וכו'. במכילתא (פרשת משפטים פי"ט דף ל"ד) שהיה רבי ישמעאל דורש שאם זה חובה ומבואר בבבא מציעא פ' איזהו נשך (בבא מציעא דף ע"א) ובהרבה מקומות:

ומצוה זו גדולה וכו'. כך אמרו ז"ל גדול המלוה יותר מן הנותן:

הלכה ב

כל הנוגש את העני והוא יודע שאין לו מה וכו'. מימרא פ' איזהו נשך (בבא מציעא דף ע"ה):

ומ"ע וכו'. בספרי פרשת (כי תצא דף נ"א) לנכרי תנוש זו מצות עשה אבל האחרונים פירשו שהכוונה שהיא מ"ע באחיך כלומר לנכרי תנוש לעכו"ם אתה רשאי ליגוש ולא לאחיך ולאו הבא מכלל עשה עשה והראו פנים לזה ועיקר:

הלכה ג

אסור לאדם להראות וכו'. זו היא מימרא שם באיזהו נשך:

וכשם שאסור לזה וכו'. איסור הלוה פשוט ואמרו פ' המקבל (בבא מציעא דף קי"א) שהכובש שכר שכיר אחר יום הראשון עובר משום בל תשהא משום שנאמר אל תאמר לרעך לך ושוב:

וצוו חכמים וכו'. משנה באבות:

הלכה ד

כשיתבע המלוה הלואתו וכו'. גם זה פשוט והתחלת הגבייה במטלטלין מפורש בהרבה מקומות והחרם הוא מתקנת הגאונים ואין בגמרא חרם בדברים אלו מבואר:

וגובין מכל קרקע שיש לו וכו'. זה מתבאר פרק מי שהיה נשוי בכתובות (דף צ') שמגבין לבעל חוב מאוחר אע"פ שיש מוקדם הימנו ולכשיבא הקודם יטרוף הימנו:

טען הלוה שמטלטלין אלו שבידי אינן שלי וכו'. דין זה אינו מבואר בגמרא בפשיטות אבל נראה דבר של טעם וממה שיבא סוף פרק שני יראה כן ויש לתמוה מה טעם לא יהיה נאמן בזה מתוך שיכול לתתם במתנה או למכרן ולתת הדמים ובעל חוב לא יגבה מהן כמו שיתבאר פי"ח ויש מי שתירץ בזה שאין אומרים מיגו במקום שאין הטענות שוות וכאן אם היה נותנן המקבל מתנה לא היה מחוייב להחזירן לו ואם הוא טוען של ראובן הם והפקידן בידי אם אינו אמת מחוייב הוא ראובן בבא לצאת ידי שמים להניחם או להחזירם ליד הלוה ולפיכך זאת הטענה תהיה טובה ללוה יותר מן האחרת ואין

שומעין לו, והרמב"ן ז"ל אמר כמסתפק שאחר שתבעוהו בחובו אינו נאמן לומר במה שבידו שהוא של אחרים דחזקה כל מה שביד אדם הוא שלו ומיגו במקום חזקה כזו לא אמרינן לפי שאדם עשוי לעשות קנוניא להפקיע ממון חבירו לפיכך חוששין לה אלו דבריו ז"ל:

הלכה ה

אין בעל חוב גובה לא מכסות אשתו וכו'. זה מתבאר מאותה ששנינו בערכין (דף כ"ג ע"ב) אחד המקדיש וכו' הובאה בהלכות פרק המקבל (דף קנ"ה) וכ"כ ה"ר אלפסי ז"ל בתשובה:

בד"א בכלי חול אבל בגדי שבת והמועד בעל חוב גובה אותן. חילוק זה שכתב הרב ז"ל לא מצאתיו מבואר בשום מקום בדין זה והמשנה של ערכין סתם היא שנויה אבל נ"ל שיצא לו ז"ל ממה שאמרו פ"ק דב"ק (דף י"א ע"ב) האחין שחלקו מה שעליהם שמין ומה שעל [נשיהם] בניהם ובנותיהן אין שמין ואמרו בירושלמי בגדים שעל בניהם ושעל בנותיהן אין שמין של רגל ושל שבת שמין והביאוהו בהלכות וכבר נתבאר דין זה פ"י מהלכות נחלות והרב ז"ל דימה דין בעל חוב לחלוקת האחים לפי שהכל מטעם אחד שאינו עולה בדעת הבעלים להקנות להם בגדים אלו המכובדים שהם מיותרים על דעת שלא יוכל למכרן ולפיכך נישומין בחלוקת האחין ונגבין לבעל חוב זהו דעתו ז"ל וראיתי מי שחלק ואמר שאחין הוא בדוקא שאינן מקנין זה לאשתו ובניו של זה אלא בגדי חול ומפני שלא יפשיטום ערומים אבל בעל לאשתו מקנה הוא בין של חול בין של שבת ואם הקדיש והעריך עצמו אין לו בכסות אשתו ואפילו של שבת כלום ע"כ ויש סעד לחילוק זה מפני שהורע דין האחין בצבע שצבעו לשם נשיהם ובניהם שהוא נישום בודאי שלא אמרו אלא מה שעל נשיהם ובניהם ממש ואילו בעל חוב אינו גובה מהן ואפשר שאף בגדי שבת ומועד כן זה נ"ל ואני תמה בדברי הרב למה לא כתב חילוק זה פ"ג מהלכות ערכין וחרמין והביא דין המשנה סתם וצ"ע:

ואין צ"ל וכו'. זה פשוט ומוסכם וכ"כ הרי"ף בתשובה ובודאי אם היה דינן כדין מלבושים המשנה היתה מזכרת כן:

הלכה ו

היה לו מטלטלין וכו'. דין זה תשובה לרי"ף ודברי טעם הן:

הלכה ז

מסדרין לבעל חוב וכו'. דין הסידור בבעל חוב מחלוקת בגמרא פרק המקבל (בבא מציעא דף קי"ד) ומסקנא דרבה בר אבוה אשכחיה לאליהו ואמר ליה מהו שיסדרו בבעל חוב ואמר ליה דמסדרין וגמר מערכין וכן פסקו כל הגאונים ז"ל:

ונותנין לו מן הכל מזון שלשים יום. דינין אלו הם בערכין פרק שום היתומים (ערכין דף כ"ג ע"ב):

אלא מעבירין אותה ממנו וכו'. ברייתא פרק המקבל (בבא מציעא דף קי"ג) ופסק כתנא קמא וכן כתבו ז"ל ומוכרח הוא שם:

ונותנין לו כסות הראויה לו וכו'. דינין אלו מפורשים שם בערכין ויש מהם בהמקבל וכן בהלכות:

היה לו מין אחד מרובה וכו'. פירוש כגון שהיו לו שלש מגרות ומעצד אחד:

היה אכר או חמר וכו'. ג"ז שם מחלוקת ת"ק ור"א ופסק כת"ק. ודין הספינה אף הוא פשוט לדעת ת"ק לפי שאינה כלי אומנות ומסוגיא שבפרק השג יד (ערכין דף י"ח) יתבאר כן:

הלכה ח

מלוה שבא להפרע שלא בפני הלוה וכו'. זה לא מצאתי מבואר אבל הדין נראה פשוט:

פרק ב

הלכה א

דין תורה שבזמן וכו'. זה פשוט שלא מצינו בשום מקום חיוב גוף מחמת ממון ולא שבועה שאין לו:

הלכה ב

אבל מחרימין וכו'. זה החרם לא מצאתיו בגמ' מבואר אא"כ סובר הרב ז"ל שזהו מה שאמרו במסכת מועד קטן פרק ואלו מגלחין (מועד קטן דף י"ז) מנא לן דמחרמינן וכו' ותהיה הכוונה בחרם סתם וצל"ע:

הגאונים הראשונים וכו'. זאת התקנה כתובה בספריהם ז"ל וכ"כ בעטור והיכא דטעין ב"ח דלית ליה לאיפרועי תקינו רבנן לאשתבועי שבועה כעין דאורייתא והכי אסכימו ונהיגו ע"כ:

הלכה ד

והרי נאמר עד דרוש אחיך וכו'. זה הלשון במשנה פ' אלו מציאות (בבא מציעא דף כ"ח ע"ב):

כללו של דבר וכו'. זהו דין הגמרא שהדיין יש לו לחתוך הדין לפי האמת אפילו חוץ מן הדין וכבר אמרו מניין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה וכו' ואמרו בכמה מקומות כפתיה ואודי ומ"מ כתבו המפרשים האחרונים ז"ל שאין בכל ב"ד כח בזה אלא א"כ הוא ב"ד חשוב ומוחזק בחכמה וחסידות ומשרבו הדיינין שאינן מומחין [ס"א מהוגנין] יש לחוש שלא יהא כל אחד פורץ לעשות לו דרך לרצונו:

הלכה ה

מי שנתחייב בשבועה זו וכו'. מתוך לשון הרב ז"ל יראה שאין זה אלא כשאין שם עדים באותן חובות אבל אם יש שם עדי הלואה אע"פ שאין בהם שטר הרשות בידו לתת להם ובודאי אם היה זה בגביית בית דין שידעו שהשיגה ידו יותר מן הראוי לו פשוט הוא שאם אין שם עדי הלואה שאין נותנין בהודאת הלוה שאפילו בשיש שם עדי הלואה והיא קודמת למלוה בשטר יש מן הגאונים שאמרו שנותנין למלוה בשטר בדוקא וזה יתבאר פ"כ כ"ש בשאין שם עדי הלואה וזה פשוט ולפיכך אף כשהלוה פורע מכח שבועתו לא יתן לבעלי השטרות:

הלכה ו

ראובן שהיה חייב לשמעון מאה וכו'. זה מחלוקת בברייתא דת"ק ור' נתן בפ"ק דקידושין (דף ט"ו) ובהרבה מקומות פסק כר' נתן וכן פסקו רוב הפוסקים ז"ל:

לפיכך אם אין לראובן נכסים והיה לו שטר חוב על לוי וכו'. מימרא פרק האשה שנתארמלה (כתובות דף י"ט) בכתובות וכאוקימתא דאביי והיא בשאין לראובן נכסים אחרים כמו שכתב הרב שאותה של רבי נתן שהזכרתי בשאין לו נכסים אחרים להשתלם ממנו נאמרה כדאיתא פרק שור שנגח ד' וה' (בבא קמא דף מ') וכן כתב ז"ל, וכבר הזכרתי למעלה פרק ראשון בכיוצא בזה מפני מה אינו נאמן מדין מיגו וכן נאמינהו כאן ומתוך שיכול למחול ולשרוף השטר והרבה תירוצים נאמרו בזה והנראה בדעת רבינו שהוא סובר כדברי הרמב"ן ז"ל שכתבתי למעלה. וכתב הראב"ד ז"ל בדין זה אם הלך ראובן ופרעו לשמעון ואח"כ הוציא שטרו על לוי ז"ל שגובה אותו ממנו כיון שמתחלה לא האמינוהו אצל שמעון ואמרינן להשמט ממנו אמר כן לגבי לוה ג"כ אין תופסין אותו בכך שהרי אם עמד מתחלה ולא פרע לשמעון משלו הרי מוציאין מן לוי ונותנין לו ג"כ עתה שפרעו משלו גובה מן הלוה דלא גרע משמעון ע"כ בחידושי הרשב"א ז"ל:

וכן כל מי שיש עליו שטר חוב וכו'. מתוך לשון זה נראה ג"כ שאין הכוונה אלא בשאין שם עדי הלואה כמו שכתבתי למעלה ומתוך דברים אלו נראה שדעת הרב שמלוה בשטר מאוחרת ומלוה ע"פ מוקדמת שנותנין למלוה על פה שלא כדברי הגאונים שכתבתי למעלה שאם לא כן אי זה חשש קנוניא יש בכאן והלא אפילו אם נאמינהו לעולם היינו מגבין בעל השטר תחלה א"ו דעת הרב כמו שכתבתי ובפרק כ' יתבאר ודין הקנוניא פשוט בהרבה מקומות ומהם סוף בבא בתרא (דף קע"ד):

הלכה ז

אסור לאדם וכו'. מימרא סוף פרק איזהו נשך (בבא מציעא דף ע"ה ע"ב):

ואפילו לתלמיד חכם. מעשה שם. **ומ"ש הרב ז"ל אלא א"כ הלוהו על המשכון** לפי שבהלואה על המשכון אין בה אותן טענות שיש במלוה בלא עדים לפי שהמלוה נאמן בו בשבועה עד כדי דמיו כמו שיתבאר פרק י"ג:

וכל המלוה בלא עדים וכו'. שם ופירש"י ז"ל עובר משום ולפני עור שעולה על רוחו של לוה לכפור וגורם קללה לעצמו כשתובעו וזה כופר הכל מקללין אותו [ואומרים שהוא דובר על צדיק עתק] עכ"ל:

הלכה ח

הרב שלוה מעבדו וכו'. ברייתא פרק חזקת (בבא בתרא דף נ"א) לוה מן העבד ושחררו מן האשה וגירשה אין להם עליו כלום עכ"ל אבל מתוך מה שאמרו עליה בגמרא שאני התם דלא ניחא ליה דליהוי עבד לוה לאיש מלוה כתב הרשב"א ז"ל ושמעינן מינה דלוה מאשתו או מעבדו מעות שאינן טמונין וגירש את האשה ושחרר את העבד חייב לפרעם דכל שלוה מהן מעות שאינם טמונים אודויי אודי דשלהם הם שניתנו להם בענין שאין לו בהם כלום כגון שנתנו לעבד על מנת שאין לרבו בהם כלום אלא שיפדה בהם את עצמו ולאשה על מנת שאין לה בהם אלא מה שהיא נושאת ונותנת לתוך פיה אי נמי שייחד לה דבר אחר עכ"ד ואין זה דעת רבינו שלא חילק:

וכל המעות שביד האשה וכו'. כל זה נראה מפשטה של הברייתא שהזכרתי אבל יש שהעמידה בשטוען ברי שאותן מעות היו משלו והיא גנבתם וכיון שהוא תופס וטען ברי עליה להביא ראיה אבל כל שלא תפס או שתפס ולא טען ברי מחזיקין אותן בנכסי מלוג ויש לבעל בהן אכילת פירות בלבד. וכבר כתבתי סוף פ"ז מהלכות פקדון סברת קצת המפרשים ז"ל כל זמן שהמעות ביד האשה והעבד נאמנין לומר נתנו להן על מנת שאין לבעל ולאדון רשות בהן ובזה חלוק רבינו ז"ל כמו שכתב כאן ואף הרמב"ן ז"ל סובר שאינן יכולין לומר שלנו הן אפילו הן בידן וכדברי רבינו:

פרק ג

הלכה א

אלמנה בין שהיא עניה בין שהיא עשירה וכו'. משנה בהמקבל (דף קט"ו). ועל **מ"ש לא בשעת הלואה** כתוב בהשגות א"א בשעת הלואה אין זה חובל עכ"ל וכ"כ קצת המפרשים ז"ל והמשנה נאמרה סתם ואין ממשכנין אותן ומ"מ דברי המפרשים נראין ויש לי קצת ראיה לדבריהם ממה שאמרו בגמרא ר"ש אומר עשירה ממשכנין אותה עניה אין ממשכנין אותה [שאם אתה ממשכנה אתה חייב להחזיר לה ומתוך] שאתה חייב להחזיר לה אתה משיאה שם רע בשכינותיה סובר ר"ש שאיסור החבלה לאלמנה אינו אלא בעניה ומפני חשש השאת שם רע בהיות נכנס אצלה תמיד בחצרה ואם היה בכלל הכתוב אפילו שעת הלואה היאך יאמר כן ר"ש והלא בממשכן בשעת הלואה אינו חייב להחזיר כמו שיתבאר בפרק זה ואם תדחה ותאמר זהו לר"ש שאינו מעמיד הכתוב אלא מפני החזרה ומפני כך מתיר בעשירה אבל ת"ק דקי"ל כוותיה כשם שאוסר בעשירה שאין בה חזרה כך אוסר בשעת הלואה זה אינו שא"כ היה להם לחלוק בתרתי ולא מצינו מחלוקת אלא בעשירה בלבד אלא ודאי לדברי הכל בשעת הלואה מותר לא נחלקו אלא שלא בשעת הלואה בעשירה שת"ק סובר שאין אנו דורשין טעם לפסוק כדי לחלק בין עניה לעשירה ור"ש דריש טעמיה דקרא כדאיתא התם אבל במשמע הכתוב אם לא תחבול כולל שעת הלואה אם לאו לא נחלקו כך נ"ל:

ואם תודה לו תשלם. פירוש וב"ד מגבין מנכסיה שלא אמרה תורה אלא שלא למשכן אבל לא אמרה שלא להגבות וכן כתבו ז"ל:

ואם תכפור תשבע. פירוש בשאין שם שטר:

אבד המשכון וכו'. דין המלקות נתבאר בסוגיא דאלו הן הלוקין (דף י"ו) שכל לאו שניתק לעשה אין בו מלקות וזה ניתק לעשה שאמרה תורה אם חבול תחבול ודרשו ז"ל אפילו שלא ברשות ואם אינו יכול להחזיר לוקה כדין כל לאו הניתק לעשה ובהשגות חלוקין במלקות זה ולמטה יתבאר:

הלכה ב

וכן המלוה את חבירו וכו'. ג"ז במשנה שם וג"כ נחלקו עליו בהשגות **במ"ש בין שהלוהו על המשכון** ומהטעם שלמעלה שכל בשעת הלואה אין זה חובל אחר שמרצון הלוה הוא מקבלו ממנו ועל זה הלוהו והרי הוא כמוכרו לו ובאמת שאם לא תחבול האמור באלמנה אינו כולל שעת הלואה אף כי נפש הוא חובל אינו כולל שעת הלואה שלשון הכתוב אחד הוא:

כגון הרחים והעריבות וכו'. כתבו ז"ל דדוקא כלים אבל פרה החורשת וחמור וספינה וכיוצא בזה לא וזה דעת רבינו שהזכיר כלים וכבר כתב כיוצא בזה פרק ראשון עוד שנינו בתוספתא היו לו חמש רחיות אינו רשאי למשכן אפילו אחת מהן ואם אינו עושה מלאכה אלא באחת מהן אינו חייב אלא על אותה בלבד ופירש הרשב"א ז"ל דלאו דוקא אינו חייב אלא אפילו לכתחלה רשאי לנוטלן. עוד כתבו ז"ל ודוקא בשעת משכונא אבל בשעת גבייה גובין מהן כמו שגובין משאר כלים ומסדרין לו בהן כדרך שמסדרין בשאר כלי אומנות שלא אסרה תורה אלא שלא לחבול אבל לא שלא לגבות:

ואם אבד המשכון וכו'. כבר כתבתי בזה למעלה ולפנינו יתבאר דעתו ודעת ההשגות:

הלכה ג

חבל כלים הרבה כו'. דינין אלו ממנין המלקות הם כר"י דתניא כוותיה כדאיתא התם:

כשם שהרכב והרחים מיוחדין וכו'. ברייתא שם (דף קי"ו):

וכן אם חבל צמד בקר החורש לוקה שתים. בגמרא חבל זוג של ספרים וצמד של פרות יכול לא יהא חייב אלא א' וכו' ופירשו ז"ל שהצמד שלהם היה משני כלים מחוברים ועושין מלאכה אחת וחייב על כל כלי וכלי ולזה נתכוון רבינו לפי הנראה אבל בהשגות כתוב א"א זה אינו ע"כ נ"ל שדעת הר"א ז"ל היה שכוונת רבינו היתה לומר שהצמד לא היה אלא כלי א' ומתוך שמזווג ב' פרות חייב ב' ומתוך כך פרט אותו בביאור או שהיתה כוונתו לחייב על גוף הפרות אם חבלן וכל זה אינו ולא ידעתי מי הביאו לר"א ז"ל בזה ולשונו סתום וצ"ע:

הלכה ד

המלוה את חבירו וכו'. משנה שם (דף י"ג):

ואפילו שליח ב"ד שבא למשכן וכו'. גם זה שם במשנה ומפורשת בגמ' וכשמואל דקיימא לן כוותיה:

אם כן מה בין בעל חוב וכו'. כבר נתבאר זה ומבואר שם:

עבר בעל חוב ונכנס וכו'. כבר נתבאר זה למעלה:

ואם לא קיים עשה שבה וכו' לוקה ומחשב דמי המשכון וכו'. בהשגות א"א שיבוש הוא זה [אלא] מפני שנתחייב באונסיו וכדכתיבנא לעיל ע"כ ואף דעת רבינו שחייב באונסיו כמו שכתב ומחשב דמי המשכון לבעליו והר"א ז"ל מדמה לאו זה ללאו דלא תגזול דכתיב ביה והשיב את הגזילה אשר גזל ואפילו אין הגזילה בעין כיון שהוא חייב באונסיה ה"ז לאו שניתק לתשלומי ממון ואין לוקין עליו כמו שיתבאר בהלכות גזילה ובהלכות גניבה ואף זה כיון שהוא חייב בתשלומיו אם נאנס פטור הוא מן המלקות ודעת

רבינו הוא שאין זה לאו שניתן לתשלומין שהרי לא אסרה תורה זה מחמת הפקעת ממון חבירו שהרי נוטלו בחובו ואין זה לא גנב ולא גזלן אלא גזירת הכתוב היתה שלא לעשות כל אדם דין לעצמו ואין זה לאו שניתן לתשלומין שהרי הלוה והמלוה אין מחלוקתן עכשיו בממון אבל הוא לאו שניתק לעשה ואם לא קיים העשה שבו לוקה וא"ת היאך לוקה ומשלם וכבר נתבאר פ"ג מהלכות גניבה שאין אדם לוקה ומשלם בבת אחת נ"ל שדעתו ז"ל הוא שהלאו הוא בשעת נטילת המשכון ובאותה שעה לא היה מתכוין לגוזלו אלא ליטלו במשכון בחובו וכשנאבד נפקע חובו בכדי שוויו שהרי לכך נטלו. כל זה היה נראה לדעת רבינו אבל הסוגיא שבאלו הן הלוקין לפי גירסת ספרינו מורה בביאור כדברי הר"א ז"ל ומשוה לאו זה ולאו דגזילה וכן כתב שם רבינו מאיר הלוי ז"ל ואפשר שהיה לרבינו גירסא אחרת שם:

הלכה ה

אחד הממשכן את חבירו בבית דין וכו'. מפורש שם (דף קי"ד):

ואת המחרישה ביום. במשנה שם (דף קי"ג) והקשו המפרשים ז"ל והלא כלי שעושין בו אוכל נפש הוא ואין ממשכנין אותו ותירצו במשכנו בלילה שאינו זמן מלאכת החרישה ולא אסרה תורה אלא שלא למשכנו בשעה שהוא ראוי לעשות מלאכה וכן אמרו בירושלמי דגרסינן התם קרדום ומחרישה שדרכן לעשות מלאכה ביום חובלן בלילה ומחזירן ביום ע"כ בחידושי הרשב"א ז"ל וכ"כ הרמב"ן ז"ל:

עבר ולא השיב לו וכו'. מפורש שם ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה:

(**אם תאמר**) **א"כ הוא וכו'**. ברייתא מבוארת בגמרא שם (דף קי"ד קט"ו):

הא למדת וכו' דבר שהוא צריך לו. פירוש שדברים שאינן צריכין לו אין מחזירין לו כלל והרי הוא כעשיר לדבר זה ועוד הוסיפו המפרשים ז"ל שלא אמרה תורה להחזיר אלא בכלי מלבוש ומשכב ובכלים שעושין בהן אוכל נפש מקל וחומר ומה אלו שממשכנים מחזירים אלו שאין ממשכנין לא כ"ש שמחזירין אבל שאר דברים כגון צלוחיות וכוסות שאין עושין בהן אוכל נפש וכל שכן ספרים וכיוצא בהן ממשכנין ואין מחזירין אף על פי שצריכין לו וכן אמרו במכילתא (פרשת משפטים) היא כסותו לבדה זו טלית היא שמלתו לעורו זו חלוק במה ישכב להביא עור מצע עד כאן נראה שאלו דוקא בשצריך להם ושאר דברים אפילו צריכין לו אין מחזירין ולא נראה כן דעת רבינו שלא חלק כך כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

בד"א שמשכנו וכו'. בברייתא ומפורשת שם:

הלכה ו

שליח ב"ד שבא למשכן וכו'. פירוש שבא למשכן שהלוה מוציא העבוט או שהוא מנתח והדין ברייתא (דף קי"ג) באה בהלכות וסובר רבינו שאפילו כלי אומנות יכול לנתח ואף על פי שמסדרין בהן כמו שנתבאר פרק ראשון זהו בשעת גבייה אבל לא בשעת משכונא וחלוקים עליו ז"ל ואמרו שאע"פ שלא נזכרו בברייתא בביאור כל מה שב"ד מסדרין אין ממשכנין אותו ואין מנתחין אותו בזרוע ואם נתנו לוה מעצמו מקבלין ומחזירין מה שראוי להחזיר זה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

ומצע לעשיר ומטה ומפץ וכו'. בברייתא שם וכתב הרמב"ן ז"ל בשלא הורגל לישן בכר וכסת אבל היו לו כר וכסת ורגיל לישן בהן מניח לו כר וכסת וכן פירש"י עכ"ל:

היו לפניו שני כלים נוטל אחד ומחזיר אחד. משנה כלשונה שם ופירש"י ז"ל היה לו שני כלים וחובו כנגד שניהם ומשכנו בשניהם נוטל אחד ומחזיר אחד בשעה שהוא צריך ללוה יחזירנו לו משום השבת העבוט [ויעכב את השני] וכשיצטרך לשני יטול זה את הראשון ויחזיר את השני עכ"ל:

עד מתי הוא חייב וכו'. במשנה שם ופסק כת"ק פירוש וכל זה כשבא לידו בתורת משכון אבל בתורת גבייה כבר נתבאר פרק ראשון ממה גובין וכיצד מסדרין וכן כתבו ז"ל, עוד כתבו וכשבא לידו בתורת משכון ובא לגבות כיצד הוא עושה מחזיר את הכר ואפילו ביום ומחרישה אפילו בלילה ובא לב"ד ומגבין לו חובו ומסדרין מה שראוי להם:

ואם היה המשכון וכו' מניחו עד שלשים יום. בהשגות א"א כמו שאמרו סתם הלואה שלשים יום ע"כ וכן כתבו ז"ל, ודע שזהו כשבא לידו בתורת משכון והרי זה כמלוה עתה על המשכון אבל מלוה שבא לגבות מהלוה והיו ללוה מטלטלין יותר על מה שמסדרין מגבין לו מיד כל שבא בתורת גבייה ואין נותנין זמן ללוה כמו שיתבאר פכ"ב:

מת הלוה אינו מחזיר וכו'. משנה שם:

מת הלוה אחר שהשיב וכו'. מימרא בגמרא שם (דף קי"ד ע"ב):

הלכה ז

הערב מותר למשכנו וכו'. ברייתא שם (דף ק"ד):

וכן מי שיש לו שכר וכו'. באותה ברייתא שם:

הלכה ח

מי שהיה בידו משכונו של עני וכו'. משנה פרק השוכר את האומנין (בבא מציעא דף פ') ופסק הלכה בגמרא שם (דף פ"ב):

פרק ד

הלכה א

נשך ומרבית אחד הוא שנאמר את כספך וכו'. משנה פרק איזהו נשך (בבא מציעא דף ס' ע"ב) ונתבארה בגמרא שם:

הלכה ב

כדרך שאסור (לנותן) להלוות וכו'. משנה ומבואר בברייתא:

וכן אסור להתעסק בין וכו'. גם זה במשנה (דף ע"ה:) ומבואר בגמ' שם: **הא למדת וכו'**. מבואר לאו זה במשנה גבי רבית ובפרק ראשון כתב רבינו כל הנוגש את העני וכו' עובר בלא תעשה שנאמר לא תהיה לו כנושה ונ"ל שלאו זה כולל כל דבר שדרך הנושים לעשות והוא שאין מלוין ממונם בחנם ולכשמגיע זמן פרעון רוצים מעותיהם ונוגשין בחזקה ועל שניהם הזהירה תורה ובודאי שלא אסרה הנגישה בלוה עשיר אלא בעני אבל הריבית נאסר בכל:

והלוה עובר בשנים וכו'. לא נזכר בדברי רבינו ז"ל לאו לאחיך לא תשיך לא בלוה ולא במלוה ובגירסת ספרינו [בגמרא] (דף ע"ה:) לוה עובר משום לא תשיך ולאחיך לא תשיך ולפני עור לא תתן מכשול והן ג' לאוין ודברי הרב ז"ל צל"ע :

ערב וכו'. לשון הגמרא שם:

וכל מי שהיה וכו'. זה פשוט שם:

הלכה ג

אף על פי שהמלוה וכו'. זה נתבאר בסוגיא בראש הפרק ויש מדקדקין בהיפך:

אם היתה וכו'. מחלוקת רבי אלעזר ורבי יוחנן (דף ס"א:) ופסק כרבי אלעזר וכרב ספרא דאמר הכין וכ"כ ז"ל:

ואם מת וכו'. גם זה נתבאר שם:

הלכה ד

הניח להן אביהן וכו'. ברייתא שם (דף ס"ב):

הניח להן פרה וטלית וכו'. גם זה באותה ברייתא שם:

במה דברים אמורים כשעשה תשובה וכו'. מבואר בגמרא שם:

הלכה ו

(ה-ו)

הגזלנין ומלוי בריבית שהחזירו וכו'. ברייתא פרק הגוזל עצים (בבא קמא דף צ"ד ע"ב):

ואם היתה גזילה קיימת. מבואר שם וכבר נתבאר יותר מזה פרק ראשון מהלכות גזילה:

והריבית דבר מסויים. פרק איזו נשך (דף ס"ב):
שטר שכתוב בו רבית בין וכו' גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית. ברייתא (דף ע"ב) כלשונה שם ופסק כחכמים ופירש רש"י ז"ל שכתוב בו פלוני לוה מפלוני מנה ברבית כך וכך לזמן פלוני עכ"ל. וגובה את הקרן יש מי שפירש אפילו מן המשועבדין ואף על פי שהעדים עברו בלאו תורת שטר יש לו ואינן נפסלים בכך לעדות לפי שלאו זה אינו ידוע לכל וסוברין שלא תשימון אינו אלא למלוים ויש מי שפירש גובה את הקרן מבני חורין בדוקא אבל לא מן המשועבדין וגובה מבני חורין בשהחייב מודה או בשעדים אחרים מעידין על אותה מלוה ודינה כדין מלוה על פה אבל אלו פסולין הן לעדות כיון שריבית מפורשת יש בשטר ולזה הסכים הרמב"ן לפסול העדים בכך אבל פירוש הברייתא בדרך אחרת שאין הריבית מפורשת בו ולא ידעו העדים באותו ריבית אלא שבאו שנים ואמרו כתב ידן הוא זה אבל רבית היתה שם או שידעו והיו אנוסין מחמת נפשות וכיוצא בזה גובה את הקרן אפילו מן המשועבדים אבל ברבית מפורשת ולא נאנסו העדים הרי הן נפסלין בכך וזה עיקר:
אבל אבק וכו'. מפורש בראש הפרק שם (דף ס"א ע"ב):

הלכה ז

כל הכותב וכו'. ברייתא בשם ר' יוסי שם (דף ע"א):
וכן כל הלוה ומלוה ברבית בינן לבין עצמן וכו' וכפרו ביציאת מצרים. שם בראש הפרק (דף ס"א) ופי' שהן כופרין בהשגחה ויציאת מצרים שהיו בה מופתים מחודשים מורה על ההשגחה ונמצאו כופרין בה' בהכרח:

הלכה ח

אסור לאדם להלוות בניו וכו'. בסוף הפרק שם (דף ע"ה) דילמא אתו למיסרך וזהו שכתב שמא ירגילם בדבר זה:

הלכה ט

ת"ח שהלוו זה את זה וכו'. בגמרא אמר שמואל ת"ח מותרין ללוות זה מזה ברבית [מ"ט] מידע ידעי דרבית אסורה ומתנה הוא דקא יהבי להדדי א"ל שמואל לאבוה בר איהי הלוני מאה פלפלין במאה ועשרין פלפלין ואריך ע"כ ופירש רבינו דלאו למימר שיקצצו בשעת הלואה ויקפידו בזה דבכי הא רבית קצוצה היא דבר תורה ואינה מותרת לת"ח אלא דוקא בשלוה סתם שאין המלוה מתנה דבר אלא הלוה נותן לו יותר וזהו שאמרו ללוות ולא להלוות והנראה מלשון הגמרא שהוא מותר אפילו באמירת הלוה בשעת הלואה ומדברי רבינו דוקא בלוה סתם וההיא דשמואל יש לדחוק ולפרשה לפ"ז

והרמב"ן ז"ל הוסיף להחמיר ואמר שאינו אלא דוקא בעסקי סעודה ובדבר מועט לפי שהם יודעים להקנות והרי הן כבני חבורה שאינן מקפידין זה על זה ודוקא שלא קצץ בתחלה ושמואל הכי קאמר הלוני מאה פלפלין ואפשר שבשעת פרעון אפרע לך מאה ועשרין שלא אקפיד למנותן ואריך שזהו כבודי אפילו הוספתי עד חומש וכן פסק רב עמרם בתשובה ע"כ דבריו:

הלכה י

המלוה את חבירו ומצא הלוה יתר וכו'. נ"ל שגירסת רבינו שם (דף סג ע"ב) האי מאן דאוזיף פשיטי לחבריה ואשכח בהו טופיאתא פי' ואשכח בהו לכשמחזירם לו וגירסא אחרת יש האי מאן דיזיף פשיטי מחבריה. ונ"ל לפי גירסא זו דוקא בשלוה מוצא יותר אבל כשהמלוה מוצא יותר יש לתלות שהלוה נותן יותר משום רבית ואסור שלא בת"ח לדברי הכל. ואף לפי הגירסא האחרת ראיתי מי שפירשה דדוקא בשלוה מוצא יותר ואולי שאפילו מלוה מוצא יותר מותר שאין תולין ברבית מאוחרת שלא יהיה הלוה מאכיל איסור למלוה ואחזוקי איניש ברשיעי וכ"ש לנזקו לא מחזקינן:

בכמה הדעת טועה וכו'. זה הדין מימרא שם בראש הפרק ונתבארה בהלכות ויש מי שכתב דלאו דוקא חמישיות ועשיריות אלא הכל לפי מה שנהגו למנות באותו מקום ובאותו זמן וכן נראה:

הלכה יא

המלוה את חבירו על המטבע וכו'. בסוגיא פרק הגוזל עצים (בבא קמא דף צ"ז ע"ב) וזה לשונה המלוה את חבירו על המטבע והוסיפו עליו מהו ושם נפשטה כמו שכתב רבינו ונתבאר בהלכות כן ונראה פי' על המטבע שכל המלוה הן פירות שקצץ להם דמים הן מעות על סמך המטבע היוצא הוא מלוה ר"ל לחשיבות הצורה הוא מתכוין וזהו על המטבע ולא אמר המלוה סתם וכן נראה מן ההלכות שהכוונה בכל מי שחייב מעות לחבירו:

בד"א בשהוסיפו עליו עד חמישיתו וכו'. שם נתבאר ואיתא בהלכות ויש מי שכתב שאם היה המטבע במשקל הראשון יוצא במקום אחר כמתחלה ויש לו למלוה דרך שם הרי זה נותנו לו וזה פשוט דלא גרע ממלוה את חבירו על המטבע ונפסל כמו שיתבאר בסמוך וכן כתבו רש"י והרשב"א ז"ל:

והוא הדין למלוה את חבירו וכו'. זה בהלכות ודין הכתובה שכתב רבינו נתבאר פי"ו מהלכות אישות:

הלכה יב

המלוה את חבירו על המטבע וכו'. גם זה שם ופירשו קצת המפרשים שהלוהו מעות על תנאי שישלם לו מטבע אבל הלוהו מעות סתם אינו משלם לו אלא המעות שהלוהו ואפילו אינן יוצאין בשום מקום דמה שהלוהו משלם לו וזה דעת רש"י ז"ל והתוס' והרשב"א ז"ל ורבינו כתב מימרא כלשונה שאפשר שהוא מפרשה כמו שפירשתי למעלה ואמרם על המטבע שלא היתה הלואת פירות לשלם לו פירות אלא דמים ועל סמך חשיבות צורת המטבע:

וכן בכתובה. כבר נתבאר פי"ו מהלכות אישות ובשכתב לה מטבע ידוע כמו שנזכר שם:

הלכה יג

הורו מקצת הגאונים וכו'. הוראת הגאונים ז"ל היא מוסכמת במה שעתיד ליקח דודאי אין מחילה מועלת לעבור בשל תורה ואפילו בתלמיד חכם דקדקנו למעלה ואמרנו דלאו במתנין ליקח רבית היא כל שכן בכל אדם:

יראה לי שאין הוראה זו נכונה וכו'. זה הלשון מורה שלא נחלק רבינו על הגאונים ז"ל אלא ברבית שכבר עמד המלוה וגבאו שכבר עברו על הלאוין ואף על פי שניתן להשבון המחילה מועלת בו וכמו שהוכיח רבינו ממה שאמרו אין מקבלין מהן והוא מוכרח אבל ברבית העתיד ליקח אף הוא ז"ל מודה שאין שום מחילה מועלת בו וזה פשוט ונסתלקו מכאן דברי ההשגות וכך כתוב שם א"א חיי ראשי הוראה נכונה היא א"כ כל מלוין ברבית יעשו כן להתיר להם את הרבית ע"כ:

הלכה יד

נכסי יתומים מותר ליתן אותן וכו'. מפורש בפרק איזהו נשך מימרא וסוגיא שם (דף ע'):

פרק ה

הלכה א

ומצות עשה להשיך לעכו"ם וכו'. כתב הרב המגיד בהשגות א"א לא מצאתי שמועה זו וכו' עד מוכחת כן והר"ן כתב בפרק אי זהו נשך ול"נ כדברי הרמב"ם דכיון דמסקנא דשמעתין דרבית דעכו"ם מדאורייתא שרי הדרינן למאי דס"ד דרבא מאי לא תשיך לא תשוך ואם איתא דקרא להתיר רביתא איצטריך מידחיא ברייתא דסיפרי לגמרי דמנ"ל דללאו הבא מכלל עשה אתא דילמא לעשה אצטריך אלא על כרחין כי ס"ל דרבית דעכו"ם שרי נקטינן לנכרי תשיך כפשטיה דלמצוה הוא דאתא והיינו דתניא בסיפרי לנכרי תשיך הרי זו מצות עשה וכיון דמסקנא דסוגיין דרבית דעכו"ם מדאורייתא שרי

נקטינן ע"כ ברייתא דסיפרי כפשטה עכ"ל וקשיא לי על דברי רבינו שתשיך משמעותו שתלוה מהעכו"ם ברבית דה"ק תניח אותו שישוך אותך וזה ודאי אינו מצוה ולפי דברי רבינו כך היה לו לכתוב לנכרי תשוך דמשמע תלוה אותו כדי שתשתכר אתה בנטילתך ממנו רבית. ואפשר לדחוק ולומר דאיידי דבעינן למימר ולאחיך לא תשיך לומר שאף הלוה עובר בלאו כתב לנכרי תשיך ומכיון שלמדנו שזו מצות עשה ודאי לא צותה תורה שיהנה לעכו"ם ואית לן לפרושי האי תשיך כמו תשוך ושביק ליה לקרא דאיהו דחיק ומוקים נפשיה:

הלכה ב

אסרו חכמים שיהיה ישראל וכו'. פסק כרב חייא בריה דרב הונא דאמר הכי: **לפיכך מותר ללוות מן העכו"ם וכו'**. זה פשוט בטעמו ומבואר שלא אסרו אלא להלוות: **ותלמיד חכם וכו'**. פסק כאוקימתא דרבינא דבתרתי אוקימתות קיימא לן לקולא חדא דבכדי חייו מותר לכל אדם ותלמיד חכם אפילו להרויח וכן כתב הרב רבינו משה בר נחמן ז"ל ואמר דאפשר דלא פליגי אהדדי, ועכשיו בארצותינו עשו כל אדם עצמן כתלמידי חכמים וכתב הרשב"א ז"ל שמעתי משם רש"י ז"ל מפני שרבו מסין וארנוניות ואין שיעור לכדי חייו עכ"ל:

הלכה ג

ישראל שלוה מעות מן העכו"ם וכו'. ברייתא שם:

אפילו העמידו אצל העכו"ם עד שיטול כו' ויתנם ביד וכו'. מפורש שם באוקימתא דרב פפא ומפורש שם דאי אמר ליה העכו"ם הניחם ע"ג קרקע והפטר ובא ישראל שני ונטלם משם דמותר כיון שלא באו מיד ישראל לישראל וכל שכן דאמר ליה הפטר וכדאיתא התם ושם נתבאר הטעם:

הלכה ד

עכו"ם שלוה מעות מישראל וכו'. ברייתא שם:

ואם העמידו אצל ישראל וכו'. זה מחלוקת בין המפרשים ז"ל ויש מי שכתב דלאוקימתא דרב פפא דלעיל כל זמן שלא נטל הישראל ונתן ביד מותר לפי שאין שליחות לעכו"ם אפי' לחומרא וכ"נ מן הירושלמי אבל ר"ח ורבינו אלפס ורש"י ז"ל כתבו שיש שליחות לעכו"ם לחומרא וכל זמן שנתן מדעת ישראל ה"ז אסור וזהו דעת רבינו ומ"מ מ"ש שהוא רבית קצוצה אע"פ שלא נטל הישראל ונתן ביד חלקו עליו הרמב"ן והרב רבינו שלמה בן אדרת ז"ל ואמרו דדוקא לכתחלה הוא דאסור ואין מוציאין אותו מן הלוה אבל אם

עבר מלוה וגבה אין מוציאין ממנו דלא עדיף מאבק רבית שהרי מן התורה אין שליחות לעכו"ם כלל אלו דבריהם ז"ל:

הלכה ה

אסור לישראל לתלות מעותיו ביד עכו"ם וכו'. שם בראש הפרק (דף ס"א) תולה מעותיו בעכו"ם וכפירוש ההלכות:

ועכו"ם שהלוה את ישראל ברבית וכו' שכיון שבדיניהם שתובע הערב תחלה. לשון הגמ' שם (דף ע"א ע"ב) דכיון דעכו"ם דיניה דאזל בתר ערבא איהו ניהו דקא שקיל מיניה רביתא ופירש"י ז"ל ושאר המפרשים שכל שיכול לתבוע הערב תחלה אסור עד שיקבל עליו שלא יתבע הערב עד שיתבע הלוה ולא ימצא לגבות ממנו אבל הרשב"א ז"ל כתב שערב שלהם היה ערב שלוף דוץ כלומר שלוף והנח הלוה ודוץ והתקע בי לגבות ממני ולא היה דין מלוה אצל הלוה שהרי היה יכול לדחותו אצל הערב ובכי האי גוונא בדוקא הוא דאסור אבל אם קיבל עליו לתבוע איזהו מהן שירצה ויהיה דינו כערב קבלן שלנו ה"ז מותר וכן נהגו במקומות אלו אלו דבריו ז"ל ומלשון רבינו אין להכריע כלום:

הלכה ו

ישראל שלוה מעות מן העכו"ם וכו'. ברייתא שם (דף ע"ב) ופירש"י ז"ל זקפן עליו במלוה לאחר זמן חשב עמו על הרבית וזקף הכל ביחד במלוה וכתב לו שטר עליהם כך וכך אני חייב לפלוני וגובה את הרבית דמשעת זקיפה היא כגבוי עכ"ל. וראיתי מי שפירש שמן הדין כל מה שעלה הרבית קודם שנתגייר אע"פ שזקפן במלוה יכול לגבות ממנו אלא שחכמים תקנו לילך אחר זקיפה להחמיר:

אבל עכו"ם שלוה מישראל ברבית וכו'. מחלוקת באותה ברייתא ופסק הלכה בגמרא כן וכר' יוסי וכתב הרשב"א ז"ל דאפילו לא זקפן כלל ה"ז גובה את הרבית שנתחייב בהן קודם שנתגייר ויש אומרים דדוקא זקפן אחר שנתגייר אבל לא זקפן כלל לא וכ"נ דעת רבינו:

הלכה ז

מצוה להקדים הלואת ישראל בחנם וכו'. מבואר שם (ד' ע"א) ברייתא ומימרא:

הלכה ח

אסור לאדם שיתן מעותיו וכו'. ברייתא שם (דף ע'):

והנותן מעותיו וכו'. באותה ברייתא שם:

הלכה ט

אין מושיבין חנוני למחצית שכר וכו'. משנה שם (דף ס"ח) ובפרק שמיני מהלכות שלוחין ושותפין נתבארו פרטי דין זה:

הלכה י

המשתתף עם חבירו במעות וכו'. שם לית הלכתא וכו' כשטרי מחוזנאי דזקפי ליה לרווחא אקרנא וכתבי ליה בשטרא פירוש היו התגרין קונים פרקמטיא למחצית שכר והיה שמין כמה יעלה מחצית שכר והיו כותבין הכל עם הקרן ואומרין פלוני חייב לפלוני כך וכך לזמן פלוני:

וכן לא יתן לו מעות וכו'. גם זה פשוט ומשם נלמד:

הלכה יא

אסור להקדים רבית או לאחר. אותה משנה שם (דף ע"ה ע"ב) דברי רבן שמעון בן גמליאל כלשונה ומדברי רש"י ז"ל דדוקא במזכיר לאחר פרעון בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו אבל בנותן סתם לאחר פרעון אין חוששין בו:

הלכה יב

מי שלוה מחבירו ולא היה רגיל וכו'. ברייתא שם: **וכן אסור לו ללמד וכו'**:

הלכה יג

המלוה את חבירו לא יאמר לו וכו'. במשנה שם. **ומה שכתב כלומר שתאכילו** הוא פירוש הרב ז"ל:

הלכה יד

יש דברים שהן כמו וכו'. תוספתא וירושלמי בהלכות ופירוש דוקא שלא באחריות המוכר ואם נאנס החוב שלא מחמת המוכר נאנס ללוקח אבל אם קיבל עליו המוכר אחריות בין מכל החוב בין ממה שמכרו הרי זה אסור לפי שהוא קרוב לשכר ורחוק להפסד וכן כתב הרמב"ן ז"ל בתשובה בראיות ברורות:

ומותר לאדם ליתן לחבירו דינר וכו'. מימרא שם (דף ס"ט ע"ב) וכתב הרמב"ן ז"ל שאפילו פייס אותו הלוה מותר כל זמן שאינו משלם לו משלו אבל שיאמר הלוה כל הנותן לפלוני אינו מפסיד כלומר שהוא ישלם הרי זה אסור ולזה הסכים הרשב"א ז"ל:

וכן אומר אדם לחבירו וכו'. גם זה מבואר שם ויש מי שכתב ואסור למקבל הדינר לתת ממנו למלוה שלא יבואו להערים:

הלכה טו

יש דברים שהן מותרין ואסור לעשותן וכו'. ברייתא בשם ר' חייא שם (דף ס"ב) בראש הפרק ואמר אביי שם שאם זה מותר מן הדין כל שכן נותן לו פירות במנה כשער שבשוק שאפילו לכתחלה מותר כיון שפירות נטל ופירות מחזיר וכתבו הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל אף על פי שנדחית אוקימתא זו דאביי דינו אמת והלכה כמותו ודוקא שלא התנו מתחלה ליתן לו בפחות שאם לא כן הרי זה כמין ריבית גמורה אלו דבריהם ז"ל:

ואם עבר ועשה וכו'. כך כתבו קצת מהמפרשים ז"ל וכן הכריע הרשב"א מלשון הברייתא אבל הרמב"ן ז"ל אוסר:

וכן מי שהיתה שדה ממושכנת וכו'. שם (דף ס"ח) לית הילכתא כחכירי נרשאי וכו' וכתב הרב ז"ל שאינו אלא הערמת ריבית והודו לו הרמב"ן והרשב"א ז"ל אבל רש"י פירש שהוא רבית גמורה כלומר דאיגלאי מילתא למפרע שעל דעת כן [השכינו] ולפיכך הוא רבית גמורה:

הלכה טז

אסור להשכיר את הדינרין וכו'. שם (דף ס"ט ע"ב) רב חמא הוה מוגר זוזי וכו' ומדברי רבינו ז"ל נראה שאם לא השכירם שיוציאם הלוה אלא שיעמדו בעין שמותר שהרי הן ככלי וכן שנינו בתוספתא משכיר אדם מעות לשולחני להתנאות בהן ולהתעטר בהם ולהתלמד בהם וכ"כ ז"ל וגירסת הגמרא המדוקדקת כך היא מורה:

הלכה יז

מלך שהיו דיניו שכל מי שיתן המס וכו'. שם בסוף הפרק הני רבנן דיהבי זוזי אכרגא דאינשי ומשעבדי בהו טפי ופירש רבינו ז"ל לענין רבית ודבר הלמד מענינו הוא:

פרק ו

הלכה א

המלוה את חבירו סלע בה' דינרין וכו'. זה פשוט במשנה שם (דף ס' ע"ב):

וכן המלוה את חבירו והתנה עמו וכו'. משנה שם (דף ס"ד) ומבואר בהלכות שכל שהתנה בשעת הלואה הוא ריבית קצוצה וכתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל דדוקא בחצר שהיא עשויה לשכר אבל בחצר שאינה עשויה לשכר שהדר בה שלא מדעת בעלים א"צ להעלות להם שכר כמו שנתבאר פ"ג מהלכות גזילה אף כאן אינו ריבית קצוצה ואין מוציאין ממנו וסוגיית הגמרא מוכחת כן:

או שמשכן בידו וכו'. דעת הרב ז"ל לחלק בין שדה וכרם לחצר וכמו שיתבאר לפנינו ומ"ש כאן הוא דעת הרי"ף ז"ל דודאי משכנתא בלא נכייתא בחצר הוא רבית קצוצה וכ"כ מן הגאונים ז"ל ולמטה אכתוב דעת המפרשים בקוצר:

וכן המוכר שדה או חצר באסמכתא וכו'. ג"ז דעת האלפסי ורוב הפוסקים ז"ל:

והוא הדין לכל מי שלא קנה וכו'. זה יתבאר לפנינו בבבא המתחלת אמר לו המוכר לכשתביא שאר המעות וכו':

הלכה ב

המלוה את חבירו וכו'. מעשה שם:

ולא ידור בחצרו וכו'. גם זה מימרא שם:

לא העלה לו וכו'. מבואר בהלכות ופי' אם חצר זו אינה עשויה לשכר הוא אבק ריבית אפי' דר בה שלא מדעת בעלים אבל בחצר העשוי לשכר אם דר בה מדעת בעל החצר הוא אבק ריבית אבל אם דר בה שלא מדעת בעלים פשוט הוא שחייב להעלות לו שכרו משלם ומוציאין ממנו דלא גרע מאם לא הלוהו כלל דליכא איסורא וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

לפיכך אם עדיין לא החזיר לו חובו וכו' אלא כמו שיראו הדיינין. דעת ההלכות כן שאין מסלקין אותו בלא מעות אבל לא ביארו אם מנכין לו כלום ולשון ההלכות לא מחייבינן ליה לנכויי ליה שיעור אגר ביתיה ע"כ. אבל דעת רבינו כך הוא בכל אבק ריבית לנכות כמו שיראו הדיינין וחלקו עליו ז"ל ואמרו שאין מנכין לו כלום וכן פירש"י ז"ל ולמטה פרק שביעי יתבאר. ובהשגות כתב א"א אין כאן מקום לשודא דדייני וכו'. ודבריו ז"ל הם בחצר העשוי לשכר ודאי כמו שאמרנו בדין כל הדר בחצר חבירו בסתם ובודאי בחצר העשוי לשכר אם דר בה שלא מדעת בעלים אפילו פרעו ולא תבע לו יכול לתבעו בדין לעולם ואינו כרבית מאוחרת דלא גרע מאם לא הלוהו וכמו שכתבתי למעלה ואם דר בה מדעת בעלים או שהניחו לו השכר מחמת ההלואה לכשידעו הרי זה אבק רבית כיון שלא התנו בשעת הלואה כדאיתא בהלכות ואם היא חצר שאינה עשויה לשכר בכל גוונא הוא אבק רבית וכבר כתבתי מה שנחלקו על רבינו בדין אבק רבית ודברי הר"א ז"ל לא נתכוונו אצלי. וכתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל דחצר שאינה עשויה לשכר שאמרו הלוהו ודר בה חייב להעלות לו שכר הני מילי בשדר עכשיו בה אבל אם כבר דר אינו צריך להעלות שכר ואפילו בא לצאת ידי שמים דלאו מידי שקיל מיניה ולאו מידי חסריה ואפילו דר בה שלא מדעת הבעלים ולא אמרו צריך להעלות אלא מפני שנראה כרבית ולא אבק רבית ומלשון רבינו נראה שהוא חלוק בזה:

הלכה ג

הורו רבותי שהמלוה את וכו'. אין בזה ראייה מן הגמרא אלא שדקדקו כן מן הכתוב שאמר לא תתן נראה שהלאו הוא בשעת נתינה אבל חלקו עליהם האחרונים ז"ל ואמרו שכל שהרויח לו זמן בשביל מה שנתן לו ה"ז רבית קצוצה וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכ"כ בהשגות אבל לא הביאו ראייה כלל לדבריהם והרי דין זה סברות חלוקות למפרשים ז"ל:

הלכה ד

המלוה את חבירו על השדה וכו'. דין האסמכתא שהיא בלא מעכשיו בדוקא מפורש שם (דף ס"ה ס"ו) גבי מתני' דהלוהו על שדהו. ומה שכתב שכל שלא קנה והוא אסמכתא שהיא רבית קצוצה כך היא דעת ההלכות ורובי המפרשים מההיא דרבינא דחשיב ואפיק פירי גבי ההוא עובדא דאת ונוולא אחי ובהשגות כתב כאן אמר אברהם אין הדעת מקבלת שיהא זה רבית קצוצה וכו'. ולבאר דבריו ז"ל יצטרך לכתוב כל הסוגיא אבל באמת הם דברים זרים ולא ראיתי לאחד מהמפרשים ז"ל מסכים עמו דודאי משמע שכל הסוגיא היא משום רבית וכן כתבו ז"ל, ומ"ש אבל אי מחל להו וכו' אפילו ברבית קצוצה המחילה מועלת בשכבר לקחו וכמו שנתבאר פרק רביעי כסברת רבינו ז"ל:

הלכה ה

המוכר בית או שדה ואמר המוכר וכו'. ברייתא שם (דף ס"ה) מכר לו בית וכו'. **ומה שכתב רבית קצוצה** הוא נמשך אחר האמור בסמוך:

אבל אם אמר לו הלוקח מדעתו וכו'. מבואר שם ויש מי שפירש דוקא בשאמר הלוקח אחר שנגמר המכר אבל אמר קודם לכן הרי זה אסור לפי שעל דעת כן יש לומר שנגמר המכר ויש מי שפירש שאפילו בין התחלה לגמר כגון בשנתן מעות במקום שכותבין השטר והטעם שכיון שהמוכר היה מתרצה למכור בלא תנאי וגם כשאמר לו לוקח לא חיזק הדבר לומר שיגמר המכר על פי התנאי הרי זה מותר וכזה העלה הרשב"א:

הלכה ו

מכר לו את השדה ונתן לו מקצת וכו'. מבואר בברייתא שם:

אמר המוכר ללוקח וכו'. באותה ברייתא שם:

לפיכך מניחין את הפירות על ידי שליש וכו'. מימרא שם:

אמר לו המוכר לכשתביא שאר המעות תקנה וכו'. גם זה שם ודעת רבינו שאם אכל הוא רבית של תורה כמו שכתב למעלה וכבר הארכתי בזה בסמוך:

אמר לו המוכר קנה מעכשיו וכו'. באותה ברייתא שם:

הלכה ז

הורו רבותי שהמלוה את חבירו וכו'. זה כנגד ההלכות שהם פסקו כל משכונא בלא נכוי רבית קצוצה:

וכן אין המשכונא דומה למי שמכר באסמכתא וכו'. דע שדעת רבינו ורבותינו ז"ל הוא דרבינא דחשיב ואפיק פירי הוא דוקא בזביני באסמכתא אבל במשכנתא אפילו באתרא דמסלקי בארעא אין בו רבית קצוצה אפילו בלא נכוי כלל שאם היה דין משכונא במכר תיקשי דרבינא אדרבינא דריש פירקא וזה דעת רבינו חננאל ובעל המאור ז"ל אבל אחרים מפרשים דההיא דרבינא דריש פירקין דאמר אבק רבית היא הוא באתרא דלא מסלקי וכי אמר רבית קצוצה אפילו אמשכונא קאמר ובאתרא דמסלקי וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל וזה דעת הר"א ז"ל בפירושיו אבל כאן בהשגות הלך לפי שיטתו שכתב למעלה והן דברי תימה ובהלכות לא כתבו שום חילוק אלא כל משכונא בלא נכוי רבית קצוצה ולא חילקו בין שדה לבית ולא בין מסלקי ללא מסלקי ובכי הא קשיא דרבינא אדרבינא וזהו שכתב רבינו למטה ולפיכך נתקשו להן דברי חכמי הגמרא:

כיצד משכן לו מקום וכו'. כבר כתבתי דעת ההלכות וכן דעת האחרונים ז"ל שלא חילקו בין בית לשדה אלא כולן במקום שדרכן לסלק רבית קצוצה ובמקום שאין מסלקין אבק רבית:

וכן אם משכן חצרו וכיוצא בה בנכוי הרי זו אבק רבית. זה דעת רש"י ז"ל והרבה מן הגאונים הראשונים ובהלכות אסרו אפילו בשדה ואפילו במקום שאין מסלקין והוא דעת הרמב"ן ז"ל אבל הגאונים הראשונים חילקו בין שדה לבית וכדברי רבינו והר"א ז"ל בפירושיו התיר בנכוי במקום שאין מסלקין בין בבית בין בשדה ואסר במקום שמסלקים אפילו בשדה והרשב"א ז"ל מיקל מכולן ואומר שכל בנכוי אפילו בית ואפילו במקום שמסלקין מותר ועל פיו נהגו היתר במקומותינו:

הלכה ח

הורו מקצת הגאונים כו'. זה דעת ההלכות כתבתיו למעלה:

וכן הורו שכל משכונא וכו'. גם זה שם וכבר כתבתיו:

כיצד כגון שהלוהו מאה דינרין וכו'. זו משכונא מותרת לדברי הכל וזו היא משכנתא דסורא הנזכרת בגמרא שמותרת לדברי הכל:

וכן אם התנה בעל השדה וכו'. דעת רבינו שמשכנתא דסורא היא אפילו במקום שמסלקין אבל בהשגות כתוב א"א טעה בדבריהם וכו' ודברי רבינו עיקר דודאי משכנתא דסורא היא אפילו במקום שמסלקין ומותרת לדברי הכל ואין הטעם בשביל רבוי

הנכייתא או מיעוטא אלא כל זמן שאין כח ביד המלוה לגבות מחובו כלום ולהחזיר הקרקע ללוה מותר שהרי על כרחו של מלוה אם רצה לוה אינו גובה כלום ואינו אלא שכירות גמור מה שאין כן במשכנתא דנכייתא והרי זה דומה למוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג שרשאי לגואלו לפי חשבון הדמים ועל כל פנים יש לדון כן ממה שאמרו פרק השוכר את האומנין אי נמי דמטו ליה זוזי ופריק להו ארבע וחמש שנין מקמי יובל ואין להעמידה לפי סברת הגאונים המחמירים אלא במשכנתא דסורא ובשהתנה הלוה כמ"ש רבינו ואף הרמב"ן ז"ל מודה לו ואמר שהטעם שאינו דומה לשאר משכונות בנכוי הוא מפני שאין אחריות המלוה עליו ואם שטפה נהר אינו נוטל כלום אלא פירות שהיא עושה ואינו יכול לכופו לפרוע לו חובו לא מזו ולא משאר נכסים מה שאין כן במשכנתא סתם שהאחריות עליו ואם רצה תובע חובו ממנו ואם שטפה נהר גובה משאר נכסים ועוד שאין זה לשון מלוה אלא לשון מקח דומיא דלוקח פירות כיון שכתב כן עכ"ל ודבריו ברורים הם:

פרק ז

הלכה א

המלוה את חבירו וכו' אין מסלקין אותו בלא כלום. כבר נתבאר דדעת רבינו שהמשכונא על השדה וכיוצא בו בלא נכוי היא אבק רבית ואין מוציאין אותו לא מלוה למלוה ולא ממלוה שגבו ללוה ואמרו בגמ' (דף ס"ז) סלוקי בלא זוזי אפוקי מיניה הוא ודעתו זכרונו לברכה שהכוונה לסלק בלא מעות כלל אבל אם נותנין לו מקצת מחובו ומנכין לו כפי מה שיראו הדיינין כמו שכתב פרק ששי אין זה קרוי אפוקי מיניה וזהו שכתב בלא כלום ודעת רש"י וקצת המפרשים שנותנין לו כל חובו משלם ואין מנכין לו כלום ולזה הסכים הרשב"א ז"ל:

היתה הקרקע הממושכנת בידו של יתומים וכו'. גירסת רבינו ז"ל בדיתמי אכל שיעור זוזי מסלקינן ליה אכל טפי לא מפקינן מיניה ומחשבינן משטרא לשטרא והיא גרסת ההלכות וגם כן נראה שלא היו גורסין מה שיש בספרינו עבד רב אשי עובדא ביתומים קטנים כגדולים שאם לא כן היה להם לפסוק כרב אשי דהוא בתרא ויש גירסאות בזה חלוקות:

כיצד מחשבין משטר לשטר וכו'. כבר נתבאר זה:

הלכה ב

מקום שנהגו לסלק המלוה וכו'. זה מבואר בסוגיא שם שהכל הולך אחר המנהג:

וכל הממשכן סתם וכו'. בגמרא (דף ס"ה) סתם משכנתא שתא למאי נפקא מיניה [דאי אכיל לה שתא מצי מסלק ואי לא] לא מצי מסליק ליה ופירש הרשב"א ז"ל במקום שאין בו מנהג ידוע אבל היה שם מנהג לסלק תוך שנה מסלקין:

הלכה ג

מקום שדרכן לסלק המלוה וכו'. מימרא דגמ' שם ופירש"י ז"ל שהתנה בשעת מתן מעות ושכירות קרקע נקנה בכסף וכן נראה דעת רבינו אבל הרמב"ן והרשב"א ז"ל פירשו אפי' לאחר מתן מעות וגמר מעשה והטעם שכיון שהקרקע ביד מלוה הלוה יכול למחול זכותו אפי' בדבור לבד:

היה המנהג שאין המלוה מסתלק וכו' הרי זה צריך לקנות מידו. שם והלכתא צריך למיקנא מיניה ולפי פירש"י ז"ל ורבינו אפילו אמר כן בשעת מתן מעות צריך לקנות ממנו וכתב הרמב"ן ז"ל ותמהני אמאי צריך למיקנא מיניה והרי לא קנו לו מעותיו אלא על מנת כן ומתוך כך פירש דוקא לאחר מתן מעות צריך לקנות וזה דעת הרשב"א ז"ל וקודם גמר מעשה אינו צריך לקנות:

הלכה ד

המשכונא במקום שמנהגם לסלק המלוה וכו'. מימרא שם ופירש כדרך שגובה מן הקרקע כלומר שיש לה דין מטלטלין ואין גובין ממנו לאחר מיתת הלוה מדין הגמרא שאין מטלטלין של יתומים משתעבדים לבעלי חובות וכן אם באו לגבות מן המלוה שאין בה דין קדימה בחיי המלוה ועל הכלל שהוא כחוב דעלמא, ועל מה **שאמרו שביעית משמטתה** דקדק הרשב"א ז"ל ואמר אע"פ שהלוה יכול לסלקו מלוה אינו יכול לכופו לפרוע וא"כ למה ישמטנו שביעית הא למה זה דומה למלוה את חבירו לעשר שנים שאין שביעית משמטתו כמבואר פרק תשיעי מהל' שמיטה ויובל ופירש שאינו משמט אלא כשעברה שמטה משעה שהיתה המשכונא לזמן ועבר הזמן ואפילו כיוצא בזה במקום שאין מסלקין אינו משמט שהרי הוא כמכר ואפילו לאחר זמנו עד שיפרענו אלו דבריו ז"ל:

ומקום שאינו יכול לסלקו עד סוף זמנו וכו'. שם והרשב"א ז"ל כתב דבסתם מקומות שאינו יכול לסלק תוך שנה דינו כמקום שאין מסלקין ואפילו לאחר שנה כיון שהיה בה זמן שלא היה יכול לסלקו כמו שנזכר למעלה, ודין הבכור הוא מפני שאינו נוטל פי שנים במלוה כמו שיתבאר פ"ג מהלכות נחלות:

הלכה ה

אף על פי שהמשכונא זו אסורה היא ואבק רבית וכו'. זה מבואר בהלכות:

ויש מי שהורה שזאת המשכונא וכו'. זאת הסברא עיקר:

הלכה ו

עכו"ם שמשכן חצרו לישראל וכו'. מעשה דרב מרי בר רחל שם (דף ע"ג ע"ב). ופירש"י ז"ל שלא היה על הקונה לפרוע למלוה דבר אלא על העכו"ם היה מוטל לפרעו משמע שאילו היה על הקונה לפרוע לו המעות אסור ואפשר שלזה נתכוון רבינו באמרו עד שיחזיר לו העכו"ם המעות ומ"מ אינו מוכרח אבל הרמב"ן והרשב"א ז"ל כתבו בשם אחרים שאפילו היה על הקונה לפדותו מותר לפי שבדיניהם הרי היא כמכורה עד שיהא נפרע ולא יפה כחו מכח העכו"ם וכשפודה אותה הרי המלוה כחוזר ומוכרה לו:

הלכה ז

הממשכן בית או שדה וכו'. ברייתא שם (דף ס"ה ע"ב) משכן לו בית משכן לו שדה וכו' וכתב הרמב"ן ז"ל הרי זה אסור ואפילו מכרה לאחר בדמים הללו אסור לעשות כן משום רבית. **ומ"ש רבינו שבעל הקרקע אוכל פירות** הוא כפי שיטתו שאין דרך היתר למשכונת הבתים אפילו בנכוי ולפיכך הברייתא שהזכירה בית בהכרח היא בלוה אוכל פירות:

ואם אמר לו אל תמכרנה וכו'. שם ובהשגות א"א קשיא לי והא אסמכתא היא וכו'. ורבינו בכאן לא הכניס עצמו אלא באיסור הדבר והיתרו אבל בענין קנייה אם קנה אם לאו לא כתב בכאן דבר ומבואר הוא פ"ח מהלכות מכירה דבעינן מעכשיו וקנו מידו והוא שלא ימצא יותר על הדמים שקצב כמבואר שם בארוכה וכאן כיוצא בזה הוא וכשפסק דמים ידועים אסור משום רבית דמיחזי כמוזיל גביה מחמת ההלואה וכשאמר בשווייה מותר ואיכות הקנייה על התנאין שנתבארו שם:

הלכה ח

מותר להרבות בשכר הקרקעות וכו'. משנה שם (דף ס"ה) והטעם בגמ' לפי שמן הדין שכירות אינה משתלמ' אלא בסוף וזה שנותנו לו בעשר אוזולי מוזיל גביה:

הלכה ט

המשכיר שדה לחבירו וכו'. מבוארת כל זאת הבבא במשנה ובריייתא ומימרא אשר שם:

הלכה י

אסור להרבות בשכר האדם כיצד וכו'. דע שכיוצא בשכירות החצר מותר בשכירות האדם כיצד שכר אדם אחד לשנה ואמר לו השכיר אם מעכשיו אתה נותן לי יהיה השכר עשר סלעים ואם תתן חדש בחדש יהיה סלע בחדש הרי זה מותר לפי שאף שכירות האדם אינו משתלם אלא בסוף כמו שאמרו בגמרא ולמדוהו מכשכיר שנה בשנה שכירות

שנה אינה משתלמת אלא בחבירתה ולפיכך כשכתב רבינו אסור להרבות בשכר האדם ביאר דרך אחרת שאינה דומה לחצר והדין שכתב כאן פשוט הוא ונלמד מהדינין הבאים:

הלכה יא

מותר לאדם וכו'. כל זאת הבבא עד ואני אחרוש עמך ברביעה משנה כלשונה (דף ע"ה) ופירוש גריד בזמן שארץ יבשה שלא ירדו גשמים:

הלכה יב

השוכר את הפועל וכו' עד סוף הפרק. ברייתא פרק המוכר את הספינה (בבא בתרא דף פ"ו פ"ז) וכתב הרשב"א ז"ל זה לשונו כתב מורי דדוקא פועל הוא דאסרו בשאינו עושה מעתה עמו שנראה כרבית הואיל ולא משתעבד פועל לגמרי מהשתא דהא יכול לחזור בו אבל בשכירות קרקע שזכה בו מעתה זכייה גמורה שרי למימר ליה מהשתא בדינר ולקמיה יפה סלע עכ"ל ופירוש אע"פ שאינו דר מעתה בחצר:

פרק ח

הלכה א

אסור להרבות על המכר וכו'. משנה מפורשת שם (דף ס"ה) ופירוש והוא אבק רבית ומפני כך כתב רבינו וכשיתבענו בדין וכו':

וכן אם מכר לו מטלטלין וכו'. דעתו ז"ל כדעת ההלכות שלא הביאו הא דרב נחמן דאמר טרשא שרי לפי שהוא מיקל יותר מרב פפא ואין הלכה כרב פפא ואף דעת הרמב"ן ז"ל כן הוא שאסור למכור בדמים יתרים בשביל המתנה אבל הרשב"א ז"ל התיר בדברים שאין להם שער קצוב עכשיו וגם הוא לא אמר אם מעכשיו בכך וכך לפי שיש כאן שתי טענות להקל וזו היא דרב נחמן וכן כתב בעל המאור ז"ל ויראה ממה שכתב רבינו מטלטלין שאין הדין כן בקרקע לפי שאין לומר שיהיה כיוצא בו נמכר בשוק ויהיה הרבית ניכר בו ועוד שאין אונאה לקרקעות וכל שהוא דרך מקח וממכר כל זמן שאינו נראה כרבית מותר:

הלכה ב

הלוקח מחבירו חפץ בשוהו על מנת וכו'. תוספתא הובאה בהלכות הלוקח חפץ מחבירו על מנת ליתן וכו' וכתב הרב ז"ל חפץ בשוהו לפי שכבר נתבאר לדעתו שאסור למכור מטלטלין ביותר מדמיהן ואם הוא מכר קרקע לפי מה שכתבתי למעלה אפשר שאין צריך שיהיה בשוויו:

הלכה ג
חבית של יין שהיא שוה עתה דינר וכו'. אולי זה ביאור לטרשא דרב חמא הנזכרת בגמרא והדין בעצמו פשוט בטעמו:
וכן אם מכרה לו בשתים ואמר לו וכו'. גם זה נראה ברור בטעם ולא מצאתי מקום ברור מאין יצא לו ז"ל:

הלכה ד
היו לו פירות שאם ירצה וכו'. זה נראה שהוציא מן הירושלמי שבפרק איזהו נשך גבי כיתנא דר' חייא וצ"ע:

הלכה ה
אסור לקנות פרי הפרדס קודם שיגמר וכו'. מימרא שם ופסק כרב דהלכתא כוותיה באיסורי והרבה פירושים נאמרו בו:
אבל אם קנה עגל בזול והיה אצל וכו'. זהו פירוש למה שאמרו (דף ע"ג) מודה רב בתורי דנפיש פסידייהו ויש בו פירושים אחרים ובהשגות א"א זהו פירוש בתורי דנפיש פסידייהו ואיננו נכון עכ"ל ולא ביאר למה איננו נכון ואפשר שהוא ז"ל סובר שאם כך היתה הכוונה לא היה להם להזכיר תורי אלא בהמה ויש לומר דלרבותא נקט תורי אע"פ שיש הפרש בין עגל לשור ובאמת פירוש רבינו עיקר לענין הדין וכן פירש ר"ח ז"ל:

הלכה ו
הנותן מעות לבעל הכרם על וכו'. זהו פירוש להנהו דשבשי שבשי האמור בגמרא שם ורש"י ז"ל פירש בו ענין אחר וזה עיקר:

הלכה ז
שומרי השדות שנותנין וכו'. שם אמר להו רבא להנהו דמנטרי באגי וכו':

הלכה ח
אריסין שהיו בעלי השדות וכו'. מעשה דרבא שם. והטעם לפי שאינו נוטל השתי סאין יותר בשביל המתנת הארבע אלא בשביל שמניחן חדש אחד בקרקע יותר מן האחרים וכן מפורש שם:

הלכה ט
הלוקח חטים ארבע סאין וכו'. זה פירוש ההיא עובדא (דף ע"ג) דרבינא יהב זוזי לבני אקרא וכו' ואף רש"י ז"ל כן פירש והטעם לפי שאין תולין ברבית מאוחרת כל זמן שהוא אחר פרעון ולא הזכיר לו בשכר מעותיך שהיו בטלות אצלי כמו שכתבתי למעלה פרק חמישי. ואף זה דעת רוב המפרשים ז"ל:

הלכה י

מותר לאדם ליתן דמי חבית וכו'. מימרא דאביי שם (דף ס"ד) בראש הפרק ופירשו הרב רבינו משה בר נחמן ז"ל והרשב"א ז"ל שאפילו חבית זו ידועה ועליה נותן דמים מותר וכן נראה בדעת רבינו:

וכן מותר וכו'. שם בסוף הפרק:

הלכה יא

מקום שנהגו לשכור הספינה וכו'. פסק הלכה בגמרא שם:

וכן מותר להשכיר סיר של נחשת וכו'. גם זה מפורש בגמ' (דף ע') גבי דודא דבי מר עוקבא:

הלכה יב

אין מקבלין צאן ברזל וכו'. משנה שם ולשונה מפני שהוא רבית. ופירש רבינו אבק רבית וכן פירשו ז"ל והכרח הוא:

לפיכך אם קיבל עליו וכו'. מבואר בסוגיית הגמ':

הלכה יג

השם פרה מחבירו ואמר לו וכו' סלע בכל חדש וכו'. פירוש בשכר מלאכתה והדין ברייתא שם ודברי הרב ז"ל כדברי קצת המפרשים שפירשו שעכשיו הם שמין לה דמים אם תמות וישלם אותן אפילו לא היתה שוה כן בשעת מיתה ואעפ"כ מותר לפי שלא עשאה דמים אלא לאחר מיתה כלומר שאם תכחיש מחמת מלאכה ויחזירנה לו אינו משלם לו כלום ואין צריך לומר אם תוזל ומפני זה נותן לו שכר ומותר מה שאין כן בצאן ברזל שהרי אינו עושה בהן מלאכה שיכחישו מחמתה והוא מקבל אחריותן עליו מעתה וקצת מפרשים אמרו בדין השם פרה שאינו מותר אלא כשמקבל עליו לשלם דמים שהיא שוה בשעת מיתה ולא שיקצבו דמים ידועים אע"פ שלא תשוה כן בשעת מיתה וזה דעת הרמב"ן ז"ל ולדברי רבינו הסכים הרשב"א ז"ל:

הלכה יד

משכרת אשה לחברתה וכו'. ברייתא שם (דף ס"ח ע"ב) ופירש"י ז"ל שאין אחריות הביצים על בעלת התרנגולת [אבל טורחת בהם]:

הלכה טו

מי שהיה נושה בחבירו ארבעה דינרים וכו'. כרבא דאמר הכין (דף ס"ה) ופירוש שאינו דבר מסויים שאם היה דבר מסויים מוציא אותו בעין כמו שכתב הרב בסמוך וכן פירש הרמב"ן ז"ל שכל שאינו דבר מסויים המקח קיים אע"פ שהיה מחמת איסור ומחזיר לו

שוויו וכן כתב הרשב"א אבל אם לא נתקיים המקח ביניהם אלא לענין מי שפרע כיון שהוא באיסור אין בו קבלת מי שפרע למי שחזר בו וכן כתב רב האי גאון ז"ל אלו דבריו וכן כתב הרשב"א:

וכן אם נתן לו וכו'. גם זה שם כרבא ופירוש שהוא דבר מסויים ולפיכך מוציאין אותו בעין והטעם בגמרא דלא לימרו מכסי וקאי מגלימא דרביתא:

השכיר לו בהן מקום ששוה וכו'. גם זה מימרא שם:

פרק ט

הלכה א

אין פוסקין על הפירות עד וכו'. משנה ובריית שם פרק איזהו נשך (בבא מציעא דף ע"ב ע"ב):

בד"א בשלא היה לו וכו' אבל אם היה למוכר מאותו המין כלום וכו' הרי זה מותר לפסוק עליו. פירוש מותר לפסוק לקנות מה שיש לו אבל אם היתה לו סאה אינו יכול למכור יותר ואינו כלוה שיתבאר פרק י' שיש לו סאה לוה עליה כמה סאין זה נראה בדעת רבינו וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

כיצד היה הוא תחלה לקוצרים וכו'. משנה שם ופירש"י כלי שצוברים בו הענבים לפני הדריכה והן מתחממים ומתבשלים להוציא יינם יפה קרוי עביט ושל זיתים קרוי מעטן עכ"ל:

וכן פוסק עמו על כלי וכו'. משנה שם ופירוש ביצים פירש"י ז"ל שגבל העפר והמים ועשה מהן ביצים שקורין מטונ"שט:

בד"א בשהיה עפרן לבן וכו'. ברייתא שם ופסק כרבי יוסי ורש"י ז"ל פירש בעפר לבן שאינו מצוי במקומו עכ"ל:

וכן פוסק עמו על הזבל כל ימות וכו'. משנה שם ופסק כת"ק דהוא סתם מתניתין:

הלכה ב

כל דבר שהוא מחוסר מלאכה אחת וכו'. כרב (דף ע"ד) דאמר הכין התם וכדקיימא לן דרב ושמואל הלכתא כוותיה דרב באיסורי:

כיצד גדיש שהוא מחוסר וכו'. כל אלו הפרטין מבוארים שם:

הלכה ג

ההולך לחלוב את עזיו וכו'. ברייתא שם בראש הפרק (דף ס"ד) ופירש"י ז"ל מה שעזי חולבות מכור לך בכך וכך זוזי אם מעט אם רב יגיעך מותר שהרי קיבל עליו הפסד

ושכר הילכך אפילו יותר משוה דמים אין כאן אגר נטר ליה דאי הוה בציר מדמיה נמי שקיל אבל אמר לו כך וכך סאין ואוזיל גביה בשכר הקדמה אסור עכ"ל ומבואר כן בדברי רבינו:

הלכה ד

אין פוסקין על שער של עיירות וכו'. מימרא דר' יוחנן בסוף הפרק (דף ע"ב ע"ב):

היו החטים החדשות במדינה וכו'. ברייתא כלשונה לפי גירסת ההלכות והרבה ספרים אבל רש"י ז"ל כתב ה"ג בתוספתא היו חדשות מארבע וישנות משלש אין פוסקין על החדשות מארבע עד שיצא השער לחדש ולישן דהאי חדשות מארבע משום דלא יבשו עדיין כל הצורך והפוסק על החדשות לא יקבלם הימנו עכשיו אלא לאחר זמן כשיתייבשו כל צרכן ואין פוסק עליהן לקבל ארבע סאין בסלע עד שיצא השער בארבע לחדש ולישן עכ"ל. ולדברי רבינו וגירסתו שכתב אין פוסקין סתם נ"ל שהכוונה בין חדש בין ישן הטעם שכל שיש חילוק בין חדש לישן אינו שער קבוע שעתידין הן להיות שוין או באחד משערים אלו או פחות מאחד מהם או יותר והרי הוא כשער של עיירות שאין פוסקין עליו מפני שאינו קבוע:

היו חטים של לקוטות ארבע סאין וכו'. ברייתא ומימרא שם ופירש"י ז"ל סתם תבואות אינם לקוטות יפה לפי שלוקטין אותם בכמה שדות ומערבין שבולי שיפון עם שבלי חטים אין פוסקין לבעל הבית מארבע עד שיצא השער של ארבע ללקוט ולמוכר עכ"ל משמע דלבעל הבית משלש יכול לפסוק וכן מוכיח בסוגיא שם ואף רבינו לזה נתכוון באמרו ולא יפסוק לבעל הבית עד שיקבע השער לבעה"ב כלומר לא יפסוק לו מארבע:

הלכה ה

כיון שנקבע השער מותר לפסוק וכו'. במשנה שם ופירוש ואם לא רצה מוכר לתת לו מעשר סאין בסלע מקבל מי שפרע כמו שנתבאר פ' ז' מהלכות מכירה דין מי שפרע במעות בלא משיכה ועניינו:

נתן לו מעות ולא פסק וכו'. כת"ק דמתניתין שכל שלא פסק בפירוש אינו יכול לתבוע כשער הזול.

ומ"ש ומי שחזר מקבל מי שפרע. מבואר בגמרא:

בד"א בפוסק על דעת עצמו וכו' ואינו מקבל מי שפרע בשליח שהרי המשלח אומר לו לתקן שלחתיך ולא לעוות. פירוש שהיה לו לפסוק בשער הגבוה ודין זה נתבאר שם בעובדא דנדוניא דבי חמוה כפי פירוש רש"י והאחרונים ז"ל וכתבו ז"ל מכאן למדנו שאין שליח מקבל מי שפרע כה"ג וכן נמי היכא דלא שינה כלל בשליחותו וחזר בו משלח

השליח פטור דמה בידו לעשות שב"ד מקללין אותו ואין ב"ד אומר לו קח מן המוכר ותן בפחות לקונה שלא על דעת כן נעשה שליח אבל המשלח חייב שדבור השליח דבורו של משלח הוא הואיל ולא שינה ואינו יכול לטעון אתה קלקלת שליחותי אלו דבריהם ז"ל.
ומ"ש רבינו כמו שביארנו. הוא פרק א' מהלכות שלוחין ושותפין:

הלכה ו

היו החטים נמכרות ארבע סאין בסלע וכו'. בראש הפרק (דף ס"ג ע"ב) מימרא דרב נחמן האי מאן דיהיב זוזי וכו':

הלכה ז

היו החטים במדינה ד' סאין וכו'. בסוף הפרק מעשה שם (דף ע"ג) בסורא אזלן ארבעה וכו'.
ומ"ש והוא שהיו ברשות לוקח וכו'. מפורש שם וכתב הרמב"ן ז"ל שאם העלה להם שכר טרחן ועמלן אע"פ שקבלו עליהם אחריות הדרך מותר וזהו פירוש ברייתא דהחמרין שאכתוב בסמוך אע"פ שהן מתנין להיות כשואל לקבלת אונסין ומותר ורש"י ז"ל היה מוסיף להתיר אפילו בלא קבלת אונסין ללוקח ובלא פרעון שכר עמלם לחמרים שכיון שאילו הוזלו פירות בינתים במקום היוקר יותר ממה שלקחום במקום הזול יקבלום בעלי בתים של מקום היוקר בסך שלקחום שם בעל כרחם הרי אלו כשלוחים שלהם וכי אמרינן במעשה דסורא קביל עליה אונסא דאורחא לרווחא דמילתא אלו דבריו ז"ל ודברי הרמב"ן ז"ל עיקר:
ואדם חשוב וכו'. שם:
במיני סחורה וכו'. שם:

הלכה ח

החמרין שנכנסו לעיר וכו'. ברייתא שם זה לשונה החמרין מעלין במקום היוקר כמקום הזול ואין חוששין מ"ט רב פפא אמר משום דמגלו להו תרעא וכו' ואין פירוש רבינו מתיישב לפי לשון הברייתא ולא לענין הסוגיא האמורה שם ועוד קשה לי למה אנו צריכין לטעם הודעת השער ומסעדין אותן והלא כיון שיש לחמרים התבואה בידן יכולין הן להוזיל בה למי שירצו כמו שנתבאר למעלה בבבא המתחלת היו החטים נמכרות ארבעה סאין וכו' ולא ראיתי לאחד מן המפרשים שפירשו כדבריו ז"ל ובהשגות כתוב א"א לא נהיר ולא צהיר ע"כ ובאמת דין רבינו אמת אבל עיקר פירוש הברייתא כדברי הרמב"ן שהזכרתי למעלה שבעלי בתים שבמקום היוקר נותנין להם מעות והולכים למקום הזול וקונין ומעלין להם כמקום הזול ומקבלין החמרים אחריות הדרך ובעלי

בתים נותנין להם שכרן והטעם שעל ידי המעות שנתנו להם בעלי בתים ניכרים שהם סוחרים ומגלין להם בני מקום הזול השערים ונותנין להם בהקפה ומרויחים אצלם:

הלכה ט

המוליך פירותיו ממקום למקום וכו'. ברייתא כלשונה שם ופירש"י ז"ל יש לו באותו מקום מותר דמהשתא אוקמינהו ברשותיה ואע"ג דלא משיך סאה בסאה לאו רבית קצוצה הוא אלא אבק רבית דרבנן וכי יש לו לא גזור אין לו באותו מקום אסור דבשכר המתנתו יתן לו זה במקום היוקר עכ"ל:

היה מוליך סחורה ממקום למקום וכו'. ברייתא כלשונה שם ופירש"י ז"ל למקום הזול למקום היוקר ואמר לו תנה לי ואני אוליכה ואעשה צרכי במעות עד זמן פלוני. ברשות מוכר אם קיבל מוכר אחריות הדרך מותר דאין כאן מלוה עד שתמכר וכל מה שנמכר ביוקר של בעלים הראשונים הוא. ברשות לוקח אסור דמהשתא מלוה הוא גביה ויהיב ליה טופיינא דדמיה ברביתא עכ"ל וכתבו קצת מפרשים ז"ל שאע"פ שאין נותן לו שכר עמלו מותר כל שאחריות הדרך ברשות מוכר:

הלכה י

הנותן לבעל הגנה דמי עשרה קשואין וכו'. מימרא בראש הפרק (דף ס"ד) וכלישנא בתרא ופירוש ואינו דומה למה שנתבאר פרק שמיני שאסור לקנות פרי הפרדס לפי שבפרדס יש עבודה והרי המוכר חסר בכך ועוד שאין דרך ליקח פירות פרדס קודם שיגמרו ודרך ליקח קשואין ואבטיחים בקטנן ונמצא שעתה כשהוא קונה אותן כך הן נמכרין בשוק וזהו שויין ומה שמניחן ליגדל מאליהן הן גדלין זה נראה לחלק בין זו לאותה שלמעלה לפי לשון רבינו:

פרק י

הלכה א

כשם שמותר וכו'. מימרא שם (דף ע"ב ע"ב) בסוף הפרק ומבואר בהלכות שלוין על שער שבשוק.

ומה שכתב שהרי לא קבע לו זמן. הוא כפי סברתו ז"ל שכל שקובע זמן שאסור כמו שיתבאר בסמוך:

הלכה ב

היה לו וכו'. במשנה ודברי חכמים:

ואפי' היתה וכו'. מפורש בגמ' שם והטעם שאנו רואין כאילו לוה סאה כנגד סאה שיש לו ונמצא לו שתים ואחר כלוה שתים כנגד שתים וכן לעולם ולפי שבכל זה אין בו איסור מן התורה הקלו בו.

ומ"ש בלא קביעות זמן. אינו מוסכם כמו שיתבאר:

לא היה לו מאותו המין כלום וכו' ואם לוה ולא עשה אותן דמים וכו'. ברייתא שם וזה מוסכם:

אע"פ שיש לו מאותו המין וכו'. זה פירוש רבינו ז"ל למה שאמרו בגמ' (דף ע"ה) לוין סתם ופורעין סתם שמלת סתם באה למעט כשקובעין זמן וכן מוכחא המשנה לדעתו ז"ל שאמרה לא יאמר אדם לחבירו הלוני כור חטים לגורן פי' ואני נותן לך לגורן אבל אומר לו הלוני עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח ודעת הרב דרישא שאוסרה בקובע זמן (זמן) לגורן היא אפילו בשיש לו דומיא דהיתר דסיפא דעד שיבא בני שהיא בשיש לו ואם היה כדברי המפרשים ז"ל דכל שיש לו מותר אף בקביעות זמן והכל תלוי אם יש לו היה לה להמשנה לומר כן לא יאמר אדם לחבירו הלוני כור חטים אלא אם כן יש לו אבל עתה נראה שאוסרת אפילו בשיש לו בשקובע זמן זהו דעת הרב ז"ל והטעם אפשר שהוא שכל שזה קובע זמן למה שהוא מתייקר ומוזיל נראה שדעתו שלאותו זמן יתייקר וחזקה שלא יפרענו הלוה תוך זמנו מפני כך אסור ובהשגות א"א חדוש זה לא שמענו מעולם אלא אם יש לו או על שער שבשוק לוה סאה בסאה סתם בלא עשיית דמים אפילו לזמן קצוב עכ"ל וגם הרשב"א ז"ל כתב ויש מפרשים לוין סתם בלא עשיית דמים שלא קבע לו זמן פרעון מפני שיכול הוא לפרוע בכל עת שירצה אבל אם קבע לו זמן אינו יכול לפרוע תוך זמנו וחוששין שמא ישתנה השער בינתיים ואין דינם מחוור בעיני שקביעות זמן פרעון לתועלת הלוה הוא שאין המלוה יכול לכופו בנתיים אבל אילו בא לוה לפרוע בינתיים פורע שאין אדם עשוי לפרוע תוך זמנו אמרו אין אדם רשאי לפרוע תוך זמנו לא אמרו עכ"ל וכבר הראיתי פנים וכתבתי טענה אחרת לדברי רבינו ז"ל:

הלכה ג

לא יאמר אדם וכו'. משנה כבר כתבתיה ודעת רבינו שכולה ביש לו וכמו שכתבתי:

הלכה ד

לוה פירות עד זמן קבוע וכו'. זהו דין הלואת סאה בסאה שנעשית באיסור כמו שנתבאר:

הלכה ה

מלוה אדם את אריסיו חטים וכו' במה דברים אמורים במקום שנהגו וכו'. מבואר במשנה ובגמרא הדין והטעם:

אבל מלוהו סתם על שער שבשוק. פירוש דעת רבינו ז"ל שקביעות זמן אסור אפילו כשיצא השער וזהו דין האריס במקום שבעל הקרקע נותן זרע ויורד לקרקע שאסור להלוותו לזרע ואפילו יצא השער כל זמן שקבעו זמן וכן דרכן לקבוע זמן לגורן ודעת שאר המפרשים זכרונם לברכה שאיסור האריס אינו אלא כשלא יצא השער ודברי רבינו נראין ולדברי הכל אם יש לו לאריס מותר והרי הוא כשאר כל אדם:

הלכה ו

מי שהיה וכו'. מבואר בראש הפרק (דף ס"ב ע"ב) ברייתא ומסקנא דסוגיא שם. **ומה שכתב כשיעור מעותיו** לומר שאם יש לו סאה אינו פוסק עליה יותר שאין המוכר כלוה וכבר נתבאר הטעם ופירוש וכל (שכן) זמן שיש לו כשיעור מעותיו אפילו לא יצא השער מותר וכן כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

היו ללוה חטים וכו'. גם זה באותה ברייתא שם:

הרי שלא היה לו ועבר וכו'. פירוש לפי שזה אבק רבית ואין מוציאין מלוה למלוה כמו שנתבאר:

פרק יא

הלכה א

המלוה את חבירו בפני עדים או שאמר לעדים וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות שזה מלוה על פה:

לפיכך אם טען אח"כ וכו'. פרק שבועת הדיינין (שבועות דף מ"א ע"ב) מימרא המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ודין שבועת היסת מימרא שם:

אבל המלוה וכו'. גם זה פשוט ומבואר שם אמרינן ליה זיל שלים ויתבאר פי"ד שאם טען הלוה ואמר ישבע לי שלא פרעתיו משביעין המלוה ואח"כ יטול:

לפיכך האומר לעדים היו עלי עדים וכו'. פרק זה בורר בסנהדרין (דף כ"ט ע"ב) ונתבאר שם שאפילו הודה בפני ג' חוששין ואין כותבין עד שיאמר כתובו וחתומו והבו ליה:

אע"פ שאמר להם כך צריכים להמלך בו וכו'. פרק אע"פ בכתובות (דף נ"ה) אמר לעדים כתובו וחתומו והבו ליה קנו מיניה לא צריך לאימלוכי ביה לא קנו מיניה וכו' והלכתא צריך לאימלוכי ביה ורבינו ז"ל מפרשה אפילו בהודאות אבל בהשגות כתב א"א אני קבלתי וכו' וזה דעת בעל העיטור ז"ל דהא דפ' אע"פ דוקא במתנה וטעמא משום דבההוא שטרא הוא דמקנה וחיישינן דלמא הדר ביה אבל הכא שטרא איגלויי מילתא בעלמא כיון דאמר כתבו כותבין ונותנין ואע"ג דבהאי שטרא גבי ממשעבדי הא שעבד נפשיה

עכ"ל וגם למפרשים אחרים ראיתי כן ואפשר שרבינו נסמך על מה שאמרו בגמרא הבו ליה ולא אמרו הבו לה ואפשר לדחות שהכוונה בנותן מתנה לאחר ולא במודה וראייה לזה שלא הזכירו כלל המלכה פרק זה בורר שבו עיקר דברים אלו:

קנו מידו וכו'. מפורש פרק זה בורר דסתם קנין לכתיבה עומד:

הלכה ב

לוה שכתב בכתב וכו'. זה מוסכם בגיטין פרק המגרש (גיטין דף פ"ו):

וכן אם וכו'. זה מחלוקת האמוראים בגמרא בגיטין פרק המגרש אם הלכה כר' אליעזר שאמר עדי מסירה כרתי ועושין שטר גמור או אין הלכה כמותו אלא בגיטין בלבד ולא בשאר שטרות ודעת רבינו כדעת רבותינו הצרפתים ז"ל שפסקו כר' אליעזר אף בשאר שטרות וכן מוכיח עובדא דמתני' דהוו חתימי עליה תרי גיסי פרק זה בורר וכן מוכחת הסוגיא שבסוף גט פשוט וזה דעת בעל העיטור ורובי המפרשים ז"ל אבל בהלכות כתוב הלכתא כרבי אליעזר בגיטין משמע אבל לא בשטרות והראשון עיקר.

ומה שכתב רבינו והוא שיהיה כתב שאינו יכול להזדייף. כן מוכיח עובדא דשטרא פרסאה פירקא קמא דגיטין וכן כתוב בהלכות פרק המביא תניין וכן כתבו ז"ל וכר"א דאמר דבשאר שטרות בעינן כתב שאינו יכול להזדייף:

ויש מן הגאונים שהורה וכו'. נראה טעם סברא זו כדי שיהיה לזה קול שהרי העדים אם ירצו יעשו שטר שזה הכתב נמסר בפניהם ואם לא אמר להן כן לא היו כותבין ואין לו קול ורבינו לא הכריע סברא זו והיא סברת רב האיי ורב שרירא ז"ל הכתובה בעיטור:

הלכה ג

הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו. משנה סוף פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קע"ה ע"ב) הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין.

ומ"ש אע"פ שהוחזק בבית דין. ר"ל שנתקיים כך מבואר בגמ':

ואם טען שפרע וכו'. סברת הגאונים ז"ל כתובה בהלכות שנאמן לומר פרעתי וכן כתב הרמב"ן ז"ל ומפני שאינו גובה ממשועבדין ורוב המפרשים האחרונים ז"ל אבל הר"ז והרשב"א ז"ל נחלקו עליהם ואמרו שאינו נאמן לומר פרעתי ואם יש בכתב ידו נאמנות למלוה העלה בעל העיטור ז"ל שאפילו לא הוחזק כתב ידו אינו נאמן לומר פרעתי:

הלכה ד

כל מלוה שבשטר גובה אותה וכו'. דעת הרב ז"ל כדעת ההלכות ושאר הפוסקי' דשיעבודא דאורייתא וכמאן דאמר הכין סוף גט פשוט ומה שמלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות הוא לפי שאין לה קול כדאמר עולא התם:

הלכה ה

המוכר שדהו בעדים וכו'. מימרא דרב פרק חזקת (בבא בתרא דף מ"א ע"ב) והטעם ג"כ שם מאן דזבין בפרהסיא זבין פירוש כדי שיקפצו עליו לקוחות ובחידושי הרשב"א ז"ל כתב ר"ח ז"ל דמתנה עבדי אינשי ויהבי מתנה בצנעה ונראה מדבריו שהנותן שדהו בעדים וקיבל עליו אחריות אינו גובה מנכסים משועבדים עכ"ל:

הלכה ו

אין ההלואה שבעל פה וכו'. נתבאר פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קע"ד) בעובדא דערבא שכ"מ שיש לחוש לפרעון אין גובין מן היתומים וטענינן להו ליתמי מאי דמצי טעין אבוהון וזה פשוט ומוסכם. וחייב מודה ונדוהו נתבאר שם גם כן שגובין מן היתומים. ותוך זמן נתבאר שם פרק קמא:

אבל אם וכו'. כבר נתבאר זה וכתב ידו הרי הוא כמלוה על פה כפי סברת הגאונים ז"ל כמו שנתבאר למעלה ולדברי הר"ז והרשב"א ז"ל גובין בכתב ידו מיורשיו:

הלכה ז

לוה שאין וכו'. מבואר בהכותב ההוא תולה מעותיו בעכו"ם הוה:

ואם לא וכו'. כבר כתבתי פ"א שלא נמצא בגמרא בביאור חרם לדברים אלו אבל כן נמצא בכל ספרי הגאונים ז"ל ונראה שהדבר בקבלה אצלם ז"ל:

בד"א בזמן כו'. משנה פרק הכותב (כתובות דף פ"ד) וכר"ע דאמר ינתנו ליורשין וכדאיתא בהלכות:

הלכה ח

מצוה על וכו'. מפורש בגמרא במי שהיה נשוי (דף צ"א) ושם במעשה דקטינא מוכח דאין כופין אותן וכ"כ הרבה מהמפרשים ז"ל.

ומ"ש מן המטלטלין שהניח. דעתו ז"ל כדעת קצת מהמפרשים ז"ל שכתבו דכי אמרינן מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם ה"מ ממטלטלי דאבוהון אבל אם לא שבק מטלטלי לא אמרינן מצוה לפרוע מדידהו וכדמוכחא בהדיא סוגיא דסוף מי שמת ולפ"ז עובדא דקטינא דמי שהיה נשוי הנהו זוזי דאבוהון אישתארו וכ"כ רבינו ז"ל בספי"ח אבל הרשב"א ז"ל כתב דממטלטלי דאבוהון מצוה וכופין אותן מנכסי דידהו מצוה ואין כופין אותן וכדברי רבינו כתבו רוב המפרשים ז"ל:

ואם תפס וכו'. בהכותב דתפיסה דמחיים מהניא ואפילו לר"ע:

טען שמחיים וכו'. מפורש שם בהכותב ודוקא בכל דבר שהוא יכול לטעון לקוח הוא בידי הא לאו הכי לא וכדמוכחא התם וכן נראה מלשון רבינו:

היו הדברים וכו'. מעשה שם ודבריו בפירושו כדברי ההלכות וזהו **שכתב וטען שהן משכון וכו'**. **ומ"ש מפני שאינו טוען לגופן אלא לראיה שבהן**. ונראה מתוך דברים אלו דלקנות הראייה צריך להביא ראיה שקנה ואינו נאמן לומר שטר היה לי ואבד דאי לא יהא נאמן במגו ודברי הרב ז"ל בדין זה מעורבבין במ"ש כאן ובשנים ושלשה מקומות מן החבור ופי"ו אכתוב ביאור דבריו ז"ל:

הלכה ט

יתומים שגבו וכו'. מימרא בכל שעה (דף ל"א) ובמי שהיה נשוי (דף צ"ב) והרבה מקומות:

הלכה י

ראובן שמכר שדה לשמעון וכו'. מימרא שם במי שהיה נשוי הובאה בהלכות:

לפיכך אם היה שמעון וכו'. נראה שגירסתו ז"ל מגבי להו ניהלייהו וזהו שכתב הקרקע שלקח מראובן ומ"מ ודאי לאו דוקא דה"ה אם הגבה אותן קרקע אחר שהוא חוזר וטורפה מהן מדין יתומים שגבו קרקע בחוב אביהן שב"ח חוזר וגובה אותה מהן כדאיתא התם ורש"י ז"ל גריס מגבינן להו ארעא ואל יקשה בעיניך היאך יכול להגבותן קרקע כל זמן שיש לו מעות או מטלטלין שלא תקנו להגבות מטלטלין כל זמן שמגיע לו הפסד בזה שיאכלו היתומים אותם ולא יוכל לגבות מהם:

הלכה יא

כבר תקנו וכו'. תקנה זו כתוב בספריהם ז"ל:

אבל במערב וכו'. זה פשוט דכל תנאי שבממון קיים וכ"כ ז"ל ופירוש אם היו כותבין מטלטלין אגב מקרקעי היו גובין אפילו מן הלקוחות כמו שיתבאר פי"ח אבל הם לא היו כותבין אגב אעפ"כ גובין מהיתומין מן הדין אע"פ שלא יגבו מן הלקוחות לפי שאין להם קול וכ"כ הרשב"א ז"ל והן הן דברי רבינו ז"ל ועוד הועילו בזה שנהגו לכתוב שאפילו יש שם קרקע גובה מטלטלין של יתומים ותקנת הגאונים אינה אלא כשאין שם קרקע אבל כשיש שם קרקע אחר שאין מלוה מפסיד מעמידין אותו על דין הגמרא וכ"כ קצת המפרשים ז"ל:

פרק יב

הלכה א

אין נפרעין מן היורשין אא"כ היו גדולים וכו'. דע שכ"ז שחייב מודה או שנדוהו ומת בנדויו כמו שנזכר פי"א נתבאר בגמרא בערכין (דף כ"ב) שגובים אותן מן הקטנים

וכן מוכרח סוף גט פשוט וזה מוסכם מכל המפרשים שראיתי דבריהם ובאמת בתוך זמנו נחלקו דאיכא מ"ד שאע"פ שאין אדם פורע בתוך זמנו שמא התפיסו צרורות כסף במשכון ובעודן קטנים לא ידעו למצוא ראייה ולפיכך ימתין עד שיגדלו ולא אמרו שגובין במת תוך זמן מן היתומים בלא שבועה אלא מן הגדולים אבל לא מן הקטנים אפי' בשבועה ודעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל שאפי' מן הקטנים גובין במת תוך זמן ורבינו ז"ל לא ביאר דינין אלו בבירור אלא שסמך לו על מ"ש למעלה וכל אלו גובין מן היורשין בלא שבועה ולא כתב מיורשין גדולים אלא סתם בין קטנים בין גדולים ודבריו בכאן הם בשטר חוב שגובה מן הגדולים ואין נזקקין לו בעודן קטנים אבל זמן שמלוה ע"פ גובה מהם קטנים וגדולים שוין:

הלכה ב

ואפילו היה בו כל תנאי שבעולם וכו'. בהשגות א"א הרב ז"ל אומר שאם האמינו עליו ועל יורשיו וכו' ואין צורך להשיב בזה אחר שהוא בעצמו הביא ראיה לדברי רבינו ואני מודה בדין לפי שאפילו יש בו כל תנאי שבעולם הוא אפשרי הביטול וחוששין לו בעודן קטנים אבל הראיה איני מכיר לפי שיש לדחות דכי היכי דלא אמר שמתוה ומית בשמתיה לפי שאינו מצוי לא אמר נאמנות וכ"ש שלא היו מורגלים בשטריהם לעשות בהם נאמנות כנגד עדים וכ"ש כנגד שובר וכן מוכיח בכמה מקומות:

הלכה ג

היתה המלוה רבית וכו'. שם בערכין פרק שום היתומים מבואר:

וכן אשה שתבעה כתובתה וכו'. כר"י וכאמימר דעבד עובדא ואגבי כתובה דגרושה מיתמי משום חינא וכתב הרב ז"ל כדי שיהיה לה כלום וכו' וכך פירשו בהלכות פרק אלמנה ניזונת וכן עיקר:

לפיכך אם קפצה וכו'. פירש שכיון שנשאת בטל חינא ומכאן יצא להם ז"ל וכן כתבו מן המפרשים ז"ל:

הלכה ד

הורו מקצת גאונים וכו' עד ולא חשו לחן האשה. בגמרא פרק שום היתומים (ערכין דף כ"ב) אמר רב אסי אין נזקקין לנכסי יתומים אא"כ היתה רבית אוכלת בהן ור"י אמר או לשטר שיש בו רבית או לכתובת אשה משום מזוני ושקלינן וטרינן בהא ואמרינן בתר הכי מרימר אגבי כתובה דגרושה מנכסי דיתמי ואקשי רבינא עליה דאפילו לר"י לא קאמר אלא באלמנה דקא מפסדא מזוני אבל גרושה לא וא"ל אנן ההיא דר"י משום חינא מתנינן לה פירוש ואפילו בגרושה יש משום חינא והנה אלו הגאונים ז"ל פוסקים

כלישנא קמא דגמרא דאמר משום מזוני וכרבינא דהוה סבר הכין ומכאן יצא להם ז"ל שכל זמן שאין הנכסים עודפין על הכתובה כיון שאין זכות ליתומים אין נזקקין לה וכ"ש לדבריהם שאין נזקקין לגרושה דלא כמרימר כמו שמבואר שם בגמרא שמי שאינו סובר טעם חינא אינו מגבה לגרושה והרב רבינו חלוק עליהם ז"ל וזהו שכתב למעלה שנזקקים לגרושה מטעם חינא וכדברי מרימר ולזה נתכוון באמרו ולא חשו לחן האשה כלומר שהגאונים האלו ז"ל לא כוונו פסק הלכה בשלא חשו לחן האשה ודעתו ז"ל לחוש וכמ"ש למעלה וזה דעת האחרונים ז"ל וכ"כ הר"א ז"ל בהשגות ועיקר:

הלכה ה

צוה המורישן ואמר תנו מנה לפלוני וכו'. בגמ' שם (ע"ב) אמר רבא הלכתא אין נזקקין לנכסי יתומים ואם אמר תנו נזקקין שדה זו ומנה זה נזקקין ואין מעמידין אפוטרופוס שדה סתם ומנה סתם נזקקין ומעמידין אפוטרופוס [אבל שדה שאינה שלו נזקקין ואין מעמידין אפוטרופוס] אמרי נהרדעי בכולהו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס לבד מנמצאת שדה שאינה שלו דאחזוקי סהדי בשקרי לא מחזקינן אמר רב אשי הילכך אזדקוקי לא מזדקקינן דהא אמר רבא [הלכתא אין נזקקין] ואי מיזדקקינן מוקמינן אפוטרופא דהא אמרי נהרדעי בכולהו נזקקין ומעמידין אפוטרופוס לבד מנמצאת שדה שאינה שלו דאחזוקי סהדי בשקרי לא מחזקינן ע"כ בגמרא והובא בהלכות פרק אלמנה ניזונת וראיתי לרשב"א ז"ל בתשובה שפירש הסוגיא לדעת רבינו כך דלא גריס במילתיה דרבא אבל שדה שאינה שלו וכו' והכי פירושה רבא סבר דאין נזקקין במלוה ולא בשאר טענות אלא כשהמוריש בעודו שכיב מרע צוה ואמר תנו וכשאמר שדה זו ומנה זה א"צ להעמיד אפוטרופוס ונהרדעי חולקים דאפילו במלוה נזקקין ומעמידין אפוטרופוס בכל גוונא בר מנמצאת שדה שאינה שלו שא"צ לאפוטרופוס ורב אשי פסק להחמיר כרבא דאמר אין נזקקין ואי איכא בי דינא דס"ל נזקקין במלוה או בשאר טענות מעמידין אפוטרופוס דהאמרי נהרדעי ומסיק מילתא דנהרדעי ומיהו לבד משנמצאת שדה שאינה שלו לאו ממילתיה דרב אשי היא אלא אסוקי מילתא דנהרדעי ונהרדעי כי אמרי מעמידין אפוטרופוס לאו אשדה זו ומנה זה דלא גרע מנמצאת שאינה שלו שצריך עדים ואמרי דאין מעמידין אפוטרופוס אלא כולהו דקאמרי אמלוה ושאר טענות קיימי ונמצאת שדה שאינה שלו צריך להעמיד אפוטרופוס דלא אמר רבא דאין מעמידין אלא דוקא באומר תנו שדה זו ומנה זה ואנן קי"ל כרבא אלו דבריו ז"ל אבל הוא ז"ל פסק דבמנה זה ושדה זו מעמידין ובנמצאת שאינה שלו אין מעמידין וכפשט הסוגיא ול"נ שדברי רבינו ז"ל קיימים במ"ש במנה זה דא"צ להעמיד דודאי טפי עדיף מאי דאמר מוריש בהדיא ממאי

דאמרי עדים דבמאי דאמר מוריש ליכא שום חששא דפסול ונגיעה בדבר ובעדים איכא הילכך ודאי נהרדעי דאמרי דבנמצאת אין מעמידין כ"ש באומר תנו זה וכי אמרי בכולהו אשאר טענות קיימי וזה נ"ל כמוכרח ובנמצאת שדה שאינה שלו יש לתרץ דברי רבינו שלא אמר מעמידין אפוטרופוס אלא בתחלת הטענות שזה טוען שהיא גזולה וקודם שהביא עדים אבל יצאו עדים וא"צ שוב אפוטרופוס כלומר שאין מאחרין את דינו בשביל טענות שיטעון האפוטרופוס וזהו שכתב ואם נמצאת גזולה וכו' ואם לא היתה כך כוונתו ז"ל א"א לתרץ שהרי בכל הנוסחאות נמצא אפילו במלתא דרבא דבנמצאת שאינה שלו דאין מעמידין ואין מכל זה בהשגות דבר:

הלכה ו

נמצאת קרקע שאינו שלהן וכו'. כבר נתבאר זה ויש שהקשו ואמרו היאך נזקקין בשום צד והא קי"ל דאין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין ודחקו עצמן בזה והעיקר דבכי האי גוונא או שצוה מוריש או שאינה בחזקתו אלא בגזל מקבלין ולא אמרו אין מקבלין אלא במה שהוא בחזקת אביהן ולא צוה בו והלה בא להוציא מידם וכמו שיתבאר:

וכן קטן שתקף וכו'. מימרא בהגוזל בתרא (דף קי"ב ע"ב):

הלכה ז

קרקע שהיא בחזקת קטנים וכו'. מעשה שם בבר חמוה דר' ירמיה וכתב הרב ז"ל שהיא בחזקת קטנים שאם היה הלה מוחזק בה אין מוציאין אותה מתחת ידו ואם הן תובעים אותו מקבלים טענותיו וכ"כ ז"ל אבל כשהן מוחזקים וידוע שקרקע זו היתה של אביהן ואין כאן טענת גזלה מעיקרא ביד האב לא טענת קנייה או מתנה אין מקבלים עדים ואין נזקקים עד שיגדילו וכדאיתא התם:

אבל אם הוציא שטר וכו'. זה יצא לו ז"ל ממה שאמרו שם הילכתא מקיימים את השטר שלא בפני בעל דין ולא אמר רבי ירמיה אית לי שטרא אלא אית לי סהדי הילכך בשטר נזקקין כמו שמקיימים אותו בעלמא שלא בפני בעל דין זה דעת הרב ז"ל:

הלכה ח

כשנזקקין ב"ד לנכסי יתומים למכור שמין וכו'. מבואר במשנה ובגמרא פרק שום היתומים (ערכין דף כ"א וכ"ב).

ומ"ש כמה היא יפה. כלומר כמה מוציאין בה ובכמה היא שומה כמה שמו אותה ב"ד.

ומ"ש שיש רוצה להגבות לאשה. מפורש בגמרא משום דשקלה על יד על יד ויש רוצה להגבות לב"ח משום דמיקל בזוזי:

הלכה ט

כשכותבין האדרכתא על נכסי יתומים וכו'. מעשה סוף פרק הנושא בכתובות (דף ק"ד ע"ב):

הלכה י

בית דין שמכרו שלא בהכרזה וכו'. מימרא פרק אלמנה ניזונת (כתובות דף ק:):
ובית דין שמכרו האחריות על היתומים. מימרא שם ופירוש שאם נמצאת שדה שאינה שלהם חוזר לוקח על היתומים:

הלכה יא

ובית דין שהכריזו כראוי וכו'. משנה שם וכתב הרמב"ן ז"ל דוקא מאתים במנה אבל בפחות ממנה לא:
אבל אם לא בדקו בשומא וכו'. פירוש כגון במקום שאין מכריזין או דברים שאין מכריזין או בעת שאין מכריזין כמו שיתבאר בסמוך שאם לא היה שם אחד מאלו אפילו שוה בשוה אם מכרו שלא בהכרזה מכרן בטל וכמו שכתב למעלה שנעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרין ומבואר כל זה בגמרא שם:
וכן אם מכרו קרקע וכו'. דבריו ז"ל כשיטת ההלכות שכל זמן שאינן צריכין הכרזה אפילו עשו אותה אם טעו בשתות אין מכרן קיים והכרזה בזמן שאינה צריכה לא מעלה ולא מורידה ולזה הסכים הרמב"ן ז"ל אבל רש"י ז"ל גורס גירסא אחרת ולדבריו כל זמן שהכריזו בין לצורך בין שלא לצורך אפילו שוה מנה במאתים מכרן קיים ולזה הסכים הרשב"א ז"ל:
אי זהו העת שאין צריכין הכרזה בעת שימכרו וכו'. מימרא שם (דף ק' ע"ב) לכרגא ולמזוני ולקבורה מזבנינן בלא אכרזתא ופירוש קבורת האב או האם וכל מי שמוטל עליהם לקברו והקשו המפרשים ז"ל פשיטא וכי יהא מוטל שלשים יום ותירצו דאפילו הכרזת שעה אין עושין ובעלי התוספות פירשו דאפילו לוו לצורך דברים אלו כשרוצין לפרוע אותו חוב אין משהין אותו עד דמכרזי תלתין יומין כדי שלא תנעול דלת בפני גומלי חסדים המלוין לדך:
וכן בית דין שמכרו דברים שאין צריכין הכרזה. פירוש אפילו הכריזו אם טעו בשתות מכרן בטל וכפי שיטת ההלכות שכל הכרזה שאינה צריכה אינה מקיימת מעשיהם:
ואלו דברים שאין מכריזין עליהם וכו' עד סוף הפרק. מבואר שם:

פרק יג

הלכה א

מלוה שבא להפרע בשטר וכו'. מחלוקת אמוראים בהכותב (דף פ"ח) אם נפרעין מן האדם בחוב שלא בפניו ופסק כרב נחמן ומבואר בארוכה בהלכות:

ודין זה תקנת חכמים הוא כדי שלא יהיה וכו'. מבואר שם:

הלכה ב

שלש ראיות צריך להביא לבית דין וכו'. דע שכל דבר שנאמן עליו הנתבע לומר פרעתי בלא ראיה אע"פ שצריך שבועה אין גובין אותו שלא בפניו שמא יבא ויטעון פרעתי וזהו שכתב רבינו שטר בדוקא וכן מוכיח בגמרא בערכין דדוקא לשובר אין חוששין מפני התקנה אבל אם היה נאמן בלא שובר ודאי אין גובין ממנו וזה פשוט והראיות שכתב הרב זכרונו לברכה כולן פשוטות, לקיים השטר כדאמרינן בעלמא קיימו שטרייכו וחותו לדינא ואע"פ שיש חולקין בזה ואמרו שאינו צריך קיום אלא כשהבעל דבר טוען בברי מזוייף הוא ודברי רבינו עיקר וכן העלו מקצת המפרשים זכרונם לברכה, ושבעל חוב במדינה אחרת שאם לא היו יודעין כן בית דין לא היו יכולין להזקק לנכסיו בלא ידיעתו, ושאלו הנכסים הם של לוה ג"כ פשוט הוא:

הלכה ג

מלוה שבא לבית דין וכו'. דין זה נראה פשוט בעצמו ולא מצאתיו מבואר והגאון ז"ל כתב כן בשער ששי אלא שאמר שצריך להודיעו אם הלוה באותו מקום לפי שאם רוצה לפדותו הוא ראוי במשכונו יותר מאחרים ועוד כתב שאינו רשאי מלוה ללוקחו לעצמו וכל זה אמת:

וכן המלוה את חבירו על המשכון וכו'. יתבאר פרק י"ז ששטר חוב שמת לוה תחלה ואח"כ מת מלוה אין יורשי מלוה נוטלין מיורשי לוה כלום וכתב הרב ז"ל בכאן שאין הדין כן במשכון ופשוט הוא. **ומ"ש שבועה בנקיטת חפץ** כך היא הסכמת כל הגאונים ז"ל שכיון שאינו טוען בגוף המשכון שיהיה שלו צריך לישבע בנקיטת חפץ ורבינו הקשה לדבריהם ז"ל למה שבועה בנקיטת חפץ וישבע היסת מגו שאם היה טוען לקוחה היא בידי לא היה נשבע אלא היסת ומתרץ הרב ז"ל שכיון שאם היו שם עדים שהוא משכון בידו כמו שהוא אומר ולא היו יודעים בכמה היה צריך מלוה שבועת התורה דכיון שיש שם עדים שבמשכון באת לידו נראה דאין כאן מגו דלקוח הוא בידי גם בשאין שם עדים שהוא בידו במשכון אע"פ שהיה נאמן בלקוח בהיסת אין אומרים מגו ויהיה

נאמן בהיסת דלא אמרינן מגו לאיפטורי משבועה וכמ"ש אבן מיגש ז"ל זו היא כוונתו ז"ל. ויש שבוש בלשון הספרים וכן כתוב בהשגות א"א יש כאן שבושין עד כאן:

הלכה ד

המלוה את חבירו על המשכון. דין חיוב המלוה בגניבה ואבדה ופטור האונסין נתבאר פרק עשירי מהלכות שכירות והדין האמור בכאן משנה פרק שבועת הדיינין (שבועות דף מ"ג).

ומ"ש הרי המלוה נשבע וכו'. מימרא פרק המפקיד (בבא מציעא דף ל"ד) ונתבאר פרק ששי מהלכות שאלה ופקדון שאפילו שומר המשלם נשבע שאינה ברשותו ועל הדרך הנזכר שם. ושבועת היסת ללוה כדין כופר בכל ופשוט הוא:

אמר המלוה וכו'. גם זה באותה משנה שם (דף מ"ג) ולמדנו ממשנה זו שאם המשכון הוא בעין ואינו שוה שיעור מעותיו שיכול לכופו המלוה לפרוע מעותיו שאם לא היאך יפה כחו כשאבד ואינו שוה שיעור חובו שיהא הלוה חייב לפרעו. וכן כתבו ז"ל:

אמר הלוה סלע וכו'. במשנה שם המלוה פטור ומ"מ העמידוה בגמרא פרק המפקיד (בבא מציעא דף ל"ד) דוקא במאמינו הלוה שאבדה הא לאו הכי מתוך שיש למלוה לישבע שנאבדה נשבע כמה היתה שוה. וזהו שכתב הוא ז"ל. ולא כתב דין מאמינו לפי שהוא פשוט:

אמר הלוה וכו'. מבואר במשנה וגמרא שם בהמפקיד (דף ל"ד):

סלע הלויתיך עליו וכו'. דין זה כשהלוה אומר איני יודע לא נתבאר שם בגמרא בענין המשכון אבל פשוט הוא ומבואר בהגוזל ומאכיל הלויתני ואיני יודע אם החזרתי לך שחייב כשתבעו מלוה ויתבאר פרק ראשון מהלכות טוען ונטען. ובדין היה שיטול מלוה בלא שבועה אבל מתוך שיש לו לישבע שאינה ברשותו מדין גלגול יש לו לישבע כמה היתה שוה:

סלע הלויתני עליו וכו'. דין זה כשהמלוה אינו מחייב עצמו בכלום פשוט הוא דהו"ל כמנה לי בידך והלה אומר איני יודע שפטור אבל מדין גלגול שיש לו לישבע שאינו ברשותו יכלול שאינו יודע ואם היתה שבועה שאינה ברשותו מחמת טענת ברי אם היה טוען על הגלגול איני יודע היה חייב לשלם אבל כיון שאינה אלא מחמת ספק נשבע על הגלגול שאינו יודע ונפטר ובפרק ראשון מהלכות טוען ונטען אבאר דינין אלו:

אבל אם אמר המלוה אני יודע שהיה שוה יתר וכו'. זו סברת הרב אבן מיגש ז"ל שם פרק שבועת הדיינין ובהשגות אמר אברהם על שיטתו הוא הולך וכו' וכבר הארכתי בביאור מחלוקתן פרק חמישי מהלכות שאלה ופקדון ודעת הרמב"ן ז"ל נוטה לדברי רבינו:

הלכה ה

המלוה את וכו'. זה פשוט ומבואר פ"ק דמכות (דף ג') שהמלוה את חבירו לעשר שנים אינו יכול לנוגשו תוך הזמן ופשוט הוא:

וסתם מלוה שלשים יום וכו'. גם זה שם המלוה את חבירו סתם אינו רשאי לתבעו פחות משלשים יום אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה.

ומה שכתב על המשכון. כן כתבו ז"ל:

ואם התנה שיתבע וכו'. גם זה פשוט ולפיכך אמרו בגמרא המלוה את חבירו סתם ובתוספתא בבא מציעא המלוה את חבירו סתם אין פחות משלשים יום ובמדינה שנהגו בפחות מכאן או יותר מכן אין משנין ממנהג המדינה ע"כ וכתבה הרשב"א ז"ל פ"ק דבבא בתרא:

הלכה ו

טען המלוה וכו'. זה לא מצאתי מבואר אבל דעת הרב ז"ל שטענה זו כשאר הטענות:

הלכה ח

המלוה ניתנה וכו'. בהגוזל ומאכיל (דף קי"ח) מבואר בארוכה בהלכות וכתב הרמב"ן ז"ל בתשובה מי שהלוה את חבירו במדבר הרי זה מחזיר לו במדבר על כרחו של מלוה וכן מורה לשון רבינו שכתב כדרך שנתתי לך בישוב משמע שאם נתן לו במדבר מחזיר לו במדבר על כרחו של מלוה:

פרק יד

הלכה א

הפוגם את שטרו או וכו'. משנה פרק כל הנשבעין (שבועות דף מ"ה) ובכתובות פרק הכותב (כתובות דף פ"ז ע"ב) ובגמרא שם ופירוש פוגם שהלה אומר התקבלת ממני מנה והוא אומר לא התקבלתי אלא חמשים, ודין היתומים בין גדולים בין קטנים מפורש בגמרא בהניזקין (דף נ') וה"ה לכל יורש וכן מוכיח פרק כל הנשבעין ולזה כתב רבינו ז"ל יורש נראה [שר"ל] אי זה יורש:

ואם היה וכו'. פרק קמא דבבא בתרא (דף ה' ע"ב) נתבאר בגמרא שאם מת לוה תוך זמן גובה מן היתומים שלא בשבועה ודעת רבינו ז"ל שהוא הדין לכל השאר וראיתי מי שחולק בדין הבא ליפרע מן הלקוחות שאפילו תוך זמן אינו נפרע אלא בשבועה דהא היכא דאודי בשעת מיתה דלא פרעיה גבי מיתמי בלא שבועה וממשועבדים צריך שבועה הכא נמי לא שנא וכן מצוי בתשובה לרבינו האיי גאון ז"ל ע"כ דבריהם ואני

אומר שאין הנדון דומה לראיה דהתם בדין הוא שלא תועיל הודאה אצל לקוחות משום חשש קנוניא ואין בידו להפקיע הלקוחות אבל גבי יורשים אין לחוש לקנוניא שהרי בידו להפקיע ירושתם בלאו הכי אבל בתוך זמנו משום חזקה היא שאין אדם פורע תוך זמן הילכך לקוחות ויתומים שוים ודברים נראים הן אבל אני חוכך בדין פוגם את שטרו דהא איבטילא לה חזקה דאין אדם פורע לגבי האי שהרי פרע והלה מודה לו במקצת וצ"ע:

הלכה ב

התובע את וכו'. מימרא פ' שבועת הדיינים (שבועות דף מ"א) ומבואר שם שזה החילוק יש בין פוגם שטרו לאינו פוגם שבפוגם אפילו לא טען לוה טוענין לו ואם אין מלוה פוגם שטרו אם לא טען לוה אין טוענין לו כדברי רבינו ז"ל. **ומ"ש משביעין אותו בנקיטת חפץ** כך פירשה רבינו ז"ל ובהלכות דהך שבועה דומיא דפוגם את שטרו היא בנקיטת חפץ. וכן מוכרח שם, ודין התלמיד חכם מפורש שם ואי צורבא מרבנן וכו' לא מזדקקינן ליה ופירש"י ורבינו מאיר ז"ל לא מזדקקינן ליה [לא] להשביעו משום דמיחזי כמאן דחשדינן ליה ולא להגבותו אלא אם נשבע מאליו מגבינן ליה אלו דבריהם ז"ל ודין זה אינו אלא בטוען לוה טענת ברי אבל בטענת שמא אין משביעין את המלוה כלל שהרי יתבאר פ"א מהלכות טוען ונטען שאפילו במלוה על פה אם הלוה טוען שמא בפרעון נוטל מלוה בלא שבועה. וזה פשוט:

הלכה ג

הוציא עליו וכו'. כבר ביאר רבינו ז"ל שדבר זה מחלוקת בין הגאונים ז"ל והכרעתו מכרעת וכן הסכימו האחרונים ז"ל. ובהשגות א"א הרב ז"ל כתב זה בתשובה וכו' וכן עיקר דאין נשבעין אלא על טענת פרעון דאי לא רב פפא לשמעינן רבותא דאפי' בטוען בשטר שהוא אמנה דשטרא לאו להכי עביד וכל שכן בטוען טענת פרעון:

הלכה ד

המוציא שטר חוב על חבירו וכו'. מימרא פרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קכ"ח ע"ב) ופסק הלכה שם. וכבר האריכו המפרשים ז"ל בנתינת טעם לדין זה ופירשו הלוה נשבע כדין מודה במקצת:

הלכה ה

הוציא עליו שטר חוב וכו'. מחלוקת תנאים ואמוראים בהרבה מקומות ומהם פרק מי שמת ושם פסקו רוב המפרשים ז"ל כמאן דאמר מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו וכדברי רבינו ז"ל וכן דעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א וכן דעת ההלכות:

הלכה ו

הוציא עליו שטר מקויים וכו'. פרק חזקת (בבא בתרא דף ל"ב) מעשה שם ופירשו רבינו ז"ל במקויים וכ"נ דעת הגאונים ז"ל וכן פירש הרב רבינו יונה ז"ל וטעם לדין זה מפני מה אינו נאמן במגו נחלקו בו המפרשים ז"ל אבל דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל הוא ששטר זה בשעה שהודה המלוה שמזוייף הוא לא היה מקויים ומתוך זה אפי' קיימו אחר מכאן אינו גובה בו שהרי בשעת הודאתו לא היה שם מגו שהרי עדיין לא היה מקויים ושוב אין נזקקין לו אבל אם קיימו ואחר מכן הודה נאמן מדין מגו ומגבין אותו אלו דבריהם ז"ל:

הלכה ז

שטר שלוה בו ופרעו וכו'. מימרא בהרבה מקומות ואחד מהם פרק שנים אוחזין (בבא מציעא דף י"ג) ושם מבואר שאפילו פרעו ביום שנעשה השטר אינו חוזר ולוה בו אפי' בו ביום:

הלכה ח

המוציא שטר חוב מקויים וכו'. מפורש פרק חזקת (בבא בתרא דף ל"ב ע"ב) בעובדא דערבא וכתב הרב רבינו יונה ז"ל שאפילו היו המעות יוצאים על ידי הדחק אין שיעבוד השטר בטל כיון שאילו היה מכיר בהם לא היה מקבלם ועיקר:

הלכה ט

הוציא עליו שטר מקויים וכו'. מעשה פרק שבועת הדיינין (שבועות דף מ"ב) ולשון הגמרא איתרע שטרא ופירשו בהלכות שהכוונה איבטיל לגמרי וכן עיקר:

בד"א כשהעידו שנתן לו בתורת פרעון וכו'. בגמרא וה"מ דפרעיה באפי סהדי ולא אדכר ליה שטרא אבל פרעיה בין דידיה לדידיה מגו דיכול למימר לא היו דברים מעולם כי אמר סיטראי נינהו מהימן. ופירש הרב אבן מיגש ז"ל דדוקא כשהעדים מעידים שבתורת פרעון נתנם לו ולפיכך בטל השטר אבל אם אינן מעידים אלא שבפניהם מנה לו מנה ואינם יודעים אם נתנם לו בתורת פרעון או בתורת מתנה אין השטר בטל בכך אא"כ כפר המלוה בעיקר הדבר וכמ"ש רבינו ז"ל. ונסמכו על הדין שיתבאר פ"ו מהלכות טוען ונטען התחלתו ראהו עדים שמנה וכו' והוא פרק שבועת העדות. זה דעת רבינו מאיר ז"ל. מדבריהם למדנו שאע"פ שהוא חייב לו נאמן לומר במתנה קבלתים. והרמב"ן ז"ל חלוק בזה ואומר שכל זמן שהוא מחויב לו אינו נאמן לומר במתנה קבלתים ולהוציא ממנו חובו ולא אמרו נאמן אלא כשהלה תובעו ואומר לו הלויתיך ולפיכך כל זמן שיש עדים שמנה לו מעות אעפ"י שלא הזכיר פרעון איתרע שטרא זה דעתו ז"ל ולשון הגמרא מסייע לדברי הראשונים ז"ל דאמר דפרעיה באפי סהדי דאלמא בעדי פרעון קא מיירי:

אמר לו וכו'. מפורש שם איתרע שטרא ופירשו בהלכות דאיבטיל ליה לגמרי וכן עיקר:

הלכה י

הוציא עליו שטר חוב בעד אחד וכו'. דעת קצת המפרשים ז"ל שעד אחד בשטר אינו כלום ומה שאמר בגמרא בפרק גט פשוט דעד אחד בכתב מצטרף עם עד אחד על פה היינו דוקא בשיש שני עדים חתומים בשטר ולא מצאו לקיים אלא אחד מהם ואז העד שבעל פה שראה ההלואה מצטרף עם עד שבכתב שנמצא לקיים אבל עד אחד בכתב לבדו לא כלום הוא. אבל דעת הגאונים ז"ל הוא שעד אחד בכתב זוקק לשבועה כדרך ששנים מחייבין אותו ממון. וכן דעת בעל הלכות גדולות משם רבני קמאי דקמיה. וזה דעת הרשב"א ז"ל. ורבינו ז"ל סובר כן. ובודאי אם אמר לא היה דברים מעולם היה נשבע להכחיש העד והיה נפטר אבל עכשיו שמודה שלוה אלא שטוען שפרע דעת רבינו ז"ל שה"ז מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע דימה הרב ז"ל דין זה לדין נסכא דרבי אבא דאמר אין חטפי ודידי חטפי ונתבאר פרק רביעי מהלכות גזילה התחלתו מעשה באחד שחטף לשון כסף וכו'. ושם כתב רבינו ז"ל וכדין זה דנין בכל כיוצא בזה בכ"מ ודעתו בכאן להשוותם. ואף כן נראה מדברי קצת המפרשים ז"ל שכל מי שבא לפטור עצמו מדברי עד אחד בטענה אחרת שאינו מכחיש בה העד קרוי מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם ואצלי הוא דבר תימה בדין זה היאך יפה כח עד אחד בשטר משנים בעל פה ואם לוה בפני עדים נאמן לומר פרעתי ואיך לא יהיה נאמן בעד אחד בכתב. וא"ת שאני הכא דמצי אמר ליה שטרך בידי מאי בעי א"כ אף בהוציא עליו כתב ידו לא יהא נאמן לומר פרעתי אלא מאי אית לך למימר כיון דאי מודה אינו גובה אלא מבני חרי לא חשש להניחו בידו דהא אי בעי יהיב ומזבין להו לכולהו נכסי ולא טריף מידי הכי נמי בעד אחד ודאי ואפילו מודה אינו טורף ממשעבדי ולמה לא יהא נאמן לומר פרעתי ובהדיא מוכח פרק המגרש דלענין גט טפי עדיף כתב ידו מחתימת עד אחד בלא כתב ידו וכי אמרינן בעד אחד בפרק חזקת ובפרק כל הנשבעין הוה ליה מחוייב שבועה וכו' הני מילי במקום שאם היו שנים מעידין כן לא היה מן עכשיו נמי כיון שאינו מכחיש העד אינו נאמן אבל כאן הרי מקום שנים בעל פה נאמן לומר פרעתי ואע"פ שאם היו שנים בשטר א היה נאמן. וכבר כתבתי דהתם הוא מפני שיש עליו תורת שטר מור אבל עד אחד ודאי לא משוי שטרא. ודין זה צל"ע:

טען ואמר ישבע וכו'. זה פשוט דלא עדיף ממלוה בשטר גמור וכבר כתבתי מה שנראה לי:

הלכה יא

וכן הורו וכו'. דין זה נראה פשוט שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי. ובהשגות א"א אני אפרש וכו' ויפה פירש:

הלכה יב

מי שטען וכו'. זה נראה פשוט בטעמו דלמה נשביע המלוה על חנם. ויש קצת סעד לזה ממה שאמרו פרק הכותב כתובו לי זכותא דכי משתבענא שקילנא וכו' ויש לדחות ראיה זו:

הלכה יג

מי שהיה לו חוב וכו'. זה פשוט בכמה מקומות ואחד מהם בברייתא פרק גט פשוט (דף קמ"ח). וטעמא דלא מצי אמר ליה שטרך בידי מאי בעי:

והורו רבותי שאפילו היה וכו'. בהשגות אמר אברהם אין דין זה מחוור ומלובן [דבשבועה מיהא יטול עכ"ל ואני אומר מחוור ומלובן הוא] דאם איתא דאפילו באבד כל תוך זמנו לא חיישינן לפריעה מה טעם לא מהדרינן ליה כשנפל דאמרינן בהדיא פרקא קמא דמציעא דאפילו כתוב בו ביום לא מהדרינן ליה אלא ודאי כל דנפל איתרע ליה וכל שכן אבד דאיתרע ליה ורגלים לדבר. וכן פירש הרשב"א ז"ל שם פרק גט פשוט דכל שאין שטר בידו חוששין שמא פרע ואפילו תוך זמנו עכ"ל וכן עיקר:

וכן הורו רבותי שאפילו היה השטר יוצא וכו'. בהשגות אמר אברהם אף זה לא נהיר ולא בהיר ולא צהיר עד כאן. ואני תמה מה ראה על ככה הר"א לדחות דברי רבינו ורבותיו החוט המשולש ולא לכתוב טענה ומי יניח דבריהם ויעשה כדבריו ולא יתן טעם ואני אומר שהדין דין אמת וכולה סוגיא דפ"ק דמציעא והמשניות מוכיחות דאפילו תוך זמן אם נפל אין מחזירין אותו לא למלוה ולא ללוה וכן כתבו המפרשים ז"ל. ואפילו היה מודה אין מחזירין כמו שנתבאר פי"ח מהלכות גזילה ואבדה כ"ש כאן שהלוה טוען פרעתי שאין מלוה נאמן. והדבר אצלי בפשיטות עד שאני תמה למה תלה דין זה רבינו בהוראת רבותיו. ואין להתעקש ולומר דדין נפילה אינו בתוך זמן שראיות מוכיחות יש בגמרא שם דאפילו בתוך זמן היא וכן כתבו שם הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

הלכה יד

שנים שהיו אוחזין בשטר וכו'. ברייתא פ"ק דמציעא (דף ז'). ודברי רבינו בה כדברי ההלכות שלא חלקו בין טופס לתורף אלא כיון ששנים אדוקין בשטר יחלוקו כר' יוחנן דאמר לעולם חולקין. וכן דעת בעל העיטור ז"ל. ואולי היתה להם גירסא אחרת בסוגיית הגמרא שם. אבל מתוך דברי קצת המפרשים נראה שאם המלוה אדוק בתורף שהוא

מקום שכותבין בו הלוה והמלוה והערב והעדים אלא שאין בו זמן והלוה אדוק בזמן גובה מלוה כולו חוץ מדמי הזמן כלומר ששמין שטר שיש בו זמן כמה שוה יותר משטר שאין בו זמן ומנכה ליה מאי דביני ביני. אבל אם מלוה אחוז בטופס שהוא מקום הזמן ולוה בתורף אינו גובה כלום וזה דעת הרשב"א ז"ל:

ואם אינו וכו'. פסק כרבי וכן פסקו בהלכות דמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו וכמו שנתבאר בפרק זה למעלה:

הלכה טו

האומר לחבירו מנה וכו' עד סוף הפרק. הוציאו דין זה הגאונים ז"ל ממ"ש פ' שבועת הדיינין ופ' המפקיד מלוה נשבע תחלה שמא ישבע לוה ויוציא הלה את הפקדון ופר"ת ז"ל ותהיה שבועת הלוה לבטלה ואע"פ שאין זו ראייה גמורה דמיון הוא קצת והענין נכון בעצמו:

פרק טו

הלכה א

המלוה וכו'. מ"ש הרב ז"ל בין שאמר לו אחר שהלוהו וכו' זה דעת רבו ז"ל בשבועות פרק שבועת הדיינין (שבועות דף מ"א) וכתב הרב ז"ל שאפילו לא קבל עליו הלוה מחוייב בכך משום דעבד לוה לאיש מלוה. וזה נראה דעת הרשב"א ז"ל. אבל הרמב"ן ז"ל כתב דוקא קיבל עליו לוה או שתק אבל אם אמר לו אני אפרע אותך שלא בעדים כיון שלא התנה כן המלוה בשעת ההלואה מחאת הלוה מחאה. ודברי הר"מ הלוי מטין לדברי רבינו ורבו ז"ל:

טען הלוה ואמר לו כך עשיתי וכו'. דין זה מחלוקת ישנה בין הראשונים והאחרונים ז"ל מפני שיבוש הנוסחאות כמ"ש רבינו ואם לבך נוקפך איזו מן הנוסחאות אמתית תא חזי מאן גברא רבה מסהד עלייהו וכן כתב רבינו מאיר הלוי ז"ל כדבריו והעיד שכך נמצא בנוסחאי דיקי ועתיקי ובנוסחי דרבואתא קשישי ועל פי שנים עדים יקום דבר:

הלכה ב

אע"פ שהספרים וכו'. דברים של דעת הן ובהשגות אמר אברהם אמת הוא שהנוסחאות מתחלפות בזה ואני קיימתי את שתיהן כו' וחוץ מכבודו אין השכל רוצה בקיומו באלו השמועות דעל כרחין פלוגתא דאמוראי ותנאי התם בשיש עדים על התנאי היא דאי בשאין עדים מי איכא דלית ליה מגו והא מגו דאורייתא הוא. וא"כ על כרחין רבא דפסק הלכתא דנאמן לומר הלכו להם לפי הנוסחא הישנה בשיש עדים על התנאי הוא דאי

באין עדים הלכה מכלל דפליגי והא ודאי כ"ע מודו ועוד דעל כרחין דומיא דמלוה את חבירו בעדים דאמר ברישא אמר בסיפא שהתנאי הוא בפני עדים דומיא דהלואה בפני עדים ותו דאם איתא דכל שהתנאי בפני עדים לאותה נוסחא אינו נאמן היה להם לברר ואם אמר לו שלא בעדים אל תפרעני אלא בעדים ואמר פרעתיך והלכו להם נאמן ולא סתם דמשמע אפילו יש עדים על התנאי ואיך יסתום האמורא כל כך את דבריו אלא ודאי אין לדברים אלו קיום. עוד אני תמה בדברי הר"א ז"ל שאמר נראין דברי הרב ז"ל דאמר פסלינהו לכולי עלמא לגבי האי פרעון וכי אתו אחריני ואמרי קמן פרעיה מצי אמר ליה סיטראי נינהו עד כאן והנה אלו שתי טענות נראות כסותרות זו את זו דאם איתא דפסלינהו אפילו לא מצי אמר סיטראי נינהו וכגון שמעידים שמחמת ההלואה שהתנה עליה פרעו חוזר וגובה אותם דהו"ל כמאמינו כל זמן שלא יעידו אותן פלוני ופלוני. ואם תמצא לומר דטעמא דעדים אחרים אינן נאמנין משום דמצי אמר מלוה סטראי נינהו כל זמן שהעדים מעידין שעל אותה הלואה פרעו דלא מצי למימר סטראי נינהו לא יחזור ויגבה והנה הרב ז"ל ארכבה אתרי ריכשי לפי שהוקשה לו איך נפסול עדים אנחנו והוא לא הזכיר כלל פסולם גם לא הזכיר נאמנות כלל. עוד כתב והתימה שתמה זה החכם ואמר שאפילו אמר בפני פלוני ופלוני וכו' ובאמת רבינו לא תמה אלא על הדין הראשון לפי שעשו דין מלוה זו כדין מלוה בשטר והוא תימה באמת ויש מקשים לדברי רבינו כשאמר פרעתיך ביני לבינך למה לא יהא נאמן מגו דאי בעי אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומתו וזו קושיא חזקה ולכל הנוסחאות יש להקשות למאן דאמר הכין בגמרא ובאמת שבגמרא לא הזכירו ומתו אלא הלכו להם למדינת הים ומתוך כך יש מפרשים דדוקא בהלכו הוא דנאמן דמיסתפי דילמא אתו אבל במתו אינו נאמן דאם כן מה הועיל זה בתנאו ועם זה נסתלקה הקושיא דהא ליכא מגו דאמר הלכו דילמא אתו ומכחשי ליה וזה דעת הרשב"א ז"ל וכן נראה מדעת רבינו מאיר ז"ל ולדברי רבינו ז"ל יש לתרץ שאין כאן דין מגו שהרי הוא מודה שלא קיים התנאי ולפיכך צריך לקיימו דהא איהו מחייב נפשיה בקיום התנאי דאמר דלא קיימיה וכיון שלא נתברר שפרע אמרינן ליה מיחייב את לקיומי תנאך וכן עיקר:

הלכה ג

התנה המלוה על הלוה וכו'. פירוש לא מיבעיא במלוה בשטר דעל כרחין כי הימניה בלא שבועה הימניה דאי בשבועה לא היה צריך לנאמנותו אלא אפילו במלוה ע"פ הדין שנוטל בלא שבועה וכן כתב הרמב"ן ז"ל בתשובה וכן נראה מדברי רבינו ז"ל שאפי' במלוה על פה הדין כן וכן עיקר דסתם נאמנות בלא שבועה משמע ורבינו מאיר ז"ל כתב

דדוקא התנה כן בשעת הלואה אע"פ שלא קנו מידו אי נמי אחר הלואה וקנו מידו הא לאו הכי לא דבמה נשתעבד ולשון רבינו מורה כן שאמר התנה ולא אמר אחר הלואה כמו שאמר למעלה:

ואם הביא וכו'. שם בגמרא נהי דהימניה טפי מנפשיה טפי מסהדי לא הימניה:

הלכה ד

התנה עליו וכו'. מפורש שם במסקנא:

אבל אם אמר וכו'. גם זה שם ובהלכות:

זה שהאמין המלוה כשני עדים מה וכו'. נ"ל שדעת רבינו ז"ל הוא שזה שהאמין המלוה לומר לא נפרע דוקא לענין פרעון האמינו שאפילו באו עדים ואמרו בפנינו פרעו אינן נאמנין אבל לענין הודאה לא פסל העדים ר"ל שאם הם מעידים שהמלוה הודה בפניהם שנפרע הודאתו הודאה וזה דעת קצת המפרשים ז"ל. ואחרים חלקו בזה ואמרו דכיון שהאמינו לומר לא נפרעתי אפילו לענין הודאה פסל כל עדים שבעולם שהרי מלוה אומר לא נפרעת וזה דעת הר"ז והרמב"ן ז"ל:

הלכה ה

הרי שפרעו וכו'. זה דעת רבינו ז"ל וכן עיקר דאי לא הפוכי מטרתא למה לי:

הלכה ו

התנה הלוה שיהיה וכו'. דין זה לא נזכר בגמרא ולא נמצא בו דין נאמנות ללוה לפי שהוא דבר שאינו מצוי מ"מ כתבו הגאונים ז"ל שהתנאי קיים ומבואר בהלכות פרק הכותב וכיון שכן פשוט הוא שאינו גובה לא מן היורש ולא מן הלוקח לפי שטוענין להם כל מה שהיה הלוה יכול לטעון וראיתי לקצת מפרשים ז"ל שאמרו אפילו מת הלוה תוך זמן אינו גובה מן היורשין ואפילו חייב מודה אינו גובה מלקוחות דחיישינן לקנוניא וה"ז כמלוה על פה ובודאי לא עדיף שטר זה משטר אחר שנפל דאפי' חייב מודה לא יחזיר:

טען הלוה וכו'. מה שכתב רבינו נשבע שבועת היסת לא תימא מפני שהודה במקצת הוא נשבע אבל אם אמר פרעתי כולו לא יהא נשבע אלא ודאי אפילו אמר פרעתי כולו נשבע היסת וכן מפורש בהלכות בארוכה והכרח הוא דאי מדין הודאה במקצת שבועת התורה היה לו לישבע אלא רבינו ז"ל לרבותא כתב הודה במקצת ללמדנו שאפילו הודה במקצת אינו נשבע אלא היסת וגרע מטוענו מלוה על פה והטעם מפני שהאמינו וכן עיקר:

ואם התנה וכו'. מבואר בהלכות ומדברי רבינו ז"ל יש ללמוד דנאמנות סתם מועיל בין בכולו בין במקצתו וכן כתבו ז"ל בין בנאמנות לוה בין בנאמנות מלוה:

הלכה ז

התנה המלוה וכו'. זה דעת ההלכות פרק הכותב:

ואם התנה וכו'. גם זה כדעת ההלכות:

וכן אם התנה וכו'. פירוש שהתנה בין ממנו ובין מיורשיו בפירוש דומיא דשבועה והדין זה מחלוקת בגמרא בגיטין פרק הניזקין (גיטין דף נ') ופסק הרב כרב נחמן דאמר שטר חוב היוצא על היתומים אע"פ שכתוב בו שבח אינו גובה אלא מן הזיבורית וכן פסקו ז"ל וכתב הרמב"ן ז"ל דדוקא בשכתב לו סתם גובה מן העידית ומן הדין היה גובה מן העידית בין ממנו בין מיורשיו אבל מכיון שתיקנו חכמים מן הזיבורית ליתומים אין עוקרין תקנת חכמים בסתם אא"כ פירש ואמר גבה מן העידית בין ממני בין מיורשי וגמרינן להא מילתא מדין שבועה וכו'. וכן מצאתי בחבור הרב ר' משה הספרדי ז"ל עכ"ל ומזה אתה למד כוונת רבינו וזה דעת הרב רבינו יונה והרשב"א ז"ל:

בא לגבות וכו'. פירוש אפילו התנה בפירוש על הלקוחות אין תנאו מועיל אצלם וכן דעת ההלכות פרק הכותב ובהשגות א"א אלו דברי הרב ז"ל וכו' ודבר זה מחלוקת ישנה בין הגאונים ז"ל כתבה ר"ח ז"ל בפירושיו ובהלכות הכריעו שתנאי מועיל אצל היורשים בשפירש ואינו מועיל אצל הלקוחות והאריכו בטעם דבר זה ואף רבינו חננאל ז"ל כתב ומעשים בכל יום ואין נפרעין מן המשועבדים אלא בשבועה אע"פ שיש להן נאמנות ודעת בעל העיטור והרמב"ן ז"ל כדברי רבינו וקצת מן האחרונים כדברי הר"א ז"ל:

פרק טז

הלכה א

החוב באחריות הלוה עד וכו'. זה פשוט בכמה מקומות:

אמר לו המלוה זרוק לי חובי והפטר וכו'. בגיטין פרק הזורק (גיטין דף ע"ח ע"ב) אמר ר"י לגיטין [ולקידושין] אמרו ולא לדבר אחר פי' לגיטין [ולקידושין] אמרו שאם זרק קרוב לה מקודשת ומגורשת ולא לדבר אחר איתיביה ולענין החוב אמר לו זרוק לי חובי וזרק לו חובו קרוב למלוה זכה לוה קרוב ללוה לוה חייב מחצה על מחצה שניהם יחלוקו ותירצו הכא במאי עסקינן דאמר לו זרוק לי חובי והפטר והקשו אי הכי מאי למימרא ותירצו דא"ל זרוק לי בתורת גיטין והקשו ואכתי מאי למימרא ותירצו מהו דתימא מצי אמר ליה משטה אני בך קמ"ל ע"כ בגמרא והקשה הרשב"א ז"ל לאוקימתא דזרוק לי חובי והפטר א"כ קרוב ללוה אמאי חייב ותירץ דכי קאמר ליה זרוק לי חובי בתוך רשותי

קאמר וכל שקרוב ללוה לא בא לרשות המלוה והכי איתא בירושלמי ואפשר שדעת רבינו ז"ל וכוונתו בשכתב וזרקו לו ואבד וכו' ר"ל וזרקו לרשותו:

אמר לו וכו'. כבר נתבאר זה ופירש הרשב"א ז"ל דבלשון הזה ממש קאמר ליה והיינו חידוש דאי מפרשי שאמר לו זרוק לי חובי בתורת גיטין שיהא דינך כדין זורק גיטין פשיטא מאי קמ"ל וזה דעת רבינו ז"ל ודין הגיטין מבואר בהלכות גירושין וכתב הרמב"ן ז"ל בתשובה דבר ברור הוא שהזורק חוב לחבירו אפילו בתוך חצי אמה שלו דלא הוי פרעון מיהו היכא דא"ל מעיקרא הילך מעותיך והלה מסרב בו ואמר איני רוצה לקבל בזה אני אומר שאין צריך להניח בב"ד אלא זורקו בחיקו או בפניו והולך לו דקי"ל נתינה בעל כרחו הויא נתינה עכ"ל:

הלכה ב

היה ראובן וכו'. פ"ק דגיטין (דף י"ד) מחלוקת רב ושמואל ופסק כרב דתניא כוותיה וכן דעת כל המפרשים ז"ל והטעם דבחוב הולך כזכה דמי:

החזיר לוי את המנה לראובן שניהם וכו'. מעובדא דרבי דוסתאי ברבי ינאי דהתם נלמד זה שכל שלא החזיר מאונס חייב השליח אבל אם היה אנוס ודאי פטור כדאיתא התם וכ"כ הרשב"א ז"ל וז"ל ואם החזיר השליח למשלח חייב לשלם ורצה בעל חוב גובה ממנו אא"כ אנסוהו והחזיר כעובדא דרבי דוסתאי בר' ינאי ואף ע"פ שלא אנסוהו עדיין אלא שמאיימין עליו ויש בידם לעשות ה"ז אונס מעתה ואם החזיר פטור אבל אם יכול לעמוד כנגד איומם חייב וכדגרסינן בירושלמי ע"כ. ובהשגות א"א אחריות לוי השליח וכו'. וכבר נתבאר הדבר וכן מצאתי כתוב תשובה לרב אלפסי ז"ל שאם העני הלוה השליח חייב וכן עיקר ששניהם חייבין באחריותו כדברי רבינו ז"ל:

הלכה ג

ראובן שהיה וכו'. ירושלמי הביאוהו בהלכות פרק המקבל:

טען לוי וכו'. נראה שדברי רבינו הם במחוייב לו שמעון ללוי בשטר ואז צריך להביא ראיה ברורה שפרעו ואם יש שם ספק בדבר על שמעון להביא ראיה כמ"ש הוא ז"ל דלא עדיף משובר שאומרים לו קיים שוברך והפטר אבל במלוה על פה אחר שהוא נאמן לומר פרעתי בשבועת היסת נראה ודאי שנאמן לומר עשיר היה והעני מדין מגו כל זמן שלא נדע היפך ובודאי המלוה על פה אם הביא שובר לב"ד אין אומרים לו קיים שוברך אא"כ רצה כדי להפטר משבועת היסת אבל אם רצה לישבע ודאי אין נזקקין לו ליותר מכך כך נראה לי:

הלכה ד

כבר בארנו וכו'. פרק ששי מהלכות מכירה נתבאר דין זה והוא בהלכות בהמקבל מהכרח שמועות:

הלכה ה

חנוני שהיה וכו'. משנה פרק כל הנשבעין (שבועות דף מ"ה) בשבועות ומבואר בגמרא במסקנא דהלכתא דשניהם נשבעין זה במעמד זה וכתבו דה"ה דכל שבועה שמן הדין הוא בפני הלה שכנגדו ומה שהוסיפו בכאן הוא שאע"פ שבין החנוני והפועלים אין שום תביעה בעולם נשבעים האחד במעמד חבירו כדי שיכלמו זה מזה לפי שהם יודעים האמת ובעל הבית אינו יודע בו דבר:

לפיכך אם וכו'. זה לא נתבאר בגמרא אבל הוא סברת רבינו וקצת מן הראשונים ז"ל והטעם לפי שאין בע"ה מפסיד כלום כמ"ש רבינו אבל קצת המפרשים ז"ל מודים בדין פועלים כשמת חנוני שנוטלים בלא שבועה והטעם לפי שבע"ה אצלם ברי בחיובם וספק בחזרה ר"ל אם נפרעו אם לאו ויתבאר פ"א מהלכות טוען ונטען שכל כיוצא בזה נוטל הלה בלא שבועה ובדין היה שיטלו בלא שבועה אלא מפני שבע"ה נפסד אמרו שישבעו לפיכך כל זמן שלא נפסד בעה"ב נעמידם על דינם ונחלקו בדין חנוני כשימותו פועלים ואמרו שאינו נוטל אלא בשבועה שהרי מן הדין היה שאפילו בשבועה לא יטול שהרי בעל הבית אצלו כאומר לו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם הלויתני אם לאו ותקנה הוא שתקנו להם לחנונים שיטלו בשבועה ולפיכך לעולם אינן נוטלים אלא בשבועה וזה דעת הרמב"ן ז"ל והרב רבינו מאיר הלוי ז"ל. עוד כתב הרמב"ן ז"ל שאפילו מתו פועלים יורשיו נשבעים שבועת היורשין שלא פקדם אבא ונוטלין וכל המפרשים ראיתי חלוקים בזה ואפשר שהטעם שלהם הוא לפי שאין זה מלוה בשטר אלא על פה ועד אחד מעיד שנתן והם שמא ואע"פ שהוא נוגע בדבר אינן נוטלין וצ"ע, ולמדו ממשנתנו שהאומר לחבירו תן מנה זו לפלוני שאני חייב לו אין הלה מחוייב ליתנו לו בעדים כיון שלא אמר תנם אליו בעדים ואם כפר בו המקבל אין השליח חייב לשלם שלא פשע בדבר וזה פשוט וכ"כ ז"ל ויש מי שכתב שדין משנתנו אינו אלא בחנוני בדוקא שתקנו לו שיהא נשבע ונוטל אבל בשאר שליחות אם אמר תן לפלוני כך וכך מעות בשבילי ואמר נתתי אינו נשבע ונוטל אלא צריך להביא ראיה כיון שאנו מסופקים בעיקר הדבר אם עשאו אם לאו:

הלכה ו

החנוני אומר אתה אמרת וכו'. זה פשוט שכל שאין בעל הבית מודה שאמר לו נשבע היסת ונפטר ומבואר שם:

וכן אם וכו'. מפורש במשנה שם:

הלכה ז

ראובן שהוציא וכו'. דע שכוונת רבינו ז"ל היא במ"ש שגובה ואינו צריך להביא ראיה דוקא כשאין הלוה טוען מי יאמר לי שבעל דברים שלי כתב ומסר לך אבל אם הלוה טען כן טענתו טענה ומקבלין הימנו וכ"כ פ"ו מהלכות מכירה וז"ל אבל צריך עדים לענין תביעה שהרי הנתבע אומר מי יאמר לי שבעל דברים שלי כתב ומסר לך ע"כ ושם הארכתי בביאור דין זה וכתבתי שם שעיקר הדין הוא שצריך להביא ראיה קודם שיגבה בו שלא כדברי רבינו ורבו ז"ל וכן דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל:

טען שמעון וכו'. זה נראה פשוט וכ"כ הר"ר יהודה אלברצלוני ז"ל וזה דעת הגאונים ואם יש ראיה שמכר לו ולא רצה לישבע אע"פ שלא הודה שנפרע חייב לשלם ללוקח וכ"כ בעיטור, עוד כתוב שם שאם מת מוכר יורשיו נשבעין שבועת היורשין ונוטל לוקח ואם לא רצו לישבע משלמין לו ללוקח:

הודה לו שפרע ישלם לוי לראובן. פי' דין זה הוא אפילו בשיש עדים לראובן מהקנייה שהרי היה לוי יכול למחול את החוב כמו שנתבאר פ"ו מהלכות מכירה ומגו דאי בעי מצי מחיל כי אמר שטרא פריעא הוא נאמן וכ"כ קצת מפרשים ז"ל ויש מי שכתב דכי אמר שטר פרוע הוא הרי הוא כמוחלו עכשיו ואין לך מחילה גדולה מזו:

טען לוי שלא וכו'. ממה שאמר רבינו ז"ל ולא נתן יראה לי שדעתו ז"ל שכשאמר לוי שפרוע הוא משלם לראובן כדין מוחל שנתבאר פ"ז מהלכות חובל ומזיק שמחוייב לשלם כל מה שבשטר ר"ל שאפי' מכרו במנה ושוה אלף מוציאין אלף מן המוחל וכמו שביארתי שם אף כאן כשאומר פרוע הוא משלם כל שווי השטר ואין אנו מאמינין אותו לומר פרוע היה קודם מכירה ולא ישלם אלא דמים שקיבל דנמצא מקח שאינו מקח ואע"פ שאנו מאמינין אותו לענין הלוה היינו משום דמצי מחיל אבל ודאי הוא חייב בתשלומים כמו שהיה מתחייב אם מחל שאם לא תאמר כן אפי' הודה לוי שנתן לא ישלם כלום אם אנו מאמינין אותו שכבר נפרע קודם נתינה דה"ל כנותן מה שאינו שלו ויש לדחות ולומר שכוונת רבינו היא באמרו ולא נתן לא נתן כך באחריות א"נ לא נתן ואח"כ נפרע מ"מ עיקר הדין נ"ל כמ"ש. **ומ"ש רבינו נשבע היסת ונפטר** הוא מפני

שאע"פ שא"צ להביא ראיה ה"מ לענין גוף השטר אבל להוציא מתחת ידי המוכר ודאי צריך להביא ראיה:

הלכה ח

שטר שהיה וכו'. מעשה בסנהדרין פרק זה בורר (סנהדרין דף ל"א):
וכן אם מת השליש וכו'. זה נראה פשוט ואפשר שלמד זה רבינו מהמשנה סוף פרק קמא דמציעא (דף כ') דקתני ואם יש עמהן סמפון יעשה מה שבסמפון ופירש"י ז"ל מילתא באפי נפשה היא וקתני המוצא בין שטרותיו שובר שנכתב על אחד משטרותיו יעשה מה שבסמפון וכו' והוא כלל לכל כיוצא בזה וכיון שהשליש נאמן משניהם יעשה ככתבו וע"כ לא אוקימנא לה בנמצא בין שטרותיו פרועין אלא גבי מלוה אבל בשליש הכל כדבריו וככתבו וכן עיקר:
אבל כתב וכו'. מימרא שם פרק שנים אוחזין (בבא מציעא דף כ' ע"ב):

הלכה ט

היו עדים על וכו'. מבואר שם בגמרא דבשיש עדי קיום הרי הוא קיים:
ואם אין עליו עדי קיום וכו'. מפורש בסוגיא שם:

הלכה י

נמצא השטר בין שטרותיו פרועין וכו'. זהו דין המשנה שהזכרתי למעלה דאוקימנא לה בשנמצא בין שטרות פרועין:
וכן אם נמצא כתוב בגופו של שטר וכו'. שם בסוף הפרק:

הלכה יא

המוצא שטר בין שטרותיו וכו'. משנה כלשונה שם ופירש"י ז"ל מצא שטר [שאינו שלו] בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו אצלו אם הלוה הפקידו אצלו אם המלוה או שמא מקצתו פרוע ומסרו לו להיות שליש ביניהם ושכח. יהא בידו ולא יחזיר לא לזה ולא לזה עכ"ל. וכתב הרשב"א ז"ל אפילו שניהם מודים דומיא דנפילה ובתוס' מפורש דהוא הדין לשטרי מקח וממכר. וכתב הרשב"א ז"ל בתשובה דדוקא בשאין בהם קנין אבל יש בהם קנין יחזיר ללקוחות ואפילו מצאם בשוק דכל דליכא למיחש לפרעון ולהמלכה מחזיר וזה כפי שיטתו ושיטת הרמב"ן שכתבתי פי"ח מהלכות גזילה ואבידה דבשטרי אקניאתא לא בעינן מטא שטרא לידיה עוד כתב ומסתברא שאם מצא האב שטר של אחד מבניו בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו דלא אמרינן בכי הא יהא מונח וכן אם מצאו הבן בין שטרותיו והוא יוצא על שם אביו והוא שיהא הבן סמוך על שולחן אביו והרי זו כאותה ששנינו אין לאב חזקה בנכסי הבן ולא לבן בנכסי האב שכל אחד מהם

כאפוטרופא ומפקח על נכסי השני והכל כאדם אחד וכן האשה בנכסי בעלה והאיש בשטרי אשתו דין אחד לכולם עכ"ל:

הלכה יב

האומר לבניו שטר וכו'. משנה פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קע"ג) כלשונה ופירש"י ז"ל שטרות כולן פרועין חוץ מאותן שיאמרו עדיין לא פרענו עכ"ל והטעם שיד בעל השטר על התחתונה ומספקא לן בכל חד דילמא האי ניהו:

נמצא לאחד וכו'. שם במשנה ופירוש נמצא ללוה אחד שם בבית המת שני שטרות שלוה ממנו שתי הלואות הקטן אינו פרוע דשטר בין שטרותיו קאמר דמשמע אחד ולא שנים עכ"ל:

אמר לחבירו וכו'. מימרא שם ומכאן שיד בעל שובר על העליונה ושל בעל השטר על התחתונה והטעם לפי שהשטר בא להוציא והמוציא עליו הראיה והשובר בא להפטר, ומכאן ששובר שכתוב בו דינרין סתם מבטל כל חוב ויכול לטעון כל מה שירצה אבל אם היה כתוב בו סך ונמחק או שכתב בו תיבה שלא נתקיימה אין דנין בו אלא כפחות שבלשונות כדי שלא יבואו להערים ואין דנין נמחק אלא להורעת כחו של מוציא כך השיב הרמב"ן ז"ל:

חוב לך בידי פרוע וכו'. באותה מימרא שם ופי' אבן מיגש ז"ל לשון חוב משמע שטר אחד ומשמע נמי על כל שטר שיש לו עליו לפי שכולן חוב אחד מיקרי וכיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי יד בעל השטר על התחתונה וכל שטרות שיש לו נחזיק עליהן שהן פרועין עכ"ל ואף כאן ראיה גמורה שיד בעל השובר על העליונה:

פרק יז

הלכה א

מלוה שמת ובא היורש לתבוע את הלוה וכו': **אמר ישבע לי וכו'**. זו היא שבועת היורשין המוזכרת במשנה פרק כל הנשבעין (שבועות דף מ"ה) שהיתומים לא יפרעו אלא בשבועה זו וע"כ לא אמרינן בגמרא ממאן אילימא מלוה השתא אבוהון שקיל בלא שבועה ואינהו שקלי בשבועה בתמיהא ואוקימנא בבאין ליפרע מן היתומין כדאיתא התם ובהלכות אלמא מן הלוה עצמו נפרעין בלא שבועה ה"מ בדלא טעין לישתבעו לי אלא דאמר פרוע הוא דכיוצא בזה האב נוטל שלא בשבועה ולא הורע כח היתומים מכחו אבל בדטעין לישתבעו לי כיון דאי הוה טעין הכי לאבוהון היה נשבע כמו שנתבאר למעלה פי"ד אינהו נמי נשבעין שבועת היורשין וכ"כ רבינו האיי ורב אלפסי

ז"ל בתשובה וכן עיקר ואם תשאל למה לא העמידו משנתנו בבאין ליפרע מן הלוה עצמו ובשטוען ישבעו לי נ"ל שלשון המשנה הכריח שהכוונה היא שלא יפרעו אלא בשבועה ואע"ג דלא קא טעין אידך דהא דומיא דפוגמת כתובתה ודומיא דשבועת הבא ליפרע מן המשועבדין ומנכסי יתומים קתני לה כדאיתא התם כשם שאמרו הפוגמת וכו' ומה שבועות אלו אע"ג דלא טענו לישתבעו אף שבועה זו דיתומים הבאים ליפרע היא אע"ג דלא טענו אינך וא"א אלא בבאין ליפרע מיתומים אחרים דהתם משתבעי אף על גב דלא טענו אינך וזה נ"ל פשוט שלא כדברי בעל העיטור ז"ל שהיה מוכיח מכאן דלא שקלי בשבועת היורשין והוא דבר של תימה:

הלכה ב

מת הלוה אחר שמת המלוה וכו'. זה מבואר שם במשנה ופי' שלא מצינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע פירשו קצת המפרשים שלא מצינו לו שובר פרעון זה השטר ושיהיה השטר בין שטרות פרועין דתרתי בעינן כדמוכחא סוגיא דפ"ק דמציעא וכ"נ מדברי רבינו ז"ל ממ"ש למעלה פט"ז נמצא השטר בין שטרותיו פרועין אע"פ שאין עדים על זה הכתב וכו' נראה דתרתי בעינן להחזיקו בפרוע וכן עיקר:

ואפילו היה היורש קטן וכו'. במשנה שם העיד ר"י בן ברוקא שאפילו נולד הבן לאחר מיתת האב ה"ז נשבע ונוטל ופירש"י ז"ל נשבע שלא מצא שובר ומתוך דברי רבינו נראה שאינו פוסק כר"י בן ברוקא אלא כת"ק וע"כ לא נחלקו אלא בנולד לאחר מיתת האב דלת"ק לא בעי שבועה אבל בקטן אפילו ת"ק מודה זה נראה בדעת רבינו ז"ל ורבינו מאיר כתב וקי"ל כוותיה חדא דסוגיין בעלמא דכל העיד הלכה היא ועוד דליכא דפליג עליה עכ"ל:

ואם צוה המלוה בשעת מיתתו וכו'. דברי רשב"ג באותה משנה והלכה כמותו וכן פסקו ז"ל:

הלכה ג

מת הלוה תחלה ואח"כ מת המלוה וכו'. מימרא דרב ושמואל שם ופסקוה כל המפרשים ז"ל.

ומ"ש רבינו אין יורשי מלוה נוטלין וכו'. פירוש בין שיורשי מלוה הם בניו בין שהם אחיו הדין כן ומבואר שם בגמרא במסקנא:

ואם עבר הדיין וכו'. מסקנת ההלכות שם:

לפיכך שטר חוב של יתומים וכו'. מימרא שם ובהלכות:

הלכה ד

אפילו אם היה שם ערב וכו'. מעשה שם (דף מ"ח ע"ב) מהטעם שכתב רבינו ז"ל דערבא בתר יתמי אזיל וכתבו קצת מפרשים ז"ל דאפילו היכא דלית להו ליתמי נכסי נחלה כלל דלא אזיל ערבא בתר יתומים אפילו הכי פטור וכ"כ הרב רבינו משה בר יוסף ז"ל בתשובה אבל רבינו מאיר כתב ואפילו היכא דלא ידעי ליה נכסי ללוה לא גבינן מערבא דחיישינן דילמא שבק נכסי במדינת הים ואזיל ערבא וגבי להו מיתמי אבל ודאי היכא דמיתחזק האי לוה דלא הוי ליה נכסי כלל דליכא למיחש ולא מידי גבינן מערבא עכ"ל:

הלכה ה

אין דנין מדין זה לכל הדומה לו וכו'. שם בגמרא הבו דלא לוסיף עלה [דהא דרב] ושמואל [כגון מאי] דאמר רב פפא הפוגם שטרו ומת יורשים נשבעין שבועת היורשין ונוטלין וכתוב בספר העיטור דהוא הדין בעד אחד מעיד שהוא פרוע ומת שיורשיו נשבעין שבועת היורשין ונוטלין דהבו דלא לוסיף עלה הוא:

הלכה ו

יורש שבא לגבות מן היורש וכו'. מימרא פ' הכותב (כתובות דף פ"ח) הביאוה בהלכות פרק כל הנשבעין:

וכן מלוה שבא ליפרע מיורשי לוה וכו'. זה נראה מכח מימרא זו דאם איתא דאביהן היה לו לישבע אף הן היו נשבעין שבועת היורשין אלא ודאי כלל גדול הוא בדין כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי ופשוט הוא:

אפילו האמינו בשטר כל זמן שאמר פרעתי וכו'. כבר כתבתי פרק ט"ו שלא נמצא בגמרא דין נאמנות ללוה אבל הגאונים ז"ל כתבוהו והוא פשוט דכל תנאי שבממון קיים. ודעת רבינו בדין זה ג"כ פשוט דלא הימניה אלא מטענת פרעון אבל לא מטענת אמנה וכיון שטוען שלא לוה פשיטא שלא פרע:

הלכה ז

יורש שבא להפרע מן הלוה וכו'. זה מבואר בהלכות פרק הכותב:

הלכה ח

יורש קטן שהיה שטר חוב לאביו וכו'. מבואר בגמרא פרק השותפין (בבא בתרא דף ז') ומהטעם שכתב רבינו ז"ל דמדלא אפקיה בחיי אבוהון אימר ציורי צייריה וחלקו המפרשים ז"ל בפירוש דבר זה הרב אבן מיג"ש ז"ל כתב שאפי' לא תבע האב חוב זה בחייו ואפילו לא הגיע זמנו בחייו חוששין לשובר זה מפני שהיה לו ללוה להזמין המלוה בבית דין ולכפותו ולקרוע השטר ע"כ דבריו ויש אומרים דדוקא בשיש עדים שתבעו

האב בחייו בב"ד וזה לא הוציא שרגלים לדבר אבל אם לא כן אין חוששין לו ומה יעשה זה שפרע ואמר לו אידך אבד שטרי ועל כרחו פרע וקיבל שובר כדקיימא לן כותבין שובר כמו שיתבאר פכ"ג ומתי היה לו להוציאו ולא תבעו האב לאחר כתיבת שוברו ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. עוד כתב ואפילו מתקיים בחותמיו ואפילו מפי העדים שאמרו אנו חתמנוהו ונקב יש בו בצד אות פלוני אין מקבלין מהן לפי שאין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין ע"כ:

הלכה ט

המוציא שטר וכו'. ברייתא פרק שני דייני גזירות (כתובות דף ק"י ע"ב).

ומ"ש רבינו מה שאין כן בכתובה. מבואר שם ובהלכות אישות:

בא לגבות וכו'. זה פשוט בטעמו שכיון שאין מבורר בשטר ודאי על המלוה לישבע ודי אם האמינוהו ליטול בשבועה מפני שהלוה כתב סתם:

היה בו וכו'. באותה ברייתא שם. ופירוש כל הדינין האמורין הן בשכתוב בו דינרין או סכום מטבע אחר אבל אם כתוב בו מאה כסף ולא פירש אם סלעים אם דינרין אם פונדיונין מה שירצה לוה מגבהו כל מטבע שהוא מכסף:

מכאן אתה למד. זה הוציא רבינו ז"ל משמועה זו ופשוט הוא:

פרק יח

הלכה א

המלוה את חבירו וכו'. זה מבואר פ"ק דמציעא (דף י"ד) דרבנן דאמרי דאחריות טעות סופר הוא ואע"פ שלא נכתב כמי שנכתב דמי:

לא הספיק וכו'. פירוש דוקא בהלואה בשטר הוא שטורח מן המשועבדים אבל במלוה על פה לא כמו שנתבאר פרק אחד עשר.

ומ"ש לא הספיק. משנה פרק הניזקין (גיטין דף מ"ח ע"ב) אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין וכו' מפני תיקון העולם:

בד"א בקרקעות וכו'. דעת רבינו ז"ל דאחריות אינו טעות סופר בדאקנה אלא בנכסים שהיו לו בעת ההלואה ומיהו דוקא אצל לקוחות אבל אצל הלוה אפילו לא כתב לו דאקנה אם קנה נכסים גובה ממנו וזהו שכתב **רבינו ואינו טורפן** ולא כתב ואינו גובה מהן וזהו שאמרו בגמרא במי שמת מיניה ואפילו מגלימא דעל כתפיה וזהו הדין שכתב רבינו שדאקנה אינו משועבד בסתם לגבי לקוחות כן דעת רבו ז"ל. והרב בעל העיטור כתב כן ואחריות דאקנה לאו טעות סופר הוא עכ"ל. וכן מוכחת הסוגיא שבפרק חזקת

(בבא בתרא דף מ"ב ע"ב) דאמר וליחוש דילמא דאקני [אמר ליה] אלמא דבסתמא אינו משועבד מי שקנה. ודע שלפי שיטה זו שטרי חוב המאוחרין שהן כשרין אינו אלא בשכתוב בהן דאקנה כמו שאבאר בפרק כ"ג וכן נראית דעת הרמב"ן ז"ל פרק אי זהו נשך אבל הרשב"א ז"ל כתב דשיעבוד דאקנה אע"פ שלא נכתב כמי שנכתב דמי ואפילו אצל לקוחות ודחק עצמו בפירוש סוגיא דפרק חזקת ובפרק כ"ג אכתוב יותר מזה:

ואם התנה עליו שכל נכסים וכו'. מסקנא דגמרא פ' מי שמת (בבא בתרא דף קנ"ז:) ובהלכות:

הלכה ב

אין כל הדברים אמורים וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות מהם בסוגיא דפרק חזקת (בבא בתרא דף מ"ד) גבי מכר לו פרה:

הקנה לבעל חובו כל המטלטלין על גב וכו'. מימרא באותה סוגיא אמר רבא אי אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי גבי מקרקעי וגבי מטלטלי ואמר רב חסדא והוא דכתיב ליה דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי עד כאן. וכתבו קצת המפרשים ז"ל שטעם דברי רב חסדא הוא מפני שדרך הסופרים לכתוב כן אע"פ שלא אמר להם הלוה שיש לו קרקע לשעבד עליו מטלטלין וכן הן אינן יודעים שיש לו לפיכך צריך לכתוב כן שאין זה כטופסי השטרות אלא שהוא העיד על עצמו כן או שהם הכירו בו. ודע שאם שיעבד לו מטלטלין שיקנה אגב מקרקעי והיה לו מקרקעי בעת השיעבוד אפילו מכרן קודם שיקנה המטלטלין ואח"כ קנה המטלטלין הרי מלוה טורף מהן דמשעת כתיבה חל שיעבודו כן הכריחו המפרשים ז"ל מהסוגיא הנזכרת:

וכן אם וכו'. כבר נתבאר זה:

הלכה ג

עשה שדהו אפותיקי וכו'. פרק השולח (גיטין דף מ"א) בגיטין מימרא ובריייתא מפורשת. וכתב הרשב"א ז"ל כתוב בחידושי הרמב"ן פר"ח ז"ל אפותיקי סתם כגון משכנתא וכן כתב רבינו יצחק ז"ל בתשובה. ומשמע שאפותיקי סתם הוא שמשכן שדהו לאכול פירות בכדי דמיהן או בנכייתא והתנו שיהא גובה ממנו לזמן פלוני אם לא פרעו ומשכונא סתם הוא שאין כותב בה גוביאנא כלל וכן פירש הרב אלברצלוני ומיהו באפותיקי כל זמן שלא שטפה נהר אין לו אלא מאותה שדה ע"כ ז"ל:

וכן אם וכו'. זה פשוט דעד כאן לא אמרינן אחריות טעות סופר הוא אלא בסתם אבל התנה שאין עליו אחריות פשיטא דתנאו קיים:

הלכה ד

העושה שדהו אפותיקי וכו'. ברייתא פרק השולח תניא העושה שדהו אפותיקי לב"ח ולכתובת אשה [ומכרה לאחר] גובין משאר נכסים רשב"ג אומר וכו' [כתובת] אשה אינה גובה משאר נכסים שאין דרכה של אשה לחזר על בתי דינין ורבינו ז"ל פוסק כת"ק וכן פסק הרמב"ן ז"ל. והרב רבינו יונה והרשב"א ז"ל פסקו כרשב"ג דאשה אפילו באפותיקי סתם בטל מקח לאלתר. ופירשה הרב אלפס ז"ל בתשובה באפותיקי סתם ומתוך כך גובה מלוה משאר נכסים דאמרי ליה לקוחות הנחנו לך מקום לגבות ממנו אבל באפותיקי מפורש ודאי אפילו יש שם שאר נכסים גובין ממנו שהרי שיעבודן עליו לבד הוא. ובירושלמי במסכת שביעית נחלקו המשעבד שדהו באפותיקי מפורש ומכרו אם הוא מכור לשעה וכתב הרמב"ן ז"ל פרק אלמנה לכ"ג כיון דאנן לא קים לן פסקא דרבנן מערבאי המכר קיים עד שעת גוביאנא ועל בעל חוב להביא ראיה:

במה דברים אמורים בשמכר לשעתה וכו'. זהו פשט הירושלמי שהובא בהלכות דמסיק הוי כשמכרן לשעה אנן קיימין אבל אם לא מכרן לשעה דברי הכל אינן מכורין ונראה דעת רבינו לפרש שאע"פ שאם יש שם שאר נכסים בני חורין גובה מהן ולא מזו מ"מ אם מכר ללוה שאר נכסים אחר מכירת זו הרי מלוה טורף את זו ובזה יפה כח האפותיקי וכן פירש רבינו אפרים ז"ל. וזהו שאמרו בירושלמי והלוקח יחוש לעצמו ואם לא היה משתנה הדין כלל מחמת האפותיקי מה ראו לומר כאן לוקח יחוש לעצמו ואי זה חשש יש לו לחוש יותר משאר לוקחים מלוים ואפשר שלזה כתב רבינו אם לא נמצא נכסים בני חורין ולא אמר אם לא היו לו בשעת מכירה נכסים בני חורין וא"כ הוא י"ל שזהו הטעם שכשמכרו ממכר עולם אינו מכור לפי שהיה לו לפרש שהוא משועבד באפותיקי ואם ימכור שאר נכסיו יבא בעל חוב לגבות מזו אבל כשמכרה לשעה ר"ל עד זמן גוביאנת החוב מכורה וכל זה דחוק וצ"ע. ובהשגות א"א לא הבין ולא הבחין וכו'. ובאמת כל המפרשים אותו פירשוהו או בעבדי צאן ברזל הנזכרים בראש הירושלמי או בדין אפותיקי של אשה ודברי רבינו צ"ע:

הלכה ה

עשה עבדו וכו'. מימרא פרק חזקת (בבא בתרא דף מ"ד ע"ב) ונראה שאם הוא אפותיקי סתם גובה ממנו אם אין שם שאר נכסים בדוקא ואם הוא אפותיקי מפורש אפילו יש שם שאר נכסים הרי הוא כקרקע לענין זה מפני שיש לו קול:

עשה שורו וכו'. באותה מימרא שם. ואם יחדו אגב מקרקע כבר נתבאר דין המטלטלין בששיעבדן אגב קרקע שטורפים מהם ופירשו המפרשים ז"ל עשה עבדו אפותיקי אפילו

בעדים בלא שטר גובה ממנו פירוש וכגון שהמלוה בשטר שאם המלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות כמבואר פי"א ועשה שורו אפותיקי אפילו בשטר אינו גובה:

הלכה ו

עבד שעשאהו וכו'. משנה וגמרא פרק השולח (מ') ופסק כרשב"ג וכאוקימתא דרב וכבר נתבאר זה פרק שביעי מהלכות חובל ומזיק ובהשגות א"א הוא פוסק כרשב"ג והרב לא פסק כן ע"כ ונוסחת ההלכות משובשת נזדמנה לר"א ז"ל וכבר כתבתי שם מה שבו די סיוע לרבינו ז"ל.

ומה שכתב רבינו וכן אם הקדישו. יתבאר בסמוך:

הלכה ז

המקדיש נכסיו וכו' עד כמו שביארנו בהלכות ערכין. דעת רבינו ז"ל שבכל הקדש אפילו קדושת דמים מפקיע מידי שיעבוד ואפילו הקדש קרקע וזו היא מימרא דרבא האמורה בכמה מקומות דהקדש חמץ ושיחרור מפקיעין מידי שיעבוד והוא מפרש שכל הקדש בכלל ונראה כן מפשט המשנה שבפרק שום היתומים (ערכין דף כ"ג ע"ב) ששנינו שם המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובה ובע"ח אין לאשה לגבות כתובתה מן ההקדש ולא בעל חוב את חובו אלא הפודה פודה על מנת ליתן לאשה כתובתה ולבעל חוב את חובו ומה שאמרו בגמרא כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון פירוש לפיכך אמרו חכמים שאפילו קדושת דמים מפקעת מידי שיעבוד אע"פ שסופו לגבות מן הפודה וההקדש משתכר במעט כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון אם היה נוטלו הלה בחובו בלא פדיון כלל אתי לזלזולי בשאר הקדש ויאמרו שהן יוצאין בלא פדיון. ולדברי רבינו ז"ל כל ההקדש מפקיע מידי שיעבוד ואם הוא קדושת הגוף ההפקעה עולמית ואם הוא קדושת דמים נפקע עד שיפדה וכבר השיגו הר"א ז"ל מזה פרק שביעי מהלכות ערכין ובאמת שמה שיצא לרבינו ז"ל שם מפירוש זה אינו נכון וכל המפרשים ראיתי חלוקים עליו ולדברי כולם אין קדושת קרקע מפקיע מידי שיעבוד והביאו ראיות לזה ופירשו שדין המשנה שבערכין אינו מפני הפקעת שיעבוד אלא אע"פ שאינו מפקיע אינו טורף מן ההקדש כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון:

הלכה ח

בעל חוב שבא לטרוף אם וכו'. מחלוקת אמוראים בכתובות פרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צ"א ע"ב) בעובדא דההוא גברא דהוו מסקי ביה אלפא זוזי הוו ליה תרי אפדני זבנינהו. ופסק רבינו כרבא וכן כתבו ז"ל:

ואם עשה אותה אפותיקי אינו וכו'. זה מבואר פרק קמא דמציעא (דף ט"ו ע"ב) ובהמקבל דכי שוייה אפותיקי לא מצי לוקח לסלק במעות ופירוש דוקא באפותיקי מפורש וכן מבואר שם הכא במאי עסקינן דאמר ליה לא יהא לך פרעון אלא מזו וכן כתבו ז"ל:

הלכה ט

ראובן שהיה חייב לשמעון מאתים דינרים וכו'. זה המעשה שנזכר למעלה מהנהו תרי אפדני ומבואר דין זה שם במסקנא ושלא היה אחת מהשדות אפותיקי מפורש לשמעון שהרי יכול לוקח לסלקו במעות:

הלכה י

מת ראובן והניח שדה אחת שוה מנה וכו'. גם זה מעשה דקטינא מבואר שם. **ומ"ש רבינו ז"ל מן המטלטלין שהניח אביהן** לפי שהוא ז"ל סבור שמנכסים שלהם אפילו מצוה ליכא. ושם באותו מעשה נתבאר בגמרא שטעם הבעל חוב הוא מפני שיכול לומר מצוה עשיתם וכן כתבו קצת המפרשים ז"ל וכבר כתבתי בזה פרק י"א:

ואם אמרו לו אלו במאה דמי השדה וכו'. גם זה באותו מעשה מבואר והוכיחו הרמב"ן והרשב"א ז"ל מן הירושלמי שכשם שאין שמעון יכול לחזור ולטורפה כך אין בעל חוב מאוחר ממנו יכול לטורפם דהו"ל כמי שהגבו אותו וחזרו ולקחו ממנו וכן עיקר:

פרק יט

הלכה א

כשיורדין בית דין לנכסי הלוה לא יגבו לבעל חוב וכו'. משנה פרק הניזקין (גיטין דף מ"ח) בעל חוב בבינונית:

ודין תורה שיגבה בעל חוב מן הזבורית וכו'. מבואר בגמרא שם ופירקא קמא דבבא קמא (דף ח') מימרא דעולא:

במה דברים אמורים בבא ליפרע מן הלוה עצמו וכו'. משנה פרק הניזקין שם אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית ובגמרא יתומים שאמרו בין גדולים בין קטנים ורבינו ז"ל כתב יורשין לומר דלאו דוקא בניו אלא ה"ה לכל היורשין וקצת מוכיח כן בגמרא:

הלכה ב

אין נפרעין מנכסים משועבדין וכו'. משנה שם והוא כלל אפילו לניזקין שדינן בעידית כמו שנתבאר פרק שמיני מהלכות נזקי ממון אין טורפין ממשועבדים במקום שיש בני חורין אפילו זיבורית.

ומה שכתב רבינו בין שנתנם. לומר ממשועבדים מחמת מתנה אין טורפין כל זמן שיש בני חורין בעיא היא בגמרא ואפילו לא איפשיטא אבל כך נפסק בהלכות דמתנה כמכר וכך כתבו ז"ל:

נשתדפו בני חורין וכו'. בעיא דאיפשיטא פרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צ"ה) וכתב הרשב"א בתשובה דדוקא נשתדפו אבל גזלן אנס אינו טורף ממשועבדים מפני שמצויין הן בעלי זרוע ליפול וסוף שיגבה חובו:

הלכה ג

ראובן שמכר וכו'. מימרא דרבא פ"ק דב"ק (דף ח' ע"ב) ובמי שהיה נשוי (דף צ"ב) וכתב בעל העיטור ז"ל ופירשו רבואתא דוקא בשמכרן לשמעון בבת אחת דאי בזה אחר זה ולקח זיבורית באחרונה לא מצי בעל חוב למגבי בינונית דלוי דזיבורית דגבי שמעון משתעבד ליה וכמו שיתבאר לפנינו וכיון ששמעון יכול לדחותו אצל זיבורית שלו מה מכר לו ללוי כל זכות שתבא לידו ומתוך כך יש לו ללוי לדחותו אצל זיבורית דשמעון וכן הלכתא אלו דבריו ז"ל ועיקר:

בד"א בשלקח לוי וכו'. שם באותה מימרא מבוארת כל בבא זו. ויש לרמב"ן ולרשב"א ז"ל שיטה בפירוש שמועה זו יראה ממנה שאם לקח לוי זיבורית ואין אצל שמעון בינונית אלא עידית טורף מזבורית דלוי אם ירצה:

הלכה ד

כבר ביארנו וכו'. **היה לו עדיות וזיבורית וכו'**. כל אלו הדינין ברייתות שם פרק קמא דבבא קמא. **ומה שכתב רבינו היה לו בינונית וזיבורית בעל חוב בבינונית** מחלוקת ברייתות שם דאיכא מ"ד בעל חוב בזיבורית ורבינא אוקמינהו דבעולא קא מיפלגי והיא המימרא שהזכרתי למעלה ופירשו בהלכות דמאן דאמר בבינונית אית ליה דעולא וכן פירש"י ז"ל וקיימא לן כעולא וזו היא שיטת רבינו ז"ל אבל קצת המפרשים פירשו בהיפך דמ"ד בזיבורית הוא דאית ליה דעולא ומתוך כך פסקו בעל חוב בזיבורית. וזה דעת בעל העיטור והראב"ד ז"ל ועוד אכתוב בזה פרק כ"ד:

הלכה ה

מכרן לשלשה וכו'. ברייתא שם. ויש מי שהקשה ניזקין היאך גובין מן הלקוחות והלא מלוה על פה הן ואינה טורפת מן הלקוחות כמבואר פרק י"א ותירצו שניזקין קול יש להן יותר ממלוה וטורפין אפילו ממשועבדים שהרי לא אמרו שאין מלוה על פה טורפת מהן אלא מפני שאין להם קול כמו שנזכר פי"א והביאו ראיה לזה. ואם היו כל הנכסים עידית או בינונית או זיבורית שהרי דין ניזקין ובעל חוב וכתובת אשה שוה בהן ומכרן לשלשה

בני אדם כאחד ובאו לטרוף מהן יש לדקדק כיצד טורפין אם יכולין לטרוף הכל מן האחד או שליש מכל אחד ואחד בשקנה כל אחד שליש הנכסים או לפי חשבון אם קנה האחד חסר או יתר ונ"ל שגובין לפי חשבון והריני דן אותו כדין מקבלי מתנות שנתבאר פרק עשירי מהלכות זכייה ומתנה שמקבלי מתנות בבת אחת אם יצא עליהן שטר חוב גובה מכולן לפי חשבון ובברייתא הנזכרת סוף פרק יש נוחלין ואיתא פרק הניזקין ובדין הוא להשוותן שהרי משועבדים דמתנה כמשועבדים דמכר כמו שנתבאר כנ"ל. ועוד צ"ע לפי שדין המתנות הוא אפי' בשהאחד קבל עידית והאחד בינונית והאחד זיבורית והטעם מפני שהדעת נותן היה להשוותן לפי חשבון וכן מוכחת הסוגיא שבפרק הניזקין שאפילו באין המתנות שוות הדין כן משא"כ במכר כמו שנתבאר אחר כך מצאתי לרבינו האיי ז"ל שכתב בשער כ"ז מספרו שגובה מכולן לפי חשבון כמו שכתבתי:

מכרן בזא"ז כולן טורפין מן האחרון וכו'. באותה ברייתא שם וכתב הרשב"א ז"ל כתב רבינו יצחק ברבי אברהם ז"ל שאם באו כולם בבת אחת כל הקודם בשטרו גובה מן האחרון ופעמים שהניזקין גובין מן הזיבורית וכתובת אשה מן העידית כיצד הרי שהיו ניזקין קודמין וכתובת אשה מאוחרת ומכר עידית ושייר זיבורית ואח"כ מכר זיבורית ניזקין הקודמין גובין מן הזיבורית שבאחרונה וכתובה המאוחרת מן העידית עכ"ל וכ"כ ז"ל בתוספות:

הלכה ו

מכרן לאחד בזו אחר זו וכו'. ברייתא ואוקימתא דגמרא שם ויש שם אוקימתא שאומרת דדוקא כי מתו בעלים ראשונים ונשארו יתומים דכיון דלאו בני פרעון נינהו לא מצי אמר לוקח אי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה ותגבה מן הזיבורית אבל אם המוכר קיים יכול לומר כן ובעל העיטור פסק כאוקימתא זו ואם המוכר קיים דין כולם בזיבורית מפני הטענה הנזכרת וכבר העלה הרשב"א ז"ל דלפסק הלכה לא אמרינן אי שתקת לגרועי מדינא קמא ואין אוקימתא זו עיקר וכ"כ ר"ח ז"ל ואף בהלכות לא הובאה לפי שאינה וזה דעת רבינו ז"ל ועיקר ופירוש אם לקח בינונית באחרונה ניזקין ובעל חוב בבינונית וכתובה בזיבורית:

ולמה אינו אומר לו הטורף כך אם לקח עידית באחרונה וכו'. מבואר בגמרא שם טעם זה:

הלכה ז

מכרן לאחד זו אחר זו ומכר לו עידית באחרונה וכו'. שם מבואר בסוגיא בפשיטות:

מכר עידית והניח בינונית וזיבורית וכו'. שם כרבא דאמר דלוקח שני יכול לדחותן אצל מה שהיה יכול לוקח ראשון לדחותן אם לא מכר כלל ומתוך כך כתב רבינו שניזקין דינן בעידית של שני לפי שלוקח ראשון לא היה יכול לדחותן אצל דבר אחר ופשוט הוא:

הלכה ח

מי שלוה מאחד ואחר כך מכר הלוה נכסיו לשנים וכו'. פירוש בזה אחר זה ודין זה בברייתא פרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צ"ה) גבי אשה והוא הדין לבעל חוב וכן הסכימו כל הפוסקים ז"ל ואינו דומה לנשתדפו בני חורין מפני שבכאן מלוה הוא שהפסיד על עצמו וכמ"ש רבינו ז"ל וכנזכר בגמרא שם, ודין האשה במשנה גם כן מבואר בגמרא ובהלכות: **מכר הלוה שדה ללוקח ומכר אחריה שדה שניה ללוקח שני וכתב המלוה ללוקח שני דין ודברים אין לי עמך וקנו מידו הרי בעל חוב טורף מלוקח ראשון שדה ראשונה ולוקח ראשון טורף מלוקח שני שדה שניה שהרי קנה אחריו ובעל חוב טורף אותה מלוקח ראשון ולוקח שני מוציא אותה מבעל חוב שהרי כתב לו ולוקח ראשון חוזר וטורף משני וחוזרין חלילה עד שיעשו פשרה ביניהן וכן האשה בכתובתה והוא שיהיה החוב כנגד שתי השדות** ע"כ נמצא במקצת ספרי הרב ז"ל והוא פירוש למה שאמרו וכן בבעל חוב ושני לקוחות וכן פירש"י ז"ל שם במי שהיה נשוי אבל נוסחת הרב ז"ל בספרים אחרים היא כך מכר הלוה שדה ללוקח ומכרה לוקח ראשון ללוקח שני וכו' [עיין בפנים] ופירוש כגון שלא כתב ללוקח ראשון ולבאי כחך ועל זה כתוב בהשגות שהוא טעות גדולה מכמה תשובות ואחת מהן חזקה והוא שאף לכתחלה אין בעל חוב יכול לטרוף מלוקח שני משום דאמר ליה אי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא שטרא למריה וכן הדין במי שאבדה לו דרך שדהו עד כאן ודברים אמתיים הם ועוד אני מוסיף לומר שאין אנו צריכין לטענה זו אלא מה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו כיון שמראשון אינו יכול לטרוף אף משני כן ואינו דומה לנאמנות ואפשר שדעת רבינו ז"ל כשביאר דבריו ואמר כל זמן שתהיה בידך וצ"ע:

פרק כ

הלכה א

מי שיש עליו חובות הרבה וכו'. זה פשוט בכמה מקומות ומדברי רבינו נראה שאין חילוק בין מלוה בשטר למלוה על פה אלא כל הקודם זכה וזהו שלא חילק ואין כן דעת קצת הגאונים ז"ל אלא מלוה בשטר מאוחרת קודמת בדין למלוה על פה מוקדמת

וכבר דחה הרשב"א ז"ל כל הראיות שהביאו לזה ודעתו כדעת רבינו וכן כתב רבינו האיי בתשובה:

ואם קדם האחרון וכו'. זה מחלוקת פרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צ') ומחלוקת ישנה בין הגאונים ז"ל שרב צמח ורב נחשון וקצת גאונים ראשונים ז"ל פסקו מה שגבה גבה ור"ח ורבינו האיי ובהלכות פסקו לא גבה וזה דעת רבינו ז"ל ולזה הסכים הרמב"ן ז"ל ועיקר ומ"מ אם גבה בעל חוב מאוחר בינונית והניח זיבורית אצל בעל חוב מוקדם מה שגבה גבה וכן כתב הרשב"א ז"ל פרק הניזקין מהכרח הסוגיא:

בד"א בקרקעות שהיו וכו'. זה מבואר פרק מי שמת (בבא בתרא דף קנ"ז ע"ב) לוה ולוה ואח"כ קנה יחלוקו וכך נפסקה הלכה שם ומבואר בהלכות. וכתב הרשב"א ז"ל מהכא שמעינן לשיעבוד דאקנה דכל שלא קנה יכול לחזור בו דאי לא לקמא משתעבד לבתרא לא משתעבד דכשם שאינו יכול לחזור בו בכל כך אינו יכול לחזור בו במקצת וכן נמי משמע לי מדאמר רב הונא התם במוכר פירות דקל לחבירו דיכול לחזור בו עד שלא באו לעולם ואפי' לר"מ דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כדאיתא פרק איזהו נשך גמרא הלוהו על שדהו ושם כתבתי עכ"ל:

וכל שקדם וכו'. זה אינו מבואר בגמרא בביאור אבל נראה הוא בטעמו שלא אמרו אלא בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה אבל בשוין כגון כאן ששיעבודן שוה דברי הכל מה שגבה גבה וכן נראה מדברי ההלכות שבפרק הכותב גבי לבעל חוב יהבינן לאשה לא יהבינן וכן הסכים הרשב"א ז"ל לדברי רבינו ומהטעם שהזכרתי:

הלכה ב

לוה וכתב לו וכו'. זה מבואר שם פרק מי שמת שלא אמרו אלא בששתי ההלואות קודמות לקנייה ופשוט הוא:

אין דין וכו'. זה מוסכם מכל המפרשים ז"ל ואפילו לדעת הפוסקים בקרקעות מה שגבה לא גבה מודים במטלטלין ומבואר בהלכות במי שהיה נשוי:

קידם אחד משאר וכו'. מימרא פרק הכותב (כתובות דף פ"ד ע"ב) א"ר יוחנן התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים לא קנה ופירשו המפרשים ז"ל אפילו עשאו בעל חוב שליח לתפוש לא קנה והוכיחו כן מהמעשה הנזכר שם התחלתו יימר בר חשו ושלא כדברי רש"י ז"ל:

אבל אין עליו חוב לאחרים קנה לו. זה נראה כמוכרח ממה שאמרו במקום שחב לאחרים לא קנה הא במקום שלא חב קנה וכתב הרשב"א ז"ל פ"ק דמציעא ולענין התופס במקום שלא חב לאחרים דקנה איכא למידק ולימא ליה לאו בעל דברים דידי את וכתב

רבינו אלפאסי ז"ל בתשובה דדוקא במקום דאיכא פסידא לבעל חוב כגון בגוסס דאי לא תפיס ליה מפסיד מלוה לגמרי משום דהוי להו מטלטלי דיתמי ולא משתעבדי לבעל חוב לדינא דגמרא ואי נמי בגברא דמפסיד נכסיה אי נמי עני וירוד מנכסיו ונראה לב"ד שיתפסדו נכסים עד שלא יבא בעל חוב או יפסיד לגמרי בכי הא אמרינן דקנה חבירו ותקנה הוא שהתקינו הא אילו היה בעל חוב בא מיד ויכול לפרוע לבעל חובו מה שיש לו אצלו לא אלא הרי זה אומר לו לאו בעל דברים דידי אתה ושומעין לו עכ"ל:

וכן אם אמר לו הלוה זכה בחפץ וכו'. כבר נתבאר פי"ו אם היה ראובן חייב לשמעון מנה ואמר ללוי הולך לשמעון מנה זה שאני חייב לו שאם בא ראובן לחזור אינו חוזר אלמא זכה לו וכיון שהוא אינו יכול לחזור בו ודאי אין שאר בעלי חובות יכולין לגבות ממנו וכן מבואר פרק קמא דגיטין (דף י"א ע"ב) גבי הא דתופס לבעל חוב דכל היכא דלוה אמר תנו זכה:

הלכה ג

שטרות שזמן כולם ביום אחד וכו'. דעת רבינו ז"ל כדעת ההלכות שאמרו פרק הכותב דעד כאן לא אמר שמואל פרק מי שהיה נשוי בשני שטרות היוצאין ביום אחד שודא דדייני אלא במתנות ומכירות אבל בהודאות והלואות אפילו שמואל מודה לרב דיחלוקו ומתוך כך כתב רבינו כל שקדם וגבה זכה כפי הדרך הנזכר למעלה בשיעבוד דאקנה אבל ר"ח ז"ל פסק דאפילו בהודאות והלואות אמרה שמואל וקי"ל כוותיה ועבדי שודא דדייני ולזה הסכים בעל העיטור ז"ל וכ"נ מדברי הרשב"א ז"ל והרמב"ן ז"ל לא הכריע בזה דבר:

הלכה ד

באו כולן ביחד וכו' וכן בעלי חובות וכו' או שבאו וכו'. אלו השלשה חלוקים נזכרו בביאור שם בהלכות פרק הכותב. ודע שכשאמרו אין דין קדימה במטלטלין דוקא בשלא כתב לו מטלטלי אגב מקרקעי אבל אם כתב לו ודאי יש בהן דין קדימה שהרי הוא טורף מלקוחות כנזכר פי"ח כל שכן שבעל חוב מאוחר לא יחלוק עמו וזה מוכרח פרק מי שמת דכל היכא שבעלי חוב מוקדם ומאוחר חולקים אף לוקח נוטל חלקו ואין ב"ח טורף הכל כמו שיתבאר פרק כ"א בדין השבח וזה פשוט וכן מצאתי כתוב בשם התוספות והרמב"ן ז"ל ומוכרח הוא:

כיצד חולקין וכו' כיצד היו ג' חובות של זה מנה וכו'. חלוקה זו היא כדעת ההלכות שבפרק מי שהיה נשוי שפסקו כרבי ושם נתבאר דין חלוקה זו בביאור ארוך ועל דעת זו הסכימו הרבה מהאחרונים ז"ל ורבינו ז"ל הביא דעת אחרת מן הגאונים שיש שהורה

שחולקין לפי ממונם ומ"מ לענין מעשה כדברי ההלכות אנו עושין ומפיהן אנו חיין וכן נראה מדברי רבינו פרק אחד ועשרים:

הלכה ה

ראובן ושמעון לכל אחד משניהם וכו'. מעשה פרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צ"ד ע"ב) הנהו תרי שטרי וכו' ופירשה רבינו בשטרי הלואה וכפשט הגירסא שאומרת יכלי למימר ליה את בר חד בניסן את והנחנו לך מקום לגבות הימנו ורש"י ז"ל פירשה בשטר מכר שעשה משדה אחת שתי מכירות והשטר האחד היה כתוב בו בחמשה בניסן והאחד בניסן סתם ובודאי שהדין שוה בשתי דרכים אלו וכמ"ש רבינו ז"ל וכתב הרשב"א יש מי שאומר דמי שמכר לשנים ולאחד פירש בשטר בעשרים וחמשה בניסן ולשני כתב ניסן סתם אין ב"ח יכול לטרוף מאחד מהם וכל אחד מהם יכול לדחותו אצל השני לומר הנחתי לך מקום לגבות ממנו ואינו דא"כ כל אדם יהו עושין כן ויערימו להפסיד ב"ח בכענין זה אלא מהאי דכתיב בניסן סתמא גבי וטעמא דמילתא משום דשדות שניהן משועבדין לב"ח אלא שהתקינו להם חכמים שאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין א"כ עליו לברר שהוא משועבד במקום בני חורין ועליו הראיה הילכך זה שהוא סתם ידו על התחתונה כך נ"ל טעם הענין עכ"ל. ולוה שמכר קרקעותיו לשלשה בני אדם ולא נתפרש בשטריהם זמן ובא מלוה לטרוף וכל אחד מדחה אותו לומר אני מוקדם והנחתי לך מקום לגבות יש מי שאומר שעליהם להביא ראיה שהרי כולן נכנסו תחת שיעבודו ומהטעם הנ"ל אבל הרמב"ן ז"ל כתב בתשובה שעליו להביא ראיה ואם לא הביא אינו טורף כל עיקר והראשון נראה טעם כעיקר:

וכן הדין בראובן ושמעון שמכר להן לוי וכו'. כבר נתבאר זה:

פרק כא

הלכה א

בעל חוב גובה את השבח וכו'. מימרא דשמואל פ"ק דמציעא (דף ט"ו) בעל חוב גובה את השבח וכו' ופירשו ז"ל אפילו שבח הבא מחמת הוצאה ומוכרח הוא:

אלא שאם שבחו מאליהן וכו'. פירוש הטעם למה אינו טורף ב"ח אלא חצי השבח ביארו רבינו בפרק זה לפנינו מפני שהוא כלוה ולוה ואח"כ קנה שיחלוקו ומפורש זה בגמרא ובהלכות סוף פרק מי שמת ומכאן אתה למד שלא אמרו גובה את השבח אלא בשכתב לו לוה דאקנה לפי דעת רבינו שכתב פי"ח שאין סתמו כפירושו וז"ש רבינו ז"ל למטה לפיכך ראובן שלוה משמעון מנה וכתב לו שאני עתיד לקנות וחזר ולוה מלוי מאתים

וכתב לו שאני עתיד לקנות וזה מבואר וכן כתבו הרבה מהגאונים ז"ל, ומכל מקום מ"ש רבינו ז"ל דבשבחא דממילא טורף כל השבח כתב הרשב"א ז"ל אין הגאונים ז"ל מודים בדבר זה אלא לעולם לא גבי בעל חוב אלא חצי שבח ואפילו בשבחא דממילא ובדכתב ליה דאקנה אלא בדשוייה ניהליה אפותיקי מפורש וכו' וכן כתב הר"ז הלוי ז"ל דלעולם אינו גובה אלא חצי שבח ואפילו בשבחא דאתי ממילא עכ"ל. ודין האפותיקי יתבאר בפרק זה ואף הרמב"ן ז"ל כתב כן דכל דלא שוייה ניהליה אפותיקי מפורש אינו גובה אלא חצי שבח אפילו בשבח דממילא:

כיצד ראובן שהיה לו חוב על שמעון וכו'. כבר נתבאר זה ורבינו כתב טורף ממנה במאה וחמשים לומר שאין מחשבין הוצאה ללוקח אלא בעל חוב נוטל חצי שבח בלא הוצאה וזהו דעת ההלכות שם פרק קמא דמציעא והאריכו שם לחלק בין זו לדין יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות כמו שכתוב שם ואחר כך הביא רבינו הוראת גאונים גדולים לומר שנוטל הוצאה והכריע כדבריהם:

הורו גאונים גדולים וחכמים וכו'. גם זאת הסברא כתובה בהלכות בלשון איכא מאן דאמר ודחאוה שם כמו שכתבתי ורבינו הכריע כמותה. ודין יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות נתבאר פ"י מהלכות גזילה ואבידה ושם ביארתי פירוש ידו על התחתונה:

וחוזר הלוקח וגובה הקרן מנכסי שמעון וכו'. מבואר בגמרא שם סוף פרק מי שמת (בבא בתרא דף קנ"ז) וא"ת אחר שיש שם משועבדין מאוחרין לאלו היאך טורף בעל חוב מאלו יאמר לו לוקח לך אצל המאוחרין וכבר הנחתי לך בעת שקניתי מקום לגבות הימנו וזו שאלה הגונה ויש להשיב לפי דעת רבינו שכתב פי"ח ששיעבוד דאקנה אינו חל בסתם ומשכחת לה בשלא היו לו המשועבדין המאוחרין בעת שלוה והיו לו בעת שמכר אלו ומפני כך לא נכנסו תחת אחריות המלוה ונכנסו תחת אחריות הלוקח אי נמי בשכתב דאקנה ללוקח ולא למלוה וקנה ומכר אחר מקח זה ואפילו לפי דעת הרשב"א שכתבתי שם משכחת לה בשהתנה בעת שלוה בפירוש שלא יהיו הנכסים שיקנה משועבדין למלוה אי נמי משכחת לה לכל הסברות כגון שאלו המאוחרין הם במדינה אחרת ואין אומרים למלוה להניח אלו אע"פ שקדמו להוציא מאתים על מנה וכן הדין אפילו אצל בני חורין גמורין וכן מצאתי לקצת מפרשים ז"ל שכתבו כן וכן השיב הרשב"א ז"ל בתשובה כל שהן ברחוק מקום ואין לדין זה ראיה ברורה:

אבל השבח שטרף ממנו בעל חוב וכו'. משנה פרק הניזקין (גיטין דף מ"ח ע"ב) ומפורשת פרק קמא דמציעא (דף י"ד). **ומ"ש רבינו לפי שאלו דברים שאין להם קצבה** פסק דלא כעולא אלא כרבי יוסי בר חנינא שנתן הטעם הזה שם בהניזקין (דף נ' ע"ב)

ולא כן פסקו בהלכות והמפרשים ז"ל אלא כעולא שאמר בשם ר"ל לפי שאינן כתובין ופירש"י ז"ל לפי שאין קול יוצא עליהן. וענין מזון האשה והבנות יתבאר בהלכות אישות:

ומקולי כתובה שלא תטרוף אשה מן השבח וכו'. משנה פרק יש בכור לנחלה (דף נ"ב) וכבר נתבאר פרק ששה עשר מהלכות אישות:

ולמה יטרוף ב"ח חצי השבח בלבד וכו'. זה הטעם נזכר פרק מי שמת (בבא בתרא דף קנ"ז ע"ב) כמה שכתבתי למעלה:

לפיכך ראובן שלוה משמעון מנה וכו'. דין זה פשוט על הדרך שנתבאר למעלה פ"ב בחלוקות הב"ח השוין בשיעבוד ואינן שוין בשני החובות.

ומ"ש רבינו והרי היא שוה שלש מאות. ר"ל בחלוקת ההוצאה כפי הוראת הגאונים הגדולים שכתב למעלה והכריע כמותם:

הלכה ב

כל הפירות שאכל הלוקח אינן נטרפין וכו'. זה החלק מבואר שם פ"ק דמציעא (דף ט"ז) דאמרינן ב"ח גובה את השבח שבח אין פירי לא וכן מוסכם מכל המפרשים ז"ל:

אבל הפירות המחוברין לקרקע כו' כענבים שהגיעו ליבצר הרי ב"ח וכו'. דעת רבי' כדעת ההלכות שכתבו כן פירוש הני פירות דלא גבו להו ב"ח פירות דאכיל להו לוקח נינהו א"נ דאיתלשו אבל פירי דאיתנהו האידנא מיחברי בארעא גבי להו ב"ח והיינו דאמרינן והרי מעשים בכל יום וקא מגבי שמואל אפילו בשבח המגיע לכתפים והם הפירות שהגיעו ליבצר ולינטל על הכתף עכ"ל ההלכות ופשט דברים אלו כדברי רבינו ז"ל וכן פירש רבינו חננאל ז"ל וכן פירש"י ז"ל אלא שהוסיף ואמר ועדיין צריכין לקרקע וכתב הרמב"ן ז"ל וכן עיקר שאם אינן צריכין לקרקע הרי הן כמי שנתלשו מדהוינן פרק נערה שנתפתתה (כתובות דף נ"א) סוף סוף העומד ליגזז כגזוז דמי ופרקינן דצריכי לדקלא קאמינא אלמא כל דלא צריכי ב"ח לא גבי להו דכתלושין דמו עד כאן, עוד כתב וסבור אני שרבינו הגדול ז"ל בהלכות אף הוא יודה בזה שאם עומדין ליתלש כתלושין דמו ומ"ש תלושין דרך קצרה אחז כמנהגו עד כאן, וגם הרשב"א נדחק לפרש כן לשון ההלכות וכתב שהר"ז הלוי ז"ל פירש שאפילו פירות שלא הגיעו ליבצר אינו גובה כלל וכתב כי נראין דבריו ותירץ ההיא דנערה שנתפתתה. נמצאת למד שג' מחלוקת בדבר דעת רבינו ז"ל ופשט דברי ההלכות הוא שאפילו אינן צריכין לקרקע כלל גובה מהן כיון שהן מחוברין ודינן כדין השבח ודעת רש"י ז"ל והרמב"ן שאם אינן צריכין אינו גובה אבל גובה הוא מן הצריכין ודעת הר"ז והרשב"א ז"ל הוא שאפילו מן הצריכין אינו גובה

מהן אלא שהצריכין נוטלן עם הקרקע ונותן דמיהן ללוקח והרב בעל העיטור ז"ל דעתו כדעת רש"י ז"ל וכן עיקר:

הלכה ג

מתנה ששבחה מחמת הוצאה וכו'. מפורש בגמ' שאין ב"ח טורף משבח המתנה כלום: **ואם שבחה מאליה בעל חוב גובה את כולה**. זה דעת ההלכות שכ' ומסתברא דהאי שבחא לא טריף ממתנה שבחא דאתי מחמת הוצאה הוא אבל שבחא דאתי ממילא טריף עכ"ל וזה דעת הרמב"ן וכן עיקר. ובהשגות א"א דעת יחיד הוא זה והרב ז"ל אמר כן במסתברא וראוי לסמוך עליו ע"כ. ודעת רבינו אפרים והר"ז ז"ל לומר שממתנה אינו גובה כלום מן השבח ואפילו מן הבא מאיליו ולזה נראה שהסכים הרשב"א ז"ל:
ואם קיבל הנותן אחריות המתנה וכו'. זה פשוט מפני שהטעם שאינו גובה מן המתנה הוא מפני שאין בה אחריות כמו שנזכר בגמ' בפירוש וכמו שיתבאר בסמוך ולפיכך כל שיש בה אחריות הרי היא כמקח לדבר זה וכן דעת הרשב"א ז"ל וכתב הרמב"ן ז"ל שלוקח שפירש שלא יהא לו אחריות שדינו כמתנה לכל דינין הללו וגם זה פשוט:
ולמה יטרוף בעל חוב וכו'. זה מפורש בגמרא:
ומ"ש רבינו ואפילו לא כתב כבר נודע וכו'. כך כתבו ז"ל שסתמו כפירושו וכן עיקר:

הלכה ד

וכן יתומים וכו'. דעת רבינו ז"ל שדין היתומים בזה כדין המקבל מתנה וזה נראה דעת ההלכות ולזה הסכים הרמב"ן ז"ל פרק המקבל ויש בזה דעות אחרות וזה עיקר:

הלכה ה

בעל חוב שטרף וכו'. כך כתוב בהלכות פ"ק בביאור וכן הסכימו ז"ל ודברי טעם הן ולמדו מכאן דהיכא שהחוב דבר מועט והקרקע המגיע לגבות חובו אין בו שיעור שאין בית דין מזקיקין בעל חוב ליקח בחובו פחות מכשיעור אלא מוכרין או משכירין הקרקע לזמן ונותנין לו מעותיו וכ"כ הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל בתשובותיהם:

הלכה ו

היתה השדה אפותיקי בעל חוב וכו'. מה שנמצא בספרי רבינו ז"ל בדין האפותיקי לומר שבעל חוב נוטל חצי השבח בלא הוצאה כלל והחצי האחר או מניחו או נוטלו ופורע הוצאת כל השבח דבר זה לא נתברר אצלי טעמו וא"א לפרש הסוגיא בשום צד לפי זה וכבר הושג רבינו ז"ל מזה אבל דין חילוק האפותיקי משאר בעלי חוב לפי שיטת רבינו האיי וההלכות הוא ששאר בעלי חוב אינן נוטלין אלא שיעור חובן ואם אין הקרן וחצי השבח מגיע לחובן מסלק חצי ההוצאה לפי הוראת הגאונים הגדולים ואינו יכול

לטרוף יותר וכמו שנתבאר והנשאר אם הוא דבר ראוי נוטלו לוקח בקרקע ואם אינו ראוי כופין לב"ח לתת לו מעות אבל באפותיקי פעמים שבעל חוב נוטל יותר מהמחוייב אליו ויפה כחו כשהשביח לוקח משאם השביח לוה כיצד ראובן שהיה נושה בשמעון מנה ועשה לו שדה אחת שוה מנה אפותיקי ואחר כך מכרה ללוי במנה והוציא בה לוי חמשים והשביחה והרי היא שוה מאתים נותן לו ראובן חמשים של הוצאה ונוטלה ונמצא שנוטל בחוב מנה שוה מאה וחמשים והטעם מפני שאומר לו ללוי שדי הוא שהשביח ואין לך אלא הוצאתך ותטלנה בדמים ולא בקרקע וטורף מן המוכר מאה וחמשים ואם השביחה מאיליה נוטל השבח כולו ובשני צדדין אלו אם היתה אצל שמעון לא היה גובה אלא בחובו ואם היתה ההוצאה יתירה על השבח כגון שאינה שוה אלא מאה וארבעים נותן לו בעל חוב ארבעים ונוטל את כולה וטורף הלוקח מן המוכר במאה ולזה הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ושיטה אחרת יש לומר שלא יפה כח האפותיקי ליטול יותר משיעור חובו אלא שיכול לסלק הלוקח בדמים ואינו מחוייב לתת לו קרקע. ודע שאפותיקי זה הוא דוקא כשאמר לו לא יהא לך פרעון אלא מזו וזהו נקרא אפותיקי מפורש בלשון המפרשים ז"ל:

הלכה ז

בעל חוב שבא לטרוף מן היתומים יתומים וכו'. מפורש בהמקבל (דף ק"י) ובהל' ופי' מחלוקת זו בין בעל חוב ליתומים הוא בשבח שמחמת הוצאה וזה פשוט ודעת הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל שלא אמרו על היתומים להביא ראיה אלא בדשוייה ניהלה אפותיקי מפורש הא לאו הכי על הלוקח להביא ראיה:

הביאו ראיה שהם השביחו וכו'. כבר נתבאר למעלה שדין היתומים ומקבל מתנה שוים וכל מה שיבא בדין האפותיקי ביתומים הדין כן במתנה וכתב רבינו ז"ל שמין להם את השבח וההוצאה ונוטלין הפחות שבשניהם ומעלה אותן בדמים והוא בשהשדה אפותיקי כמו שנתבאר ולפיכך יש לו דין בשבח ולדעת רבינו האיי וההלכות אפילו אינו נושה בהם אלא שיעור הקרן בלבד נוטל הכל בפריעת הפחות שבשניהם כיון שהם השביחו ולא האב וע"ז הצד יפה כחו כשהשביחו היתומים מאם השביח האב והיתומים יאמרו אבינו השביח וב"ח יאמר אתם השבחתם וכן כתב הרמב"ן ז"ל ואם הוא נושה בהם שיעור השבח והקרן אז יפה כחו כשהשביח האב שאין לו לפרוע הוצאה כלל ועל זה הצד הוא שיאמרו הם אנו השבחנו ובעל חוב יאמר אביכם השביח וכשהביאו ראיה שהם השביחו נוטלין הפחות בדמים ואינן יכולין לכופו לתת קרקע והטעם לפי שלא היו יכולין לסלקו במעות ומהא שמעינן דאפותיקי אפי' יורשין שהם במקום מורישן

אינן יכולין לסלקו במעות שהרי היא כמכורה כיון שלא פדאה האב ולא צוה לפדותו וכן כתבו הראב"ד והרשב"א ז"ל ובשבח הבא מאיליו כבר נתבאר שהוא טורפו אפילו בלא אפותיקי וכשיש בו אפותיקי יפה כחו שנוטלו ואפילו אינו נושה אלא בכדי הקרן וכשהשביחו יתומים וכפי שיטת רבינו האי ז"ל וההלכות ואם השביח האב אינו גובה אלא שיעור חובו כמו שנתבאר:

בד"א בשעשה שדה זו אפותיקי וכו'. פירוש כבר נתבאר למעלה שבשבח הבא מחמת הוצאה אינו נוטל מן היתומים כלל כל שלא היתה השדה אפותיקי ולפיכך כשהשביחו היתומים או מסלקין המלוה במעות או נוטלין כל שבחן בקרקע וזה פשוט שם:

פרק כב

הלכה א

סדר גביית החוב כך הוא וכו'. זה פשוט שאומר לו קיים שטרך וחות לדינא כדאיתא פרק האשה שנתארמלה (כתובות דף י"ט).

ומ"ש רבינו ואם טעה הדיין וכו'. מעשה מבואר פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קע"ד) בדיין שטעה וסלקוהו:

אמר הלוה הריני משלם וכו'. דעת רבינו ז"ל כדעת הרב אלפסי ז"ל בתשובה שכל זמן שאין ללוה מעות או מטלטלין ויש לב"ד להגבות מן הקרקע נותנין לו זמן בית דין שהוא שלשים יום והטעם שהרי אפילו בלא נתינת זמן אי אפשר לב"ד להגבות מן הקרקע לאלתר אלא לאחר הכרזה ושומא כמו שיתבאר אבל בשיש לו מעות או מטלטלין ומלוה שואל מהם גבויי מגבין לו מהן לאלתר כיון שבא מלוה בתורת גבייה אבל רבינו חננאל ז"ל סובר שאין נותנין שום זמן ללוה שהגיע זמנו ואפילו לגבות מקרקע אלא כיון שהודה לאלתר מתחילין בסדר גבייתו וכן כתוב בעיטור ויש לזה קצת ראיות ודעת אחרת יש שנותנין זמן אפילו לגביית מטלטלין והלכה כדברי המכריעין הרב אלפסי ורבינו ז"ל:

ואם רצה המלוה להחרים חרם סתם וכו'. בהרבה מקומות מן החבור הזה הזכרתי שחרם סתם הוא מתקנת הגאונים ז"ל והורגל עד ששב לדין פשוט:

שלמו השלשים ולא הביא בית דין וכו' וכן אם אמר בתחלה וכו'. זה מבואר פרק הגוזל ומאכיל (בבא קמא דף קי"ב ע"ב) דאי אמר לא אתינא לאלתר כתבינן. **ומ"ש במלוה על פה שאין כותבין אדרכתא אלא על נכסים בני חורין** כבר נתבאר פי"א לפי שהמלוה על פה אינו גובה מן המשועבדין:

הלכה ב

טען ואמר שטר זה וכו'. בגמרא שם אמר רבא הלכתא מקיימין את השטר שלא בפני בעל דין ואפילו עומד וצווח ואי אמר נקיטו לי זימנא עד דאייתי סהדי ומרענא ליה לשטרא נקיטינן ליה אי אתא אתא אי לא אתא נטרינן ליה שני וחמישי ושני אי לא אתא כתבין פתיחא עילויה ומשמתינן ליה וכו'. ונראה לי שרבינו מפרש כך מקיימין את השטר וגובין בו ואפילו עומד וצווח ולפעמים ממתינין כששואל זמן להביא ראיה ואז נותנין לו ומתוך שלא פירשו חכמים זמן זה כמה הוא נראה שהניחו הדבר למראית עיני הבית דין לפי מה שהוא הענין ומכאן ראיה ג"כ שאם נראה להם שאין בדבריו ממש שאין שומעין לו וזהו אמרו אפילו עומד וצווח ומ"מ כתב רבינו שאם היה המלוה אלם חוששין לו וכיוצא בזה חשו שם בגמרא ואמרו גברא אלמא הוה ואי הוה נפלה אדרכתא לידיה וכו':

הלכה ג

קבעו לו זמן להביא ראיה וכו'. פירוש לפי הנראה מדברי רבינו אלו הזמנים הם אחר כלות הזמן שקבעו לו הן רב הן מועט וכן נראה מן הגמרא וכן עיקר וכל הסדר הנזכר בזאת הבבא מבואר שם בגמרא:

הלכה ד

אין כותבין אדרכתא על נכסיו וכו'. ג"ז שם ונראית הכוונה שאפילו אחר כל זמנים אלו מודיעים לו קודם עשיית האדרכתא והוא שיהיה במקום קרוב כמו שנתבאר שם ולפי גירסת ספרינו אינו רק במהלך יום אחד ורבינו גורס דאזיל בתרי ותלתא בשבא ואתי בארבעה ובחמשא וקאי בדינא:

במה דברים אמורים כשהיה כל התשעים יום נשמט וכו'. מפורש שם והני מילי דאמר אתינא אבל אמר לא אתינא לאלתר כתבינן והני מילי במלוה אבל פקדון לאלתר כתבינן ונ"ל טעם הפקדון מפני שלא ניתן להוצאה אבל המלוה ניתנה להוצאה ועלה על דעת המלוה שלא יושב כספו אליו כל זמן שירצה:

הלכה ה

זה שאמרנו שאם לא בא בסוף התשעים כו'. גם זה שם וכי כתבינן אדרכתא אמקרקעי אבל אמטלטלי לא כתבינן דילמא שמיט ואכיל להו ומייתי האיך סהדי ומרע לשטרא וכו' ודעת רבינו ז"ל שלא אמרו אין כותבין אדרכתא על המטלטלין אלא כשאומר מייתינא סהדי ומרענא לשטרא הא בעלמא דלא אמר מרענא לשטרא כתבינן אדרכתא אפילו אמטלטלין וכן מוכיח לשון הגמרא ולזה הסכים הרשב"א ז"ל:

הלכה ו

כיצד כותבין האדרכתא אם לנכסים בנ"ח וכו'. באמת האדרכתא הוא על בני חורין והטירפא על משועבדין וכ"כ הראב"ד ז"ל וכן מוכיח בהרבה מקומות בגמרא דאמרי' בכתובות פרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צ"א ע"ב) טירפא במאי כתבינן והיא באמת על הלקוחות ובמעשה דר' ירמיה אריכא חזינן כתב לה אדרכתא אניכסי והיא באמת על בני חורין דוק ותשכח נמצא אדרכתא קודמת לטירפא עכ"ל. וזה דעת רבינו ז"ל ומכאן שהגירסא הנכונה בפרק גט פשוט (בבא בתרא דף קס"ט) כך היא כל אדרכתא דלא כתיב בה קרענוהו לשטרא דמלוה לאו אדרכתא היא וכל טירפא דלא כתיב בה קרענוה לאדרכתא לאו טירפא היא וכל שומא דלא כתיב בה קרענוה לטירפא לאו שומא היא וכן הוא הסדר האמיתי וכמו שיתבאר:

ואח"כ שמין לו שלשה וכו'. ענין השומא וההכרזה כך הם שמין את הקרקע כמה היא שוה ואח"כ מכריזין ובאין הלוקחין וקוצבין דמים לרצונם אם מצאו בה כשומת בית דין או יתר לוקחין הדמים ונותנין למלוה או מקבלה בכדי הנמצא ואם מצאו פחות מחליטין אותם למלוה בשומתן. ודעת רבינו ז"ל שההכרזה הנעשית על בני חורין אין לה זמן קצוב אלא כפי מה שיראו הדיינין שאם היתה שלשים יום בכל שומא למה אמרו שום היתומים שלשים יום אם לא שהזמן הזה הוא דוקא ביתומים. וכן הדין בטורף מן הלקוחות שאף הם שוים ליתומים שהבא ליפרע מהם לא יפרע אלא בשבועה וצריך לדקדק בדינם זה דעת רבינו ז"ל ונכון הוא:

ואם לא היו לו נכסים בני חורין וכו'. כבר נתבאר זה:

הלכה ח

כיצד כותבין איש פלוני וכו'. זהו שטר הטירפא הנזכר במימרא שלמעלה:

הלכה ט

ואחר שכותבין הטירפא וכו'. זהו שטר שומא הנזכר למעלה במימרא הנזכרת.

ומה שכתב רבינו ומכריזין עליה ל' יום וכו'. הוא מהטעם שהזכרתי למעלה:

הלכה י

ואחר כך משביעין את הלוה וכו' ומשביעין את הטורף בנקיטת חפץ שלא נפרע וכו'. שבועה זו שנשבע הטורף היא במשנה פרק הכותב (כתובות דף פ"ז) ובפרק כל הנשבעין (שבועות דף מ"ה). ושבועת הלוה היא מתקנת הגאונים כמ"ש ודעת רבינו ששבועות אלו אין נשבעין אותן אלא בסוף ימי ההכרזה שאז המלוה אוכל פירות כמו שיתבאר והלוקח נפסד אבל קודם לכן שאין הלוקח נפסד בדבר למה ישבעו ויפה כיון שלא כדברי

העיטור ז"ל שהסדיר שבועות אלו קודם לכל השטרות הנזכרות. ואינו נכון שמא לא יבא הדבר לגמר ונמצאו השבועות לבטלה:

ואחר כך מורידין אותו וכו'. פירוש אם לא מצאו יותר מכדי שומתן אבל אם מצאו יותר ולא רצה מלוה לקבל בסך שמוצאין מוכרין לאחרים ונותנין דמים למלוה, ושטר זה כשמחליטין אותה ללוקח אחר לא נזכר בדברי רבינו נוסחו וזהו, אחר ששמנו קרקע פלונית בכך וכך לפלוני מחמת חוב שהיה לו על פלוני הכריזו על הקרקע ההיא שלשים יום כראוי ובא פלוני והוסיף על דמי הקרקע כך וכך ומכרנוה לו אנחנו בית דין ותהיה שלו וקבלנו מידו דמי המכירה ונתננו אותן לבעל חוב מה שהיה בזמן פלוני:

הלכה יא

וכיצד כותבין אותה וכו'. אני מסתפק בדעת רבינו אם יש שם שני שטרות אחד מהשומא קודם הכרזה ואחד אחר הכרזה כשמחליטין אותה ללוקח או לבעל חוב או שמא אין עושין שטר מהשומא עד כלות ימי ההכרזה שעושין שטר ההורדה וכשמורידין לבעל חוב בשומתו נקרא שומא וזה נראה עיקר דלמה יכתבו שטר ושמא לא תשאר לבעל חוב וכן דעת בעל העיטור ז"ל:

הלכה יב

ומאימתי אוכל הטורף פירות שדה זו וכו'. פרק המפקיד (בבא מציעא דף ל"ה ע"ב) מחלוקת אמוראים ופסק כרבא דהוא בתרא:

הלכה יג

כל אדרכתא שאין כתוב בה וכו'. זו היא המימרא שבפרק גט פשוט וגירסת רבינו כמו שהזכרתי למעלה:

הלכה יד

שלשה שירדו לשום אחד אומר במנה וכו'. ברייתא סוף פרק בית כור (בבא בתרא דף ק"ז):

אחד אומר במנה וכו'. חלוקה זו מחלוקת שם בברייתא ופסק כת"ק וכן מוכיח בגמרא כמו שכתוב בהלכות ואמרינן התם תנא קמא דאמר נדון במאה קא סבר מילתא מציעתא היא:

אחד אומר במאה וכו'. זה לא נזכר בגמרא אבל יצא לו לרבינו ממה שאמרו קסבר מילתא מציעתא היא. ופירוש שאנו ממצעין מה שיש בין המועט למרובה ומוסיפין על המועט המחצית וגורעין מן המרובה המחצית וזהו השווי. ולפיכך כשהממעיט אומר תשעים

והמרבה מאה ושלשים חולקין את הארבעים שיש ביניהם ונדון במאה ועשרה וכן על דרך זה שמין לעולם זה דעת רבינו ז"ל:

הלכה טו

ב"ד ששמו לטורף בנכסי לוקח וטעו בכל שהוא מכרן בטל וכו'. כך נמצא בתשובת הרב אלפסי ז"ל וששאלת אם טעו השמאין בין על בעל חוב בין על הלוקח היאך תדין בה. תשובה השומא בנכסי יתומים שהיא ברשות בית דין כבר אמרו שום הדיינין שפחתו שתות או שהותירו שתות מכרן בטל אבל שומא של בעלי חובות דינו כדין השליח שאמרו לא אמרן אלא דלא שוייה שליח אבל שוייה שליח אפי' פחות מכדי אונאה חוזר דאמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי עכ"ל. והעיד רבינו ז"ל שכל המורים כזה הורו והרשב"א ז"ל כתב לא ידעתי מאי שנא משטעו בשומת היתומים ולמה לא יהיו בית דין גם עכשיו כשליח לבעל חוב וליתומים. וגם בעל העיטור הביא תשובת הרב אלפסי ז"ל וכתב ולא בריר לן. ובהשגות א"א אפשר בשלא הכריזו קאמרי עד כאן. ועדיין עם דברי ההשגות לא יצאנו מידי שאלה מה בין זה לשום היתומים שפחות משתות מכרן קיים אע"פ שלא הכריזו כמו שנתבאר פרק י"ב ולפיכך נראה לי שאין דברי הגאונים ז"ל אלא דוקא במשועבדין כששמין מלוקח לבעל חוב וכן יראה מלשון רבינו ז"ל והטעם בזה מפני שאין על הלוקח מוטל לפרוע החוב הזה ואינו יורש מן הלוה כמו היתומים שעומדים במקום אביהם ולפיכך הרי ב"ד כשלוחין ואין לו ללוקח להשתדל בפריעת החוב שנאמר אליו אם לא היית חפץ בשומא זו היה לך להשתדל בפרעון המלוה ומתוך כך הדין נותן שאם פחתו בכל שהוא יהיה בטל ולפיכך א"א שיהיה קיים אם טעו לנזק הבעל חוב כמו שאינו קיים אם טעו לתועלתו אבל אם שמין מנכסי יתומים וכ"ש מנכסי לוה עצמו אינן כשלוחין לפי שהיה לו ללוה או ליתומים שעומדין במקומו לפרוע חובן וכל זה איננו שוה ועדיין צ"ע:

הלכה טז

ב"ד ששמו לבע"ח וכו'. פסק הלכה בגמ' פרק המפקיד (בבא מציעא דף ל"ה) הלכתא שומא הדרא לעולם. ודעת רבינו ז"ל שאפילו הלוקח בכלל דין זה שמחזירין לו לעולם אם טרפו ממנו. וכן מוכיח לכאורה מעשה דתרי אפדני שבפרק מי שהיה נשוי שאחר שטרף ממנו בעל חוב אפדנא אחת היה נותן לו ללוקח מעותיו וכן עיקר. **ומ"ש רבינו מסלקין אותו מאותה קרקע** לפי ששומא אינה חוזרת אלא כשהיא מקרקעי וכן כתב הרמב"ן ז"ל זה לשונו ושומא הדרא במקרקעי ולא במטלטלי וכל דלא דאין כי האי גוונא לאו דיינא הוא כלל עכ"ל. עוד כתב דמסתברא דאי קנו מיניה דלא ליסלקיה לא מסלקינן

ליה שהרי מחל דומיא דדינא דבר מצרא דבעי למקנא מיניה ואי קנו מיניה לית ביה משום דינא דבר מצרא ע"כ בחידושי הרשב"א ז"ל משמו:

הלכה יז

קרקע ששמו אותה לב"ח ואח"כ שמוה וכו'. מפורש שם בגמרא:
מכרה בעל חוב וכו'. כל אלו החילוקים מוסכמים שם חוץ משמה לבעל חוב מדעתו שהוא מחלוקת רב אחא ורבינא והעלו בהלכות שאינה חוזרת:
שמו קרקע לאשה ונשאת או ששמו וכו'. לשון רבינו בזאת הבבא עד סוף הפרק כלשון הגמרא ממש ועיקר הפירוש כך הוא שמו לה לאשה ונשאת ורצו הבעלים להחזיר לה ולבעלה הדמים אין הבעל מחזיר הקרקע דכלוקח עשאוהו חכמים ואם היה כיורש לא היה עדיין יורש בחיי אשתו והיה לו להחזיר אי נמי שמו ממנה ונשאת ורצו הבעל או היא להחזיר המעות אין מחזירין להם לא לבעל לפי שהוא כלוקח אחר השומא ולא לאשה לפי שאנו חושבין אותה כאילו מכרה נכסיה ואם היה הבעל כיורש היינו מחזירין לה לפי שלא היה הבעל יורש מחיים א"נ היינו מחזירין לו אם היה יורש לפי שאף ליורש מחזירין ויש שדנו כן להחזיר ליורש וכדעת רבינו שכתב או יורשיהן למעלה בסמוך. ומיהו אם מת הבעל בחייה ואח"כ רצתה להחזיר דמים מחזירין לה וכן אם החזירו לה דמים מחזרת קרקע וכן נראה דברי רבינו חננאל ז"ל. ודין שומא שחוזרת אם שינה המלוה הבנין ולא השביח יש מי שאומר שיש לו לפרוע דמי בנינו לפי שכך כתוב בשטר שומא שב"ד הגבוהו לו לעשות כרצונו ולבנות ולסתור ויש מי שחולק כיון שלא השביח. ואם השביח הקרקע מחמת הוצאה נוטל ונשבע ככל היורד ברשות. ואם נתייקר מאליו ועמד ממנה למאתים אין לו אלא מנה שאם אתה אומר נוטל מאתים נראה כנוטל שכר מעותיו וכן אני אומר שאם הוזלה אין כופין להחזירה אלא א"כ נותן לו כשיעור חובו ופשוט הוא:

פרק כג

הלכה א

שטרי חוב המוקדמין פסולין שהרי טורף בהן לקוחות וכו'. משנה פרק אחרון דשביעית (משנה ה') הובאה בכמה מקומות בגמרא ומהם פרק אי זהו נשך (דף ע"ב). ושם נראה שלא פסלום אלא שלא לגבות מנכסים משועבדין אבל גובה הוא מבני חורין וכן פירש"י ז"ל שם ולזה הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל. והם ז"ל הקשו ואמרו והלא העדים פסולין הם שהקדימו השטר ותירצו משכחת לה בשטר שאין בו קנין וכתבוהו ללוה ולא היה

מלוה עמו וכתב ללוות בניסן ולא לוה עד תשרי ואע"פ שעשו שלא כדין שלא היה להם לכתוב כמו שיתבאר בפרק זה אינן נפסלין בכך אי נמי כגון שטעו בעיבורו של חדש אי נמי כגון שהיו אנוסין מחמת נפשות ונודע מפי עדים אחרים או מפיהן וכשאין כתב ידן יוצא ממקום אחר אבל ודאי אם כתבו בניסן והקדימו הזמן מתשרי שעבר בלא אונס נפשות פסולין הן ואין לזה תורת שטר כלל ואין כאן עדות אלו דבריהם ז"ל:

הלכה ב

שטרי חוב המאוחרין כשרין וכו'. גם זה במשנה הנזכרת הובאה בכמה מקומות ומהם פרק מי שמת (בבא בתרא דף קנז ע"ב) ושם אמרו אי ס"ד דאקנה קנה ומכר וכו' לא משתעבד מאוחרין אמאי כשרין ופירש הרב אבן מיגש ז"ל אי אמרת בשלמא דאקנה קנה ומכר משתעבד משכחת לה דמאוחרין כשרין בכתוב בהן דאקנה אלא אי אמרת לא משתעבד מאוחרין אמאי כשרין ודילמא בזמנו לא היה ללוה אותה שדה וקנאה קודם הזמן הנכתב בשטר ומכרה אחרי כן ונמצא מלוה טורף שלא כדין משדה זו אבל לדברי הכל כיון שדאקנה אין סתמו כפירושו לפי שיטה זו לגבי לקוחות כמבואר פי"ח אף מאוחרין פסולין אם אין כתוב בהן דאקנה וכן כתב שם מבואר אבן מיגש ז"ל. ואף הרמב"ן כתב פרק איזהו נשך והמאוחרין כשרין בין שכתבו בשעת הלואה ואחרו הזמן בין שלא כתבו עד לאחר זמן כולן בכלל מאוחרין הם וכשרין והוא דכתב לזה דאקנה כדאיתא פרק מי שמת עכ"ל. וכבר כתבתי למעלה פרק שמנה עשר דעת הרשב"א ז"ל החולק בזה ואומר שדאקנה סתמו כפירושו ותמה בדברי רבינו איך לא ביאר חילוק זה במאוחרין אחר שדעתו שדאקנה צריך לפרש כמבואר פי"ח וצ"ע:

הלכה ג

שטר שכתבוהו וכו'. מבואר פרק המביא תניין (גיטין דף י"ז) ופי' בשאין שם קנין אי נמי שלא קנו מידו ביום אבל קנו ביום משעת קנין נשתעבד כמו שיתבאר:

ואם היו עסוקין וכו'. מבואר בגמ' שם. ויש מי שכתב דעיקר כתובה דהיינו מנה ומאתים אפי' אין עסוקין באותו ענין אם נכתבה ביום ונחתמה בלילה כשרה וכשמואל דאמר הכין התם. ולא כך נמצא בתשובה לרב אלפסי ז"ל אלא אין הלכה כשמואל וזה דעת בעל העיטור ז"ל וכ"נ מדברי רבינו שלא חילק:

הלכה ד

שטר שזמנו וכו'. ברייתא פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קע"ו). ואע"פ שהשטר לא נכתב ביום ההוא אין תולין אותו במוקדם ופסול אלא במאוחר וכשר. ומכאן יש ללמוד שאע"פ שאמרו יד בעל השטר על התחתונה לא אמרו אלא בדבר שיש לו שני פנים ואינו סותר

עיקר השטר לומר שלא נכתב בכשרות אבל בדבר שיבא לפסול ולהורע השטר מעיקרו אדרבא מעמידין השטר על חזקתו והבא לפסלו עליו הראיה. ויש לדין זה עוד ראיות אחרות וכן כתבו רבינו חננאל ורבינו שמשון והרמב"ן והרשב"א ז"ל:

הלכה ה

כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו וכו'. משנה כלשונה פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קס"ז) ויש שהקשו סיפא דאין כותבין למלוה עד שיהיה לוה עמו למה לי פשיטא ותירצו דמשום רישא נשנית ולי נראה שכך פירושה שאם בא מלוה לעדים ויאמר להם אני מלוה לפלוני מנה כתבו השטר ויהיה בידכם ואם יבא לוה היום ויאמר לכם כי כן הוא האמת תקנו ממנו ותתנוהו לי ואם אין תקרעוהו אעפ"כ אין כותבין לפי שבשעת כתיבה הוא שקר ויש לחוש אולי מערים הוא כנ"ל:

בד"א בשטר שיש בו קנין וכו'. אוקימתא דרב אסי פ"ק דמציעא (דף י"ג) דמתניתין בשטרי אקנייתא דוקא ופסקוה בהלכות וכל המפרשים ז"ל. ולוה שבא לב"ד בשט"ח שבידו לכפות את המלוה להלוותו עד זמן שקבע לו דבר ברור הוא שיכול מלוה לטעון שלא מדעתי נכתב ואם יביא הלוה ראיה שמדעתו נכתב או השטר ביד המלוה יש לדון שכיון שנשתעבדו לו נכסי לוה בחליפין מעכשיו אף הוא חייב ליתן דמים כלומר שחייב להלוותו עד זמן שקבע לו ויקנה נכסיו לשיעבודן וזה דעת הרא"ם ז"ל ודעת צילתא היא ע"כ דברי הרמב"ן ז"ל בתשובה אבל הרשב"א ז"ל חולק בזה דבשט"ח לעולם יכול מלוה לחזור בו והביא ראיה לזה מפרק האיש מקדש שאמרו שם במלוה ברשות בעלים לחזרה קא מיפלגי דמשמע מהתם דכל שלא נתנם לכ"ע יכול לחזור בו:

הלכה ו

עדים שקנו וכו'. פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קע"ב) אמר להו רבא בר שילא להנהו דכתבי שטרי אקנייתא וכו' ובכל שטר שיש בו קנין הוא וכדברי רבינו ז"ל וכן פירשו ר"ח והרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל:

וכן מי שנמסרה וכו'. ג"ז שם וכתב הרשב"א ז"ל זה לשונו דוקא בכותב מקום הכתיבה ולא מקום שנמסרו להם הדברים וכך כותבין כך אמר לנו פלוני וכתבנו במקום פלוני אבל כשכותבין מקום שנמסרו הדברים שם כותבין אמר לנו פלוני או קנינו מפלוני במקום פלוני וכתבנו וחתמנו ונתננו לפלוני וכן מה שאמרו בשטרי הקנאה בשכותבין יום שקנו בו סומכין הקנייה לאותו יום וכותבין קנינו מפלוני ביום פלוני וכתבנו ונתננו לפלוני וכשכותבין יום שעומדין בו סומכין הכתיבה לאותו יום וכותבין קנינו מפלוני וכתבנו וחתמנו ביום פלוני ונתננו לפלוני ואי לא מיחזי כשיקרא עכ"ל:

הלכה ז

שטרי מקח וממכר שלא נכתבו וכו'. מימרא דרב המנונא פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קע"א ע"ב) הדין והטעם:

ולמה לא נחוש כן וכו'. גם זה מבואר בגמרא וכתב הרמב"ן ז"ל ואם תאמר בשטרי מקח וממכר יתקנו כן י"ל שא"א כשקנה בינתיים שיכתוב סתם בלא זמן מפני שהרי יש לו אחריות עליו וטורח ממנו אם נטרפה מחמתו ואפילו שלא באחריות שמא מכרה או נתנה לאחר ואם כתב סתם ידו על התחתונה הילכך צריך להיות בו זמן מפורש ולפיכך פסלו המאוחרין ומ"מ אף שטרי מקח וממכר כשרין כל היכא דמפורש בהן שהן מאוחרין דליכא למיחש למידי עד כאן. ואף בעיטור כתוב כן ומסתברא דהוא הדין בשטרי מקח וממכר אי כתיב ביה אחרנוהו וכתבנוהו כשרין עד כאן:

הלכה ח

מי שמכר שדהו באונס וכו'. מעשה פ' איזהו נשך וכרבא דאמר הכין ומבואר בהלכות:

הלכה ט

אפשר לטורף שיטרוף וכו'. זהו מבואר פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קס"ט) בסוגיא:

הלכה י

לפיכך אין כותבין שני שטרי מכר וכו'. מפורש שם בגמרא (דף קס"ח קס"ט) הדין והטעם בברייתא ובסוגיא שם בגמרא הקשו ונכתוב לו שטר שני עם אחריות והוא יכתוב למוכר שובר שכל שטרות שיבאו על שדה זו פסולין חוץ מזה שנכתב בזמן פלוני ותירצו שמא יטרוף הוא שתי פעמים מן הלקוחות ושובר זה אינו בידם והקשו סוף סוף הלקוחות ילכו אצל המוכר מחמת אחריותם והוא יראה השובר וישיבו להם הקרקע ותירצו בינתים יאכל הוא פירות וקשה גזל הנאכל או שמא יטרוף מלקוחות שלא באחריות והקשו אי הכי גבי שטרי הלואה למה אמרו כותבין שובר שמא יטרוף מן הלקוחות שאין בידם השובר ותירצו דשטרי הלואה תיכף ילכו הלקוחות אצל לוה כיון דידעי דזוזי מסיק ולפרעון קאי עד כאן כוונת הגמרא ובחידושי הרשב"א ז"ל מהא דאמרינן בנתיים יאכל הוא פירות למדנו שהמלוה או הלוקח שטרפו ממנו מקחו והלך לו אצל הלקוחות יכול הוא לכופם בדין לדון עמו וב"ד נזקקין לטענותיהם ומחייבין אותו ואין הלקוחות יכולין לומר לך אצל לוה וכשיתחייב בדין ויהיה בידך טירפא שיכתבו לך על הלקוחות שלו הרי אנו פורעין אלא ילכו הם אם ירצו ויזקיקוהו לבא לב"ד שאם לא תאמר כן היאך אמרו שיאכל פירות בינתיים והרי אין ב"ד מחייבין ללקוחות עד שיעמוד מוכר בבית דין ויתחייב בדין אלא שמע מינה לקוחות כמוכר וכן הם כלוה ממה שהקשו

אי הכי גבי שטרי הלואה וכו' והשיבו דתיכף ילכו אצל הלקוחות מיהו היכא דאיתיה ודאי מודיעין לו כגון שיהיה במקום קרוב כמו שעושין בבני חורין קודם אדרכתא כנזכר פרק הגוזל ואם צריכין לקוחות זמן לחזר אחריו נותנין להם עד ל' יום שהוא זמן ב"ד ובלבד להוציא הדין לאמתו ושלא לבא בעקיפין שכל זמן ב"ד אינו מן הדין אלא מדת רחמים נהגו חכמים עם בעלי דינין שלא לדחוק יותר מדאי בנמוקי הרמב"ן ז"ל ע"כ:

הלכה יא

בשטרי החובות אינו כן וכו'. ברייתא שם. **ומ"ש רבינו ואפילו היה החוב לזמן** כך הוא עיקר ובריייתא להכי איצטריכא וכ"כ הרשב"א ז"ל זה לשונו פירוש ואפילו הוא תוך זמן ומפני שני דברים חדא דשמא פרעו דכל שאין שטר בידו חוששין שמא נפרע ואפילו תוך זמנו ועוד דשמא יגבה ויחזור ויגבה עכ"ל. בהשגות א"א זהו תימה וכו' ואין זה כלום דכל שאין השטר בידו ואין הלוה מכחישו וטוען טענת פרעון רגלים לדבר שהוא כדבריו דאי לא תימא הכי שטר חוב שנפל והוא תוך זמנו נחזירהו למלוה וכמה ראיות יש בגמרא דאפילו חייב מודה אין מחזירין וכל שכן כאן וכבר כתבתי בכיוצא בזה פרק י"ד ודין הכפרן שכתב רבינו יתבאר פרק ששי מהלכות טוען ונטען:

הלכה יב

מי שבלה וכו'. משנה ובריייתא שם ולשון המשנה (דף קס"ח) מי שנמחק שטר חובו מעמיד עליו עדים ובא לפני ב"ד והן עושין לו קיומו ובבריייתא איזהו קיומו איש פלוני בן איש פלוני הוציא שטר מחוק ביום פלוני ופלוני ופלוני עדיו ואם כתוב בו הוזקקנו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מכוונת גובה ואינו צריך להביא ראיה ואם לאו צריך להביא ראיה ופירושה כך מי שנמחק קרוב לימחק אבל עדיין רישומו ניכר ומתירא שמא ימחק לגמרי ולפיכך מעמיד עליו עדים שיראוהו פן ימחק בטרם הראותו אותו לב"ד ואחר כך בא לפני ב"ד עם העדים שראוהו עתה או עם השטר לב"ד אם עדיין ניכר רשומו והן עושין לו קיומו שמזכירין הדברים שהיו בשטר עם הזכרת עדיו ובכל זה אין אנו צריכין לעדי השטר כלל ולפיכך אם כתבו הב"ד שעדי השטר באו לפניהם וחקרום ונמצאת עדותן מכוונת גובה ואינו צריך להביא ראיה כלל והרי השטר זה אליו כשטר הראשון אם היה מקויים ואם לאו צריך להביא ראיה שהרי זה כשטר הראשון שלא היה מקויים ויכול הלוה לטעון לא היו דברים מעולם בטענת מזוייף זהו פי' שמועות אלו לדעת רוב המפרשים ז"ל וכן מוכיח התוספתא והן הן דברי רבינו ורבו ז"ל ולראב"ד ז"ל שטה אחרת שפירש שלא נמחקו עדי השטר ויכולין להתקיים ופירוש הוזקקנו לעדותן של עדים אותן שראו השטר בעוד שהיה רשומו ניכר ואם לאו צריך להביא ראיה

שחוששין לב"ד טועין שקיימו השטר בלא חקירת העדים ומתוך כך כתוב בהשגות א"א איני יודע מהו העדים הראשונים וכו' וכבר השיגו על הפירוש הזה דודאי לב"ד טועין אין לחוש ועוד שהוא צריך לפרש שנמחק השטר ולא נמחקו העדים וזה דוחק ובתוספתא נראה כפירוש שאר המפרשים ועיקר:

הלכה יד

שטר חוב וכו'. שם בברייתא ושם אמרו היכי דמי קרע ב"ד א"ר יהודה אמר רב מקום עדים ומקום הזמן ומקום התורף אביי אמר שתי וערב ונראה בדעת רבינו שהוא סובר שהם חולקים ופסק כאביי דהוא בתרא ויש מי שכתב דאביי מוסיף הוא על רב יהודה דלא מיבעיא אם נקרע במקומות אלו שפסול אלא אפילו נקרע בכל מקום קרע שתי וערב פסול וכ"נ מדברי ההלכות שהביאו שתי האוקימתות ושמעתי שכ"כ ר"מ ז"ל וכן השיב רבינו האיי בתשובה דתפסין לחומרא כאביי וכרב יהודה דבין כך ובין כך פסול וזה נראה עיקר:

הלכה טו

מי שפרע וכו'. מימרא דרב הונא אמר רב שם ותימה שאינו בהלכות:

ואם רצה וכו'. פסק הלכה שם דכותבין שובר:

הלכה טז

הבא לפרוע וכו'. גם זה פסק הלכה שם דכותבין שובר בין על כולו בין על מקצתו ומכריחין הלוה לפרוע כיון שהוא מודה וכותב לו מלוה שובר:

ואם טען הלוה טענת ודאי וכו'. הוראה זו פשוטה בטעמה ואע"פ שאין ניירו של שטר שוה פרוטה מ"מ מחמת ראיה שבו אפילו לאחר שנכתב בו שובר יתן לו הלוה יותר מפרוטה ולפיכך כשטוען טענת ברי יש למלוה לישבע היסת:

הלכה יז

מי שהוציא שטר חוב במנה וכו'. מימרא שם הדין והטעם ופי' אפילו נודע שלא נפרע ולוה מודה כן דאי לא תיפוק לי' דלא גרע מדין הוציא שטר חוב במאה ואמר קרעוהו לי וכתבו שטר אחר בחמשים שיתבאר לפנינו שאין עושין כן מחמת חשש שובר אלא ודאי כאן אפילו בחייב מודה שלא נפרע ואפילו במודיעין הדבר אליו אין עושין אלא ברצונו וכן פירש הרמב"ן ז"ל:

וכן אם הוציא שני שטרות וכו'. גם זה מימרא שם הדין והטעם הובאה בהלכות פרק נערה שנתפתתה והיא גם כן אפילו בנודע שלא נפרע:

הלכה יח
הוציא שטר חוב במאה ואמר וכו'. מימרא שם הדין והטעם:

פרק כד

הלכה א
כבר ביארנו ששטר חוב שיש בו קנין וכו' וכן כותבין שטר למוכר וכו'. מתוך דברי רבינו נראה שאפילו שטר מכירה בלא קנין כותבין למוכר בלא לוקח דלא בעינן קנין אלא בחוב ובאמת אוקימתא דרב אסי פירקא קמא דמציעא (דף י"ג) דאוקי מתניתין בשטרי אקנייתא לא נזכרה אלא גבי רישא דכותבין שטר ללוה אבל רש"י ז"ל והרמב"ן והרשב"א ז"ל ומפרשים אחרים פירשו דאף אכותבין שטר למוכר קאי דבעינן קנין דאי לא הוה ליה מוקדם ופסול ובאמת אין טעם ברור לחלק בין מכר להלואה בדין זה וצ"ע:
ושובר לאשה אע"פ שאין בעלה וכו'. דין השובר והגט במשנה שם:
אין כותבין שטרי אירוסין וכו'. משנה שם (דף קסז ע"ב) ופירוש שטרי אירוסין שטרי פסיקתא כמה אתה נותן לבנך כך וכך כמה אתה נותן לבתך כך וכך וכל שאר הדברים מבוארים במשנה ובגמרא שם:

הלכה ב
ומי נותן שכר הסופר בשטרי הלואה וכו'. כל זאת הבבא מפורשת ומוסכמת במשנה ובגמ' חוץ משכר טענות הבעלי דינין שנחלק רשב"ג (דף קס"ח) ואמר כותבין שנים לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו ואמרו בגמרא לימא בכופין על מדת סדום קא מיפלגי דרשב"ג סבר אין כופין ויכול האחד לומר איני פורע בשלך גם אתה לא תפרע בשלי ותירצו לא דכ"ע כופין והכא היינו טעמא דרשב"ג דאמר לא ניחא לי דתיהוי זכותך גבי זכותי שאתה דומה עלי כארי אורב שתחפש כל עילה בזכותי בראותך אותו והקשו המפרשים ז"ל ומאי טעמייהו דרבנן אם זה רוצה שיהיו זכיותיו בידו ותירצו הכא כגון שחבירו אומר לו נכתוב שנינו ביחד ויעמוד השטר בידך ולכשאצטרך תראהו לי והלכה כחכמים וכתב הרשב"א ז"ל ע"כ לא נחלקו חכמים אלא היכא שתובעין דאיכא פסידא כגון זה אבל היכא דליכא פסידא אפילו רבנן מודו ונפקא מיניה לבעלי דינין שתבעו הטפסת שטר שבעל דין מוציא עליהן שאין מן הדין ליתן להן שיכול לומר בעל השטר איני נותן לך הטפסה שאתה דומה לי כארי אורב כך נראה לי עד כאן לשונו. ומה שאמרו שהבעל נותן שכר השובר כתב הרשב"א ז"ל איכא למימר דוקא במקום שאין כותבין כתובה שגובה היא כתובתה לעולם בעדי מיתה ובעדי גירושין וא"נ במקום שכותבין

והביאה ראיה שלא כתב לה הא בעלמא שכתב לה ואבדה כתובתה היא תתן שכר השובר דהא לדידיה איצטריך דהוה לה לאהדורי כתובתה ואינה בידה עכ"ל וכן הדין בשאר שטרות:

הלכה ג

אחד השטרות הנכתבין לאחד שלא בפני חבירו וכו'. מפורש במשנה גבי גט ושובר ובלבד שיהיו מכירין ואמרו בגמ' שצריך שיכירו שם האיש ושם האשה בין בגט בין בשובר ואינו די בהכרת מי שכותבין לו בלא חבירו שמא יש בגט ששמו כשמו ואין שם אשתו כשם אשתו והוא מזייף שם אשתו ומעלה לה שם אשת חבירו וכן הדין בשובר שיש לחוש לכך שיש ששמה כשמה ואין שם בעלה כשם בעלה כך מפורש בגמרא לפי פירוש המפרשים ז"ל ומכאן למד רבינו לכל השטרות שצריך הכרת שניהם ודברי תימה הם בלוקח ומלוה למה צריך הכרת שמותם בשטרי קנין ואינו דומה לגט ושובר שבאין להפקיע ולא להתחייב אבל בלוה ומוכר אי זו חששא יש אחר שמכירין אותם והא קי"ל דשני יוסף בן שמעון אין מוציאין עליהן שטר חוב וכל שכן שטר מכר. ועוד דאם לא כן בהכרת המלוה והלוקח מה יועיל. ולפיכך נ"ל דלא בעינן אלא הכרת שם המוכר והלוה וזהו שמשנתנו לא אמרה ובלבד שיהו מכירין אלא בגט ושובר לפי ששם אנו צריכין הכרת שניהם והיה צריך להשמיענו כן שנחוש למי ששמו כשמו. אבל בלוה ומוכר לא צריך אלא הכרת שמותן. ולפיכך לא דברה בהן המשנה לפי שפשוט הוא שצריך שיכירו שם המלוה ושם המוכר שמא יעלו שמותן בשמות אחרים ואם היינו צריכים להכרת שמות המלוה והלוקח היה להם להשמיענו רבותא זו כנ"ל. ודברי רבינו כפשטן תמוהים וצ"ע. ושמא יש לחוש כשהמלוה עומד שם ומשנה שמו בשם אחר שמא היום ומחר הלוה יפרענו ויכתוב לו שובר בשם אחר שיש לו והלוה לא ישגיח אם העלה שמו כן בשטר החוב ויקבל שובר זה ויבא האחר ויתבענו בשטר זה וכשיוציא השובר יאמר לא על שמי נכתב וכיוצא בזה יש לחוש במקח אם יחזור ויקח ממנו ועדיין אני אומר כיון שאין חשש פסידא אלא ללוה ולמוכר הם יחושו על עצמם והמשנה מוכרחת כן ומדברי בעל העיטור נראה דאפילו שם הלוה והמוכר אין צריכין להכיר דלא חציף איניש לשנות שמו ודבר תימה כתב ויש לי לומר שלא כיון רבינו באמרו שצריך להכיר שם הלוה והלוקח אלא בשטרות שאין בהם קנין שאין כותבין אותן ללוה ולמוכר בלא מלוה ולוקח והילכך צריך שיכירו שהן אלו שאם לא כן שמא אינן אלו ונמצאו כותבין ללוה ולמוכר בלא המלוה והלוקח אבל בשטרות שיש בהן קנין כיון שכותבין אותן בלא ראיית מלוה

ולוקח אפי' רבינו ז"ל יודה שאינו צריך הכרת שמותן אלא שיש לתמוה שלא הצריך רבינו קנין בשטר מכר:

הלכה ד

כל מי שהוחזק שמו בעיר וכו'. מפורש בגמ' מימרא שם ונזכר שם מעשה משובר אחד שהיה חתום עליו רבה בר רב חנן וכו' וכתב הרשב"א ז"ל שמעינן מהכא דלהכרת שם איש ואשה אפי' ע"פ אשה ועל פי קרוב ואפילו ע"פ עד אחד סומכים דמילתא דעבידא לאיגלויי היא וכו' וכבר ביאר זה רבינו ז"ל פ' רביעי מהלכות יבום וחליצה:

הלכה ה

כל שטר שיצא לפנינו וכו'. זה פשוט וכן כתבו המפרשים ז"ל ומבואר סוף יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ח ע"ב) כל שאין כותבין אא"כ מכירין אין צריך ראיה אחרת והקשה הרמב"ן ז"ל בשטרי הלואה נחוש שמא יכתוב שטר כשמו ששמו יוסף בן שמעון ויש בעיר אחרת אדם אחר ששמו כך ונותן למלוה שבשטר ועושין קנוניא על זה דהא ודאי בשטרי הלואה לא בעינן שם עירו י"ל שאם אתה חושש לקנוניא כזאת אין לדבר סוף אפי' תאמר שאין כותבין שטר ללוה אלא מלוה עמו עדיין שניהם עושין קנוניא על יוסף בן שמעון שבעיר אחרת אלא לכל זה אין חוששין עד כאן וכן כתב הרשב"א ז"ל בשמו:
וכן חזקה שאין העדים חותמין וכו'. בפרק מי שמת מסקנא דסוגיא שם וכן פסקו ז"ל:
ואין העדים חותמין על השטר וכו'. מבואר פרק המביא תנין (דף י"ט) ברייתא כרשב"ג דאמר הכין דלא מכשרינן כן בשאר שטרות אבל בגט הקלו משום עיגונא כמבואר פרק ראשון מהלכות גירושין ואע"ג דבגמרא אמרינן אין הלכה כרשב"ג אלא כל השטרות שוים אוקימנא לה לענין קריאה שיכולין לקרות בפניהן וחותמין יש לומר דהיינו דוקא באנשים שאינן חוששים שיזייף אדם להם כדאמרינן התם דוקא רב נחמן וספרי דדייני וכו' וכן עיקר:

הלכה ו

עדים שאינן יודעים לחתום וכו'. מעשה שם ההוא דעבד עובדא בשאר שטרות ונגדיה רב כהנא ואוקימנא לה לענין חתימה שקרעו להם נייר וחתמו וזהו הפי' הנכון. ומ"ש רבינו והשטר פסול הוא דעת קצת המפרשים ז"ל והרשב"א ז"ל כתב דעת זו וכתב עוד ואיכא מ"ד מדאמרינן נגדיה רב כהנא ולא קאמר נגדיה ופסיל ליה לשטרא ש"מ דשטר כשר הוא וכדאמרינן בעלמא רב מנגד אמאן דמקדש בביאה נגודי מנגד ליה וקידושיו קידושין וכן הדעת נוטה דכיון דבגיטין שרי להו חתימתן חתימה היא וכיון שכן בדיעבד בשאר שטרות אמאי פסלינן ליה לשטרא עכ"ל. ואני אומר אם היה השטר כשר אמאי

נגדיה רב כהנא וכי כל מי שעבר על לא תעשה של דבריהם מכין אותו מכת מרדות אלא ודאי השטר פסול מתוך כך הוא בן מרדות לפי שהיה אפשר שתארע תקלה על ידו כי ברוב הימים יגבה המלוה עם השטר ההוא ואין זיוף זה ניכר מתוך השטר ונמצא גובה בשטר פסול וגיטין שאני דמשום עיגונא הקלו דהם אמרו והם אמרו כך נראה לי:

הלכה ז

ראש בית דין וכו'. מבואר שם רב נחמן קרו קמיה ספרי דדייני וחתים ודוקא ר"נ וספרי דדייני [דאית להו אימתא] אבל רב נחמן וספרי אחריני א"נ ספרי דדייני ואיניש אחרינא לא ע"כ לשון הגמרא. ובהשגות אמר אברהם שטר מעשה ב"ד ע"כ. לומר שלא הכשירו אלא בשטר מעשה ב"ד ואין הלשון מוכיח כן שאמרו א"נ ספרי דדייני ואיניש אחרינא לא ולא אמרו ודיינא אחרינא:

הלכה ח

שנים שהיו בעיר שם וכו'. משנה שם פרק גט פשוט ומפורש פרק יש בכור לנחלה שאפי' קנה האחד נכסים מחבירו ואין אחד יכול לגבות ממנו ממה נפשך שיאמר לו אם אתה הוא זה שכתב בשטר חובי פרעני ואם חברך הוא פרעני מהנכסים שקנית ממנו. והטעם בזה לפי שכיון שאינו יכול לתבוע לאחד מהם אינו יכול לתבוע לנכסיהם כמו שמפורש שם.

ומ"ש אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה. הוא במשנה הנזכרת ואמרו בגמרא כשם שמוציאין שטר חוב על אחרים כך מוציאין זה על זה ואמרו במאי קא מיפלגי בכותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו קא מיפלגי תנא דידן סבר כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו ותנא ברא סבר אין כותבין שטר ללוה אא"כ מלוה עמו וכתב הרשב"א ז"ל שמעינן מהא דבשטרי דלאו אקנייתא לכולי עלמא מוציאין אפי' זה על זה דהא אוקימנא מתני' דכותבין שטר ללוה דוקא בשטרי אקנייתא הא בשטרי דלאו אקנייתא כי ליכא מלוה בהדיה לא כתבינן וכדאמרינן פ"ק דמציעא הילכך אפילו לתנא דמתני' כל כי הא כיון דאין כותבין מוציאין כך נראה לי עכ"ל. **ומ"ש רבינו אלא א"כ באו עדי השטר בעצמן** יש מן המפרשים ז"ל אומרין שאפילו באו עדי השטר והעידו כן אין לזה דין מלוה בשטר לפי שאינו מוכיח מתוכו אלא דין מלוה על פה. ומדברי רבינו ז"ל נראה שאם באו עדים אחרים דינו כדין מלוה על פה אבל עדי השטר עצמן דינו כדין שטר והטעם מפני שהרי אלו יכולין לשלש השמות שהרי לא עשו גמר לשליחותן:

וכן אין מגרשין נשותיהן אלא זה בפני זה. זו מימרא שם גבי כותבין גט לאיש וכו' והנראה מתוך הסוגיא שאין לחוש אלא כששמות נשותיהן גם כן שוין הא לאו הכי אינו

צריך שהרי העדים צריכים שיכירו שם האיש ושם האשה כמו שנתבאר למעלה וכן כתב רבינו פרק שני מהלכות גירושין:

וכן אם נמצא לאחד בין שטרותיו וכו'. משנה ואוקימתא דגמרא שם (ב"ב דף קע"ב) והטעם בזה מפני שיד בעל השובר על העליונה כמבואר פרק ששה עשר ובחדושי הרשב"א ז"ל כתוב ז"ל כתב הרב רבינו שמשון ז"ל דאם כותבין הרשאה זה לזה גובין ומיהו אי טעין לשניהן פרעתי והשובר נכתב סתם על שניהם דטענה מעליא היא ומסתברא כדברי הרב ז"ל דאילו היו יכולין לגבות עכ"פ על ידי הרשאה לעולם לא היו שותקין בגמרא מלומר כן וכן דרך הגמרא לומר כן בכ"מ שהרשאה מועלת עכ"ל:

וכיצד יעשו אלו ששמותיהן שוין וכו'. משנה ובריית שם:

הלכה ט

הוציא עליו שטר וכו'. מחלוקת אמוראים שם ופסק כרבא דהוא בתרא דלנפילה לא חיישינן וכן פסקו ז"ל:

וכן שני יוסף בן שמעון הדרין וכו'. כך דקדקו בגמרא שם מן המשנה וכן הלכה דלנפילה לא חיישינן וכן נתבאר ביבמות פרק האשה שלום (יבמות דף קי"ו) וכרבא דקיימא לן כוותיה וכן פסקו ז"ל:

הלכה י

שנים שהוציאו כל אחד מהן שטר חוב על חבירו וכו'. זה מחלוקת חכמים ואדמון פרק אחרון דכתובות (דף ק"י) ופסק כחכמים ומ"מ כתבו המפרשים ז"ל שאם [מנהג] המקום הוא שנותנין המעות ואחר כך כותבין השטר והגיע זמן מלוה ראשונה קודם מלוה שניה יכול הלה לומר היה לך ליפרע כשלוית ממני ואפילו יש לאחד עידית ובינונית ולאחד זיבורית והרי זה כדין שיתבאר לפנינו בשהלה מוציא שמכר לו את השדה כך כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל וזה לא נזכר בהלכות ולא בדברי רבינו ז"ל לפי שלעולם הוא דרך בהלואה לכתוב השטר קודם נתינת המעות ולפיכך סתמו ז"ל:

היה זה במאה וזה במאה וכו'. זה מבואר בגמ' ומוסכם שם וכתבו הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל שאם מת אחד מהם אפילו הניח יתומים קטנים שאינן בני גוביינא עד שיגדלו זה עומד בתוך שלו וזה עומד בתוך שלו דכיון דתפס תפס:

היה לזה עידית ובינונית ולזה זיבורית וכו'. זה מחלוקת בגמרא שם דר"נ אמר זה גובה וזה גובה ורב ששת אמר אפוכי מטרתא למה לי ואמרינן התם דטעמא דר"נ הוא מפני שכשיגבה בעל זיבורית בינונית מזה שיש לו עידית ובינונית לא יוכל בעל בינונית לגבותה ממנו מפני שתהיה אצל זה עידית ובינונית שהרי הוא אין לו מעולה ממנה

וכשאמרו בעל חוב בבינונית דעתם שבשלו הם שמין וטעמא דרב ששת מפני שבשל עולם הן שמין ופסק רבינו ז"ל כר"נ דהלכתא כוותיה בדיני וכן פסקו בהלכות אבל יש אצלי תימה בדבריו ז"ל שהרי הוא פסק פי"ט במי שהיו לו בינונית וזיבורית שדין בעל חוב בבינונית וזהו כדעת רב ששת וצ"ע ואפשר שאין גירסת רבינו שם כגירסת ספרינו אלא ר"נ דאמר זה גובה וזה גובה אפילו תמצא לומר בשל עולם הן שמין ויש בזה תועלת שיאמר בעל הזיבורית אני רוצה להגבות תחלה ונמצאו לאחד עידית ובינונית וזיבורית והוא יגבה ממנו בינונית ונמצא מרויח ורב ששת סובר שיאמר בעל העידית אני רוצה להגבות בינונית שלי תחלה ואח"כ אחזור ואגבנה בחובי וקי"ל כר"נ וגם זה צ"ע וכתבו ז"ל דאפילו לזה עידית ולזה עידית אם אין זמנן שוה ועדיין לא הגיע זמן שניהן זה גובה בזמנו וזה גובה בזמנו ופשוט הוא:

הלכה יא

הוציא שטר חוב על חבירו והלוה מוציא וכו'. משנה וגמ' שם ופסק כחכמים ונ"ל שאפי' במקום שנותנין מעות ואח"כ כותבין שטר אין טענת הלוה טענה אלא כשהגיע זמן ההלואה קודם מכירת השדה הא לאו הכי לא שכיצד היה יכול המלוה ליפרע ועדיין לא הגיע זמנו:

פרק כה

הלכה א

המלוה את חבירו בשטר ואחר שהלוהו וכו' אמר לו בשעת מתן מעות וכו'. שתי בבות אלו פסק הלכה בגמרא ס"פ גט פשוט (בבא בתרא דף קע"ו) ופירש רבינו ערב דב"ד שערב מיד הב"ד וכן עיקר:

הלכה ג

המלוה את חבירו ע"י ערב וכו'. זאת הבבא מוסכמת בגמרא:

היה הלוה אלם ואין ב"ד יכולין להוציא מידו וכו'. זה הדין הוא בהסכמה מרוב הראשונים והאחרונים ז"ל שכל שהלוה אלם כמי שאין לו נכסים דמי אע"פ שיש חולקין ועוד כתב הרשב"א ז"ל וכן בשאין הלוה עמו במדינה אע"פ שנעשה לו ערב סתם אין אומרים לו לך וחפש אחריו והוציא מאתים על מנה אלא ישתדל הערב ויביא הלוה כדי שיעמוד לדין עם המלוה או יפרע וכן אפילו בשיש לו ללוה נכסים ידועים במדינה אחרת אין אומרים לו למלוה שיוציא מאתים על מנה עכ"ל:

הלכה ד

התנה המלוה על הערב ואמר לו ע"מ וכו'. גם זה שם בגמרא מוסכם. ואם תשאל מה חילוק יש בין ערב סתם לזה שהתנה ומה הועיל לו תנאו תשובתך שערב סתם אפילו אין ללוה נכסים ידועים יכול הערב לדחות המלוה ולומר לו אי אפשר לך ליפרע ממני עד שתתבע את הלוה ואם יתחייב בדין ואין לו בוא והפרע ממני וכשהתנה שיפרע ממי שירצה אין הערב יכול לדחותו אא"כ יש נכסים ידועים ללוה וחילוק זה כתבוהו המפרשים ז"ל ולשון רבינו ז"ל מורה כן:

אמר על מנת שאפרע ממי שארצה תחלה וכו'. דין זה לא נזכר בגמרא בביאור באומר על מנת שאפרע ממי שארצה תחלה ודעת רבינו שדינו כדין קבלן לפי שכל תנאי שבממון קיים וזה דעת הרמב"ן ז"ל אבל בהשגות כתוב א"א שבוש הוא שאע"פ וכו' וזה דעת הרשב"א ז"ל וכתב שאפילו התנה עמו בפירוש בין שיהיו ללוה נכסים ידועים בין שלא יהיו לו הריני נפרע ממי שארצה תחלה אם יש נכסים ללוה ה"ז לא יפרע ממנו דפטומי מילי בעלמא נינהו ולעולם סמכא דעתיה שיפרע מן הלוה תחלה כל זמן שיש לו נכסים ואפשר לו לגבותם עכ"ל והביא ראיה לזה ואינה מוכרחת:

או שהיה קבלן וכו'. דין הקבלן נתבאר בגמרא שם:

הלכה ה

אי זהו ערב ואיזהו קבלן וכו'. מ"ש רבינו שאין בהן לשון קבלנות אלא תן לו ואני נותן לך הוא כדעת ההלכות שפסקו כרבא דהוא בתרא וכן דעת האחרונים ז"ל וכן עיקר וכתב הרשב"א יש מי שאומר שאם כתוב בשטר ונעשיתי לו קבלן גמור דנין אותו בקבלן דכל שהודה שנעשה קבלן גמור סתמא דמילתא קבלן כדיניה הוא וכך אמר לו תן לו ואני נותן וכענין זה כתוב בתוספות עכ"ל. **ומ"ש רבינו ז"ל עד שיפרש ויאמר ממי שארצה אפרע** רוצה לומר שאמר תחלה וכמו שנתבאר בדעתו ז"ל. ובהשגות א"א אף זה שבוש ע"כ. ודבריו מהטענה הנזכרת למעלה:

הלכה ו

ערב של כתובה וכו'. דין זה מבואר בגמרא סוף גט פשוט שם. ובהשגות א"א זה שבוש ע"כ. ונתכוון למה שאמר רבינו אע"פ שקנו מידו שזה לא נזכר בגמרא ודעת הר"א ז"ל דכל שיש קנין נשתעבד. ואני אומר שלדעת רבינו ז"ל שאמר פרק אחד עשר מהלכות מכירה שאסמכתא היא אפילו בקנין וכמו שכתבתי שם דינו בכאן מחוור שהרי ערב אסמכתא היא אלא דמשום דאית ליה הנאה דקא מהימני ליה גמר ומשעבד נפשיה כדאיתא בגמרא ומשום הכי בכתובה דלאו מידי חסריה בהימנותיה לא גמר ומשעבד

נפשיה והויא לה אסמכתא והיא אפילו בקנין וקצת נראה כן ממה שהקשו בכמה מקומות והא ערב דכתובה לא משתעבד ותירצו בקבלן ולא תירצו בשקנו מידו שמע מינה שאין קנין מועיל זה נראה לי בדעת רבינו ז"ל. ודעת הר"א ז"ל לומר דכל שיש שם קנין מועיל או מפני שאין אסמכתא בקנין או מפני דלא גרע מערב דלאחר מתן מעות שאע"פ שלא על אמונתו הלוהו כשקנו מידו חל הערבות. ויש לדחות טעם זה דשאני התם דמ"מ היתה שם הלואה וחסרון כיס למלוה מעיקרא ודעת קצת הגאונים ז"ל כדעת רבינו ז"ל ודעת בעל העיטור כדברי הר"א ז"ל ופירוש דינין אלו אינן אלא דוקא במנה מאתים שאין בהן חסרון ממון אבל נדוניא הרי היא כחוב דעלמא וכן כתבו ז"ל וכן מורה לשון רבינו ז"ל:

ואם היה האב ערב לכתובת בנו וקנו מידו וכו'. כלישנא בתרא שאמרו כל לגבי בריה שעבודי משעבד נפשיה וכן פסקו בהלכות. ומ"ש רבינו וקנו מידו הוא לפי שדעתו ז"ל דכל שאין שם מתן מעות שאין לומר על אמונתו הלוהו צריך קנין וה"ז האב ערב דאחר מתן מעות דעלמא דבעי קנין. ובהשגות א"א אע"פ שלא קנו מידו ע"כ:

וקבלן של כתובה חייב. כך נתבאר בגמרא שם ובגיטין פרק הניזקין ופירש"י ז"ל בקבלן שהתפיסה מטלטלין לכתובה והיא מסרתן ביד האב בתורת קבלנות. וכתב הרשב"א ז"ל נראה לי שלא בא רש"י לפרש שתשא ותתן ביד ממש אלא צריך לומר דתן לו ואני נותן וכמו שפסק גם הרי"ף ז"ל ואילו בכתובה שהיא אינה נותנת כלום לא שייך קבלנות אא"כ יתן לה הבעל כסף כתובתה ויחזור הקבלן ויאמר לה תן לו ואני קבלן. ומדברי רבינו נלמוד למחייב עצמו ליתן מנה לחבירו ונתן לו קבלן עליהם שאין לו דין קבלן עד שיתן לו המתחייב ממון החיוב וחזר ואמר לו הקבלן תן לו ואני קבלן עכ"ל. ואני אומר דלפי דברים אלו כל אחר מתן מעות לא שייך ביה דין קבלנות אלא על הצד הזה ודין זה צ"ע ואין נראה כן בדעת רבינו לפי מה שכתב פרק י"ז מהלכות אישות בדין קבלן בכתובה:

הלכה ז

ראובן שמכר לשמעון שדה ובא לוי וכו'. דין זה במוכר ונותן ערב לאחריות לא ידעתיו בשום מקום מן הגמרא אבל הנראה בדעת רבינו ורבותיו ז"ל הוא שערבות כיוצא בזה אינו כשאר ערבות שהוא על דעת שהמעות יגבו ויגבם מן המלוה או מן הלוה או מן הערב אבל ערבות דמכר כשנותנין המעות על דעת להשתקע נותנין ואין האחריות על הדמים אלא על הקרקע אם יטרפוה ממנו ותדע לך דודאי אם הוקרה או הוזלה וטרפה בע"ח דמוכר מגבין ללוקח כפי מה שהיא שוה בשעת טריפה לא כפי הדמים שקנאה

ולפיכך אין כאן ערבות על המעות אלא על הקרקע והוא על תנאי אם יוציאוה מידו ואינו כערב דהלואה שהמלוה מוציא המעות מתחת ידו וכאן הלוקח מחזיק בקרקע ואין לומר כאן על אמונתו הלוהו ויש בערבות אסמכתא וכבר כתבתי שדעת רבינו שאפילו בקנין יש דין אסמכתא. ובהשגות א"א שבוש הוא זה שאם אמר בשעת מתן מעות משתעבד ואין בערבות משום אסמכתא ע"כ. וכבר הראיתי פנים לדעת רבינו ז"ל:

ואם קנו מידו וכו'. זה מוסכם בודאי והצריך רבינו ז"ל קנין לפי שהוא אצלו כערב דאחר מתן מעות לפי שהמעות אלו לא ניתנו על דעת לגבות:

הלכה ח

וכן הערב או הקבלן וכו'. כבר נתבאר זה:

הלכה ט

שנים שלוו בשטר אחד וכו'. ירושלמי פ' שבועת הפקדון הובא בהלכות וכתב הרמב"ן ז"ל פ' המפקיד יש לפרש ולומר ששנים שלוו מאחד או שהפקיד אחד אצלם אין אחד מהם חייב לפרוע הכל אלא מדין ערב שאם אין נכסים לשותפו יגבה ממנו אבל בזמן שיש לו נכסים לא יתבע הערב תחלה וגובה מכל אחד ואחד החצי שהוא מוטל עליו וכן הורו מקצת המורים ודברי הרמב"ן ז"ל נראין כן עכ"ל והביא ראיה לזה וכן הסכים הרשב"א ז"ל:

הלכה י

שנים שערבו לאחד וכו'. יש לדין זה ראיה ממה שאמרו פרק בית כור (בבא בתרא דף ק"ז) שלשה אחין שחלקו ובא ב"ח ונטל חלקו של אחד מהם ואף על גב דקי"ל נכסוהי דבר איניש אינון ערבין ביה אלמא המלוה על ידי שני ערבים נפרע מאיזה מהן שירצה ויש שדחקו והעמידו זו בשאין לשאר האחין בינונית א"נ שהיה חלקו של זה אפותיקי מפורש ובתוספתא בבא בתרא פרק אחרון תניא המלוה את חבירו ע"י שני ערבים לא יפרע מאחד מהן ואם אמר ע"מ שאפרע מאחד מהם שארצה הרי זה נפרע ממי שירצה ופירוש לא יפרע מאחד מהם תחלה אלא כשהוא בא לגבות מהן כשאין נכסים ללוה נפרע מזה מחצה ומזה מחצה אין לו גובה מן השני וזהו כדין שנים שלוו מן האחד וזה דעת הרמב"ן ז"ל אבל הרשב"א ז"ל הסכים לדברי רבינו וחלק בין שני ערבים לשנים שלוו לפי שכיון שהמלוה אחד הערבות אינו חל לחצאין או יתחייב כל אחד בכל או לא יתחייב כלל דמי חלקו להן שהרי הן לא נתחייבו מחמת שום דבר שלקחו ממנו שנאמר לכל אחד נתן חציו או הפקיד חציו אלא ללוה הלוה הכל והערבין לבטחון כעין משכון ואין השיעבוד חל לחצאין עכ"ל. ובהשגות א"א זה אינו מחוור אלא לפי המנהג

ולמדין מן העכו"ם לישראל ע"כ. ואין לדברים אלו עיקר ועוד מקום שאין שם מנהג מה יהא דינו:

הלכה יא

ואחר שערב לשנים כשיפרע כו' כדי שיחזור עליו. זה דבר פשוט ולא מצאתיו מבואר:

הלכה יב

האומר לחבירו ערוב לפלוני כך וכך ואני ערב וכו'. גם זה לא מצאתי מבואר אבל קצת סמך יש לזה ממ"ש פרק אלו נאמרין ערבא וערבא דערבא והטעם בזה שאע"פ שערב ראשון אינו נותן מעות אין השני צריך קנין משום דשעת שיעבודו של זה כשעת מתן מעות דמלוה דמי וכן עיקר:

הלכה יג

מי שלא פירש קצב הדבר שערב כגון וכו' יש מן הגאונים שהורה וכו' ויראה לי שאין זה הערב חייב כלום וכו'. כבר נתבאר פרק י"א מהלכות מכירה שדעת רבינו ורבותיו שהמחייב עצמו בדבר שאינו קצוב אף על פי שקנו מידו לא נשתעבד ואף בכאן הלך לשיטתו ואמר שהערב אינו משתעבד בדבר שאינו קצוב וכבר כתבתי שם שיש חולקין בזה ולדבריהם נראה שאף כאן הערב משועבד בכל אפילו באלף אלפים כדעת הגאונים אלא שהר"א ז"ל חלק שם על הדין ההוא וכאן הטיל פשרה וכתב בהשגות א"א ואם כן לא ברב ולא במעט וכו' וזו הפשרה אין דעתי נוחה ממנה אלא או המשתעבד בדבר שאינו קצוב שיעבוד חל עליו לגמרי והיה לו ליזהר או אינו חל עליו כלל שאם לא כן נתת דבריך לשיעורין ומי יודע זה הערב כמה היה אומד בדעתו להשתעבד והגע עצמך שהרי אינו מכיר ויודע כמה הן אמודים היוכל לטעון לא הייתי סבור שיהא אלא חמשים והן אמודים למנה ואם היה דעת הר"א ז"ל לומר ששמין בדעת הערב כמה הוא רגיל ואמיד אף זה אינו לפי שאם אינו יודע כמה נכסים יש ללוה האומדנא בטלה ובודאי נראה לי דלא אזלינן בתר אומדנא בכי האי גוונא לפי שאין המלוה ולא הערב בקיאין באומדנות אלו ודעות בני אדם חלוקין בהן ודברי קצת הגאונים ז"ל נראין עיקר:

הלכה יד

מי שאמר לחבירו הלוהו וכו'. הרבה מן הגאונים ז"ל כדעת הראשון עד שיש מי שכתב אם הביאו ערב שבת בין השמשות ובמוצאי שבת ברח לא נפטר הערב בכך. ובתשובה לרב נחשון אמטייה כד נפיק חדא כוכבא שפיר דמי לקבוליה ואי לא קבליה איהו דאפסיד אנפשיה ונפטר הערב ואי בתר דנפקי תלתא כוכבי שבת הוה ואי ערק לא מיפטר ערב וכן אמר רב צמח ואלו הדברים ודאי אינן אלא בערב להביא הלוה. ודעת

רבינו ז"ל שכל שהערבות או הקבלנות הן על תנאי אי זה שיהיה דינן כדין אסמכתא וכמ"ש למעלה ולדעת הגאונים אפילו לא אמר אם לא אביאנו אהיה חייב לשלם סתמו כפירושו והטעם לפי שאין אדם מוציא דבריו לבטלה ואם לא נתכוון לכך מה היה הערבות ובמה יכריחנו מלוה להביאו וכן מורה לשון רבינו ז"ל והר"א ז"ל מטיל פשרה אף כאן וחלק בין סתם למפרש וכתב בהשגות א"א דל אסמכתא מהכא וכו' ואין דעתי נוחה גם בזו וכ"ש במה שאמר שיבוא גוף תחת גוף ומה יעשה גוף הערב בב"ד ולכשיהיה בב"ד ויאמר איני יכול להביא הלוה איזו כפייה יכפוהו ב"ד אם לא בתשלומין היחבשו אותו עד שיתפשר עם המלוה או יעמוד שם לעולם והיכן מצינו כפייה כזו ועוד שא"כ יותר הוא משועבד מערב אחר דודאי גופו חביב עליו מממונו ורוב בני אדם כן אלא ודאי אין לדברים אלו עיקר ובעיקר הדין איני כדאי להכריע:

פרק כו

הלכה א

המלוה את חבירו בשטר וכו' אף על פי שקנו מידו וכו'. מתוך לשון זה נראה שדעת רבינו הוא שערב היוצא לאחר חיתום שטרות צריך קנין והוא מפרש כן בכולהו בעי קנין שאמרו סוף גט פשוט שאף זה בכלל אבל הרמב"ן ז"ל העלה מסוגיא שבפרק הנושא בכתובות שערב היוצא לאחר חיתום שטרות אינו צריך קנין ולדבריו הסכים הרשב"א ז"ל.

ומ"ש רבינו אינו טורף מנכסים משועבדים. מבואר בפסק הלכה בגמרא שם:

היה הערב בגופו של שטר קודם חתימת העדים וכו'. חילוק זה בין אומר פלוני ערב לאומר ופלוני ערב מבואר בגמ' ובהלכות. **ומ"ש רבינו וקנו מידו של ערב ואח"כ חתמו** שנראה מדבריו שהוא מצריך קנין לערבות זה הוא מפני שרבינו מפרש כל זה אחר מתן מעות וקודם חתימה ודעתו שכיון שנמסרו ליד לוה המעות אף על פי שהוא ערב בשטר צריך קנין וכבר כתבתי דעת הרב רמב"ן ז"ל והרב רשב"א ז"ל:

הלכה ב

מלוה שתבע את הלוה כו'. כבר נתבאר פרק שנים ועשרים כמה זמן נותנין ללוה ודוקא כשאין לו מעות או מטלטלין וכבר כתבתי שם דעות המפרשים והוראת המורים ז"ל להשוות הערב ללוה נכונה היא בטעם.

ומ"ש רבינו ואם התנה הכל לפי תנאו. ה"ה ודאי בלוה עצמו וזה פשוט:

הלכה ג

מלוה שבא לתבוע את הלוה ולא מצא לו נכסים ידועים וכו'. זה מבואר בגמ' לא מיפטר לוה מיניה דמלוה עד שישא ויתן ביד ומשמו של רבינו תם ז"ל אמרו בתוספות שאפילו נשא ונתן ביד אם אין נכסים לערב חוזר המלוה אצל הלוה וגובה ממנו מדרבי נתן וכן כתב הרמב"ן ז"ל וכתב הרשב"א ז"ל כל שבא מלוה להפרע מן הקבלן אי אפשר לו ליפרע ממנו אלא ממה שיהיה אפשר ליפרע מן הלוה כלומר שאילו אין ללוה אלא זיבורית אע"פ שיש לקבלן עידית ובינונית וזיבורית אינו נפרע מן הקבלן אלא מן הזיבורית וכן אם רצה לוה לפרעו אי אפשר לו לתבוע מן הקבלן תחלה וכדמוכח בריש פרק הניזקין עכ"ל:

היה הלוה במדינה אחרת וכו' או שמת והניח בנים קטנים וכו'. כבר כתבתי פרק כ"ה לשון הרשב"א ז"ל שכתב בדין לוה שהוא במדינה אחרת והוא מסכים לדעת רבינו ז"ל ודין מת הלוה והניח בנים קטנים נחלקו בו המפרשים ז"ל שהרמב"ן ז"ל אמר שאפילו מהקבלן אין נפרעין עד שיגדלו היתומים והרשב"א ז"ל מסכים לדברי רבינו שאפילו מן הערב נפרעין וכ"ש מן הקבלן וזה דעת הראשונים זכרונם לברכה ועיקר:

הלכה ד

מלוה שתבע את הלוה וכו'. תקנת האחרוני' ז"ל בשבועה זו כבר נתבארה פרק שני והם אמרו להשביע את הלוה והם אמרו שלא יהיה הערב מחוייב קודם שבועה זו מפני חשש קנוניא ונכון הוא:

הלכה ה

מי שהיה ערב לחבירו במלוה ע"פ וכו'. דין זה אינו מבואר בגמרא אבל פשוט הוא שאפילו מנכסיו אין גובין במלוה על פה כמו שנתבאר פרק שלשה עשר וכן נראה מדברי הרמב"ן ז"ל פרק שני דייני גזילות ופשוט הוא כמו שכתבתי שם וכ"ש מערב שאין נפרעין ואני אומר שאפילו מן הקבלן אין נפרעין אלא בראיה אלא א"כ נשא ונתן ביד לפי שכל זמן שיש תביעה למלוה על הלוה ואין כאן שטר יש לחוש לפרעון כיון שהלוה היה נאמן בשבועתו בלא שובר וטוענין לערב שמא נפרע המלוה וגם זה נראה לי פשוט:

הלכה ו

ערב שקידם ונתן לבע"ח את חובו וכו'. זה פשוט ומוכיח בברייתא פרק גט פשוט:

בד"א כשאמר לו הלוה וכו' ערבני ושלם אבל אם עמד ברשות עצמו וכו'. מדקדוק לשון רבינו ז"ל הוא שאם אמר לו הלוה הכנס קבלן בעבורי אף על פי שלא הרשהו לשלם אם עמד הקבלן ופרע מדעתו חייב הלוה לשלם לו והטעם בזה שכיון שהוא נכנס

קבלן מחמת דברי הלוה והמלוה היה יכול לתובעו ולנוגשו תחלה אם פרעו ולא המתין שיגשהו הרי זה חוזר וגובה מן הלוה אבל אם אמר לו להכנס ערב ולא הרשהו לשלם כיון שהמלוה לא היה יכול לנוגשו אלא אחר העמדת הלוה בדין וזה קידם ופרעו הרי דין הערב כדין איש אחר שפרע חובו של חבירו שאינו חייב לשלם כמו שיתבאר בסמוך כך נראה לי ולפי דברים אלו אפילו בערב שאינו קבלן כל שנכנס מדעת הלוה אם כבר עמד המלוה בדין עם הלוה ולא נמצאו לו נכסים שהרי הוא יכול לנגוש את הערב ועמד הוא ופרעו בלא נגישת ב"ד הרי הוא חוזר וגובה מן הלוה ואם היה דעת רבינו ז"ל לומר שכל זמן שלא הרשהו לשלם אם פרעו בלא נגישה אינו חוזר וגובה מן הלוה ואפילו בשנכנס קבלן במצות הלוה הוא דבר תימה ואיך יהיה דין זה שהמלוה יכול לנוגשו כדין פורע חוב דעלמא. ובהשגות א"א אלו דברים שאין הדעת מקבלתן ואין השכל סובלן ע"כ. אפשר שדעתו לחלוק ולומר שאפילו ערב שאינו קבלן שנכנס בערבות מאליו ופרע מאליו חוזר וגובה מן הלוה ויש לזה פנים ומה שכתבתי נראה לי עיקר:

וכן הפורע שטר חובו של חבירו שלא מדעתו אפילו וכו'. מפורש בגמרא בנדרים פרק אין בין המודר (נדרים דף ל"ג) ופרק שני דייני גזילות (דף ק"ח) ובהלכות.

ומה שכתב אפילו היה החוב על המשכון. ירושלמי בהלכות שם:

מת הלוה וקידם הערב ופרע החוב קודם שיודיע וכו'. מעשה סוף פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קע"ד) ההוא ערבא דיתמי דפרעיה למלוה מקמיה דלודעינהו ליתמי ואמר רב הונא בריה דרב יהושע אימר צררי אתפסיה וקי"ל כוותיה ודעת רבינו ז"ל לפרשה אפילו ביתומים גדולים וזהו שכתב את היורשים ולא כתב יתומים קטנים וזה דעת רבו ז"ל והרב אבן מיגש ז"ל והטעם בזה שכל שהוא פורע בלא הודעה נראה שכבר היה תפוס צררי שכשהגיע זמן החוב בחיי לוה התפיסם צרורות. ודע שקצת המפרשים פירשוה דוקא ביתומים קטנים והראשון עיקר וגם כן רבינו ז"ל מפרש מה שאמרו בברייתא שאם כתב לו מלוה התקבלתי ממך הרי זה גובה דוקא בדשמתיה ומית בשמתיה או באחד מהדרכים האחרים וכן פירש רבו ז"ל אבל מדברי הרמב"ן ז"ל נראה שאפילו אין כאן אחד מן הדרכים שהזכיר רבינו ז"ל כל זמן שכתב לו מלוה לערב התקבלתי הרי זה דינו כדין המלוה וכשם שאין טוענין למלוה טענת צררי וגובה מן היתומים הגדולים כיון שיש שטר בידו כך אין טוענין לערב אע"פ שפרע מעצמו:

היה המלוה עכו"ם אין היורשין וכו'. מפורש בגמרא שם עכו"ם כיון דדיניה בתר ערבא אזיל אי לאו דאתפסיה צררי מעיקרא לא הוה מקבל ליה ע"כ ופירוש אין דין זה אלא במקום שדין העכו"ם כן:

הלכה ז

כל ערב שבא ליטול וכו'. זה מוסכם מן המפרשים ז"ל וזו היא פשטה של ברייתא ערב שהיה שטר חוב יוצא מתחת ידו אינו גובה ואף על פי שהיא מתפרשת ביתומים:

הלכה ח

האומר לחבירו ערבת לי והוא אומר וכו'. מה שכתב שדין הערב עם הלוה כדין מלוה על פה שיכול לומר פרעתיך כך כתב רבו ז"ל וכן כתבו המפרשים ז"ל אלא שאם כתב לו המלוה התקבלתי ונתן לו זכותו הרי הוא עומד במקומו ודין הערב כדין המלוה ואם המלוה בשטר אינו יכול לומר פרעתי כך נראה מדברי הרשב"א ז"ל ופשוט הוא לא יגרע כח הערב מאיש נכרי דעלמא שהרשהו המלוה:

הלכה ט

עבד או אשת איש שלוו וכו'. זה פשוט שאינן משלמין בעודן תחת האדון והבעל ולמדו זה כל המפרשים ז"ל מהרבה מקומות ומהם מהמשנה שבפרק החובל (בבא קמא דף פ"ז) העבד והאשה וכו' שחבלו באחרים פטורין אבל משלמין לאחר זמן נתגרשה האשה ונשתחרר העבד חייבין לשלם. ומ"מ ראיתי כתוב בשם רבינו שרירא ורבינו האיי גאונים ז"ל שהאשה שלותה או קבלה בפקדון או גזלה או גנבה אם הוא מצוי בידה משלמת ואין לבעל לעכב ואם כבר אבד הרי הוא כדין חבלות וכן נראה מדברי רבינו ז"ל שכתב לפנינו ודבריהם צל"ע בלותה לפי שי"ל שכיון שמלוה להוצאה ניתנה תיכף שלותה זכה בה בעל לאכילת פירות אבל בפקדון וגזל וגניבה פשוט הוא דכל היכא דאיתנהו ברשותא דמרייהו איתנהו:

הלכה י

קטן שלוה חייב לשלם כשיגדיל וכו'. גם (כן) זה מוסכם מן הגאונים ז"ל דאע"ג דלגבי חבלות שנינו במשנה דקטן שחבל באחרים פטור לעולם גבי הלואה כיון דמטא הנאה לידיה מיחייב לשלם לכשיגדיל ומסתברא לי דוקא כשהגיע לעונת הפעוטות כשלוה מפני שמקחו וממכרו קיימין במטלטלין כמבואר פרק כ"ט מהלכות מכירה אבל פחות מכאן הרי זה כמאבד מעותיו וכמלוה את השוטה ויש לי ראיה לזה ממה שנתבאר פרק שביעי מה' שאלה ופקדון שהמקבל פקדון מן הקטן לא יחזיר אליו ושם כתבתי דדוקא בשלא הגיע לעונת הפעוטות ואם שלו אין מחזירין אליו המלוה לו את שלו היאך ישתלם ממנו כך נ"ל.

ומ"ש רבינו ואין כותבין עליו שטר וכו'. מפורש בהרבה מקומות חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול:

הלכה יא

קטן שערב את אחרים וכו'. פירוש אינו דומה למתנה שהיא קיימת במטלטלין כמו שנתבאר פרק כ"ט מהלכות מכירה משום דהתם מדעת גמר ומקנה ומוציא הדבר מרשותו אבל כאן אינו אלא שיעבוד והרי מבואר בגמ' דערב היה בו משום אסמכתא אם לא מפני שכיון שהלוהו על אמונתו גמר ומשעבד נפשיה ואין לקטן דעת כדי לשעבד עצמו בזה כדברי הגאונים ז"ל:

הלכה יב

האשה שלותה בשטר וכו'. זה פשוט ומבואר בסוגיא סוף פרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ט) ודין מלוה על פה בעיא ולא איפשיטא שם ואינו גובה בעודה תחת הבעל כמו שמבואר בהלכות. **ומ"ש רבינו ואם היו מעות ההלואה עצמן קיימין יחזירו אותן למלוה** הוא כדברי רבינו שרירא ורבינו האיי ז"ל שכתבתי למעלה אפילו בלותה משנשאת וכבר כתבתי בזה ואפשר שיצא להן בכאן ממ"ש בגמרא לותה ואכלה ועמדה ונשאת מהו דמשמע דלא מיבעיא להו אלא דוקא באכלה הא איתנהו בעין מחזירין למלוה:

פרק כז

הלכה א

שטר שכתוב בכל לשון ובכל כתב אם היה עשוי וכו'. מימרא פרק המביא תניין (גיטין דף י"ט) אמר אמימר האי שטרא פרסאה וכו' והיא בהלכות:

אבל כל השטרות שחותמיהן עכו"ם הרי אלו פסולין וכו'. דע שבדינין אלו רבו הסברות והנני כותב קצת מן הגמרא וסברות המפרשים ז"ל בקוצר. שנינו במשנה (גיטין דף י' ע"ב) כל השטרות העולים בערכאות של עכו"ם אע"פ שחותמיהן עכו"ם כשרין חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים ובגמרא קא פסיק ותני לא שנא מכר ולא שנא מתנה בשלמא מכר מדיהיב זוזי קמייהו הוא דקנה ושטרא ראיה בעלמא הוא דאי לאו דיהיב זוזי קמייהו לא הוו מרעי נפשייהו וכתבי ליה שטרא אלא מתנה במאי קני ליה בהאי שטרא והאי שטרא חספא בעלמא הוא אמר שמואל דינא דמלכותא דינא איבעית אימא תני חוץ מכגיטי נשים עוד שם (דף י"א) רבינא סבר לאכשורה בכנופיאתה דארמאי א"ל רפרם ערכאות תנן ודוקא ערכאות דלא מקבלי שוחדא ובפרק המביא תניין (גיטין דף י"ט ע"ב) רב פפא כי הוה אתי לקמיה שטרא פרסאה דעביד בערכאות של עכו"ם מקרי ליה לשני עכו"ם זה שלא בפני זה והוה ליה כמסיח לפי תומו ומגבי ביה ממשעבדי ויש גורסין מבני חרי. והנה דעת רוב הגאונים ז"ל ורבינו לפסוק כלשון האחרון שאמרו

תני חוץ מכגיטי נשים שרוצה לומר שכל שטר שהוא כגט שהשטר הוא שטר הקנאה ושיעבוד אינו מועיל כלל ויש לפרש לפי דעתם ז"ל דאע"ג דקיימא לן דדינא דמלכותא דינא כמבואר פ"ה מהלכות גזילה ואבידה הני מילי במה שהוא תועלת למלך בעניני המסין שלו ומה שהוא מחקיו אבל בדברים שבין אדם לחבירו אין דינו בהם דין והכי קאמר האיבעית אימא לא אמרינן בכי הא דינא דמלכותא דינא והני חוץ מכגיטי נשים ואין ראיה גמורה היפך מזה ונחלקו רבינו ז"ל ורבותיו שטרי הלואה מה יהא דינן לפי שלא נזכרו בסוגיא זו ודעת רבותיו להשוותן לשטרי מתנה והטעם שלהם הוא מפני שאע"פ שהוא מקבל מעות וברי לנו שקבלן דלא מרעי נפשייהו מ"מ אם לא מחמת השטר היתה מלוה זו מלוה ע"פ שהיה נאמן לומר עליה פרעתי וכיון שכן האי שטרא חספא בעלמא הוא ואינו דומה למכר לפי שהמוכר שדהו בעדים הרי הוא כמוכרו בשטר לכל דבר ואנן סהדי דאי לאו דיהיב זוזי קמייהו לא מרעי נפשייהו ונ"ל לפי שיטה זו דהא דר"פ בשטר מכר שנטרף המקח מן הלוקח ובא לגבות מחמת האחריות שבו והם גורסין ומגבי ביה ממשעבדי וכדקי"ל דהמוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים כמבואר פי"א ורבינו ז"ל סובר שכיון שעיקר השיעבוד חל מחמת קבלת המעות לענין טענת פרעתי יכול לומר לו שטרך בידי מאי בעי והוא ז"ל גורס ומגבי ביה מבני חרי ובשטרי הלואה הוא לפי גירסא זו בהכרח דאי בשטרי מכר לא גרע ממוכר שדהו בעדים שגובה ממשועבדים והר"א ז"ל כתב בהשגות א"א יפה הורו רבותיו וכו' ביאור דבריו שאפילו בחייב מודה או בתוך זמנו אינו גובה ממשועבדים הילכך אם חייב טוען לאחר זמן פרעתי נאמן כדין הוציא עליו כתב ידו כמבואר פי"א ויש לחלק שאינו דומה שטר גמור לכתב יד.

ומ"ש רבינו והוא שיתן המעות בפניהם. הוא לשון הגמרא דאמר דאי לאו דיהיב זוזי קמייהו והטעם לפי שבכסף הוא קונה ואין הודאתו בפניהם הודאה.

ומ"ש וכן צריכין עדי ישראל וכו'. הוא ממה שאמרו ודוקא ערכאות דלא מקבלי שוחדא פי' שידועות שאינן מקבלות שוחד. זו היא שיטת רבינו ומחלוקתו עם רבותיו ז"ל אבל שיטה אחרת יש לבעל העיטור והרמב"ן והרשב"א ז"ל שכל השטרות כשרין אפילו שטרי מתנה וגובין בשטרי הלואה מן המשועבדים משום דקי"ל כשמואל דאמר דינא דמלכותא דינא אפי' בדברים שאינן תועלת המלך והאי איבעית אימא הכי קאמר מתני' אפי' בדליכא הרמנא דמלכא ותני חוץ מכגיטי נשים דתרתי לישני לא פליגי דודאי כל היכא דאיכא הרמנא דמלכא כל השטרות שבעולם כשרין כגון בנוטירין של מלכות שלנו ובדליכא הרמנא דמלכא תני חוץ מכגיטי נשים למעט שטר מתנה וכיוצא בו אבל שטרי

מכר והלואה קיימין וגובין בהן מן המשועבדים כיון שעולים בערכאות והן גורסין בדרב פפא ומגבי ביה ממשעבדי ומפרשים בשטרי הלואה משום דערכאות אית להו קלא זו היא שיטתם ז"ל ועליהם סומכין בארצותינו וכתב הרמב"ן ז"ל בין בערכאות בשטרי מכר והלואה בין בנוטירין של מלכות בכל השטרות אין הכשרן אלא להיות השטר כאילו נכתב ונחתם בעדים ישראלים אבל אם חסרו דבר מדרכי ההקנאות כגון מטלטלי אגב מקרקעי וכגון דאקנה וכיוצא בהן ודאי אין דנין בהם לענין אותו דבר שחסר מהם ואם דבר הפוסלן הוא כגון שנתן לו מעות בלא אגב ושטרות בלא מסירה ובקני הוא וכל שיעבודא דאית ביה פסולין לגמרי ואין דנין בהן בדיני עכו"ם שאין דינן של מלכים אלא להכשיר שטרות שלהם ולעשות סופר שלהן כמאה עדים אבל לענין דרכי הקנאות לא עדיפי משטרות שלנו שאף העכו"ם במקומות הרבה בדינין חלוקין דנין אותן כפי מחלוקת חכמיהן ומנהגי המקומות ואין מלכים מקפידין אלא בהכשר השטרות בלבד עד כאן דבריו ז"ל:

הלכה ב

השטר שעדיו עכו"ם וכו'. מימרא שם פ"ק (דף י"א) ודע שהשטר העשוי בערכאות ג"כ צריך שיהיה כתיקון שטרי ישראל ושלא יוכל להזדייף אע"פ שאין נראה כן מדברי רבינו שלא הזכיר כן בערכאות וגם דעת בעל העיטור הוא כדברי רבינו אבל יש מצריכין כן אפילו בערכאות וזהו דעת הרמב"ן והרשב"א ובארצותינו אע"פ שמרחיקין אותם הערכי מן הכתב יותר משיטה אחת כבר הוא ניכר סיום השטר שלהם ודי בכך ואין חוששין שמא יגוז השטר ויחזור ויכתוב שטר אחר שהרי יש להם זכר שעומד אצל הערכי וכל המזייף מירתת לזיופי שמא יגלה זיופו ע"י מה שהוא ביד הערכי:

הלכה ג

תקון שטרי ישראל כך הוא וכו'. מימרא פרק גט פשוט (בבא בתרא דף קס"א) ומ"מ אם לא החזיר אין השטר נפסל בכך אלא שאין למדין ממ"ש באותה שיטה. וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל ודברי רבינו מורין כן:

הלכה ד

עדים שהיו מרוחקין מן הכתב שתי שיטין וכו'. ג"ז שם והטעם בזה שאפילו כתוב בשטר שריר וקיים בסופו שניכר שהוא סיום השטר עדיין יש לחוש שמא יגוז הכל ויכתוב בשתי השיטין שטר אחר וכתבו המפרשים שאפילו באו עדים והעידו על מה שנכתב למעלה ולא נוסף בו כלום אפ"ה פסול לפי שכל שלא נעשה כתיקון חכמים אינו שטר:

שתי שיטין שאמרו בכתב ידי עדים וכו'. מבואר שם הדין והטעם ופי' בכתב ידי עדים לא שחתמו העדים גס ביותר בכוונה אלא לומר לך שאם חתמו בקולמוסו של סופר ומפני שלא הורגלו בכתיבה חתמו יותר גס מן הסופר משערין בהן עכ"ל הרמב"ן ז"ל. ואני אומר בדרך כלל דלאו אחר כתב אלו העדים ולא אחר כתב זה הסופר נלך אלא אחר כתב ידי עדים דעלמא שאינן רגילין לאמן ידיהם כמו הסופרים ועושין כתיבה גסה מן הסופר וכן עיקר:

ושתי שיטין אלו הם ואוירן כגון למ"ד על גב כ"ף. פירוש שתי שיטין ושלשה אוירין מחלוקת אמוראים הוא שם ופסק רבינו ז"ל כן שלא לחלוק על ר"נ בר יצחק שאמר הן ואוירן ורבינו האיי ז"ל פסק כמאן דאמר שיעור דשיטה אחת ושני אוירין כגון ברוך בן לוי בשיטה אחת פסול וזה דעת הרמב"ן ז"ל וכן נראה מדברי בעל העיטור ודברי הראב"ד מטין לדברי רבינו וכן פסק הרב רבינו יונה ז"ל ועיקר:

היו העדים מרוחקין מן הכתב וכו'. מימרא שם מלאהו בקרובים כשר ומפורשת כן בהלכות ובחדושי הרשב"א ז"ל כתב מורי הר"ר יונה ז"ל דוקא כשבא כך מיד הלוה או המוכר ליד המלוה או ליד הלוקח הא מלאהו המלוה או הלוקח לאחר שבא לידם פסול דשטר שנמסר להם פסול היה וכמי שאינו דמי וכן אם לאחר שבא לידם נטלו הלוה או המוכר ומלאהו בקרובים כשר דעכשיו הוא שנעשה שטר אבל הראב"ד ז"ל כתב אם היה פקח ממלא אותו קודם שיבוא לבית דין עכ"ל ונראין דברי רבינו יונה ז"ל עיקר והוסיף הרב ואמר ודוקא בשמלאהו בקרובים ביום שנכתב ונחתם אבל למחר וליומא אוחרי אע"פ שהוא במצות הלוה הוה ליה מוקדם ופסול דהשתא הוא דמשוי ליה שטרא ע"כ דבריו ופירוש בשטרי דלאו אקנייתא וכמו שנתבאר פרק כ"ג:

ואם מלאהו בשריטות וכו'. מבואר בסוגיא שם הדין והטעם:

היה השטר כולו וכו'. גם זה מבואר בסוגיא ובחידושי הרשב"א ז"ל כתבו בתוספות דמכאן יש ללמוד לעדים שצריכין לחתום בראש המגילה שלא יוכל לכתוב מן הצד שטר דהוה ליה הוא ועדיו בשיטה אחת וכשר אותו שטר וכיון שיש לחוש לזיוף זה אפילו השטר נפסל בכך ואם אירע כך שלא חתם האחד בראש הקלף יחתום השני תחתיו דהא ליכא הוא ועדיו בשיטה אחת דהשתא ליכא למיחש לזיוף דהוא ועד בשיטה אחת ועד שני בשיטה אחרת פסול עד שיהא הוא ושני עדיו בשיטה אחת עכ"ל ופירוש אם העדים סמוכין לכתב בלא הפסק אף על פי שהשטר כלה באמצע שיטה כשר וכמו שיתבאר לפנינו ופשוט הוא:

הלכה ה

היה השטר וכו'. ג"ז בגמרא שם והטעם שכתב רבינו ג"כ נלמד משם:
וכן אם היה השטר וכו'. גם זה שם מבואר:

הלכה ו

קיום ב"ד וכו'. מבואר בגמרא שם.
ומ"ש ואם היה בין הקיום והשטר שיטה אחת ריוח פסול. הוא כר' יוחנן ודלא כרב דהוה מכשר ליה משום דסבר דשטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת פסול ובהא הוא דפליגי רב ורבי יוחנן וכמו שאכתוב לפי דעת רבינו ז"ל וקי"ל כר' יוחנן ופירוש פסול הקיום אבל השטר כיון שנכתב כתיקון חכמים למה יפסל וכ"כ ז"ל. **ומ"ש רבינו או מאחוריו כנגד הכתב** לא מצאתי זה מבואר בקיום שיעשהו מאחורי השטר אבל מצינו בגט הקרוע מחמת פרעון כתובה שכותבין על גבו גיטא דנן דקרענוהו וכו' וכן גבי מקושר העדים חותמים מאחוריו וכיון שכן גבי קיום פשוט הוא שמועיל ויאמרו בקיום שהשטר כתוב מאחורי הקיום וכנגדו ואז אין לחוש לכלום ותיקון נאה הוא ועושין כן במקום שאין הנייר מספיק ובעיטור לגאון והיכא דליכא בנייר כדי לכתוב בו קיום מלפף ביה ניירא אחרינא וכתיב ביה קיום וקיומיה מלפף בגויה וכתיב ביה סימן מובהק ע"כ ואיני יודע איזה סימן מובהק יועיל אלא א"כ יכתבו הדיינין מחתימת ידיהם איזה דבר בגוף השטר ואם יזייף נדמה כתיבה לכתיבה ולא תדמה אבל כל שאר סימנין הרי הן יכולין להזדייף ודברי רבינו עיקר:

הלכה ז

הרחיק את הקיום וכו'. זה נאמר בסוגיא לדעת רב וסובר רבינו שהוא אמת אפילו לרבי יוחנן דלכ"ע אין לחוש שיחתמו הדיינין על השריטות ומחלוקתן הוא בהרחיק הקיום שיטה אחת בלבד דרב מכשר ליה בלא שריטות משום דסבר דשטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת פסול ור"י מכשיר שטר שהוא ועדיו בשיטה אחת ופסל הרחקת קיום אפילו שיטה אחת ובלא שריטות אבל בהרחיק הקיום שתי שיטין דכ"ע אי משרט ליה כשר ואי לא פסול ולא נחלקו בזה זה דעתו ז"ל ויש לפרש הסוגיא כן וכשכתב רבינו יתר על שתי שיטין אפילו קאמר וכל שכן בשיטה אחת כשמלא אותה שריטות וזה פשוט לפי שיטתו ושריטות אלו הוא פירוש לטיוטא הנזכר בגמרא ויפה כיון שאין לפרש שממלא כל החלק דיו שא"כ יש לחוש שמא שטר אחר היה שם וקיימוהו והוא כתב על גבו שטר זה ומלא זה בדיו וכן פירשו ז"ל זו היא שיטת רבינו ז"ל ומ"מ הנראה מן ההלכות הוא שאין טיוט מועיל לדעת רבי יוחנן ויש לחוש דילמא אטיוטא הוא דחתמי שלא הביאו

כלל סוגיא זו וגם הרשב"א ז"ל כתב בדברי רבי יוחנן פסול ואע"ג דמטייט ליה עכ"ל ודברי רבינו נראין בטעמן:

הלכה ח

כל המחקין כולן צריך לכתוב קיומיהן וכו'. מימרא שם כל המחקין כולן וכו' וכתב הרשב"א ז"ל כתבו מקצת מרבותי דמשום הכי לא אמרינן כל המחקין וכל התלויות לפי שהתלויה שאינה מקויימת אינה פוסלת את השטר אלא שאין למדין ממנה אבל המחק שאינו מקויים פוסל כל השטר שאני אומר תנאי היה בו ומחקו וכאן ה"ק צריך שיכתוב קיומיהן דאי לא כל השטר פסול ואינו נראה בעיני שאין המחקין פוסלין אלא שאין למדין מהם ועוד דבהדיא שנינו בתוספתא דמכילתין פרק בתרא שטר שיש בו מחק או תלוי מגופו פסול שלא מגופו כשר והא דלא קאמר הכא כל התלויות חדא מינייהו נקט והוא הדין לאינך ע"כ ועוד האריך וכדבריו נראה מלשון רבינו ז"ל שאמר כל המחקין וכל התלויות עמהם נראה שדין אחד להם:

ואם היה המחק במקום שריר וקיים וכו'. מימרא שם ופירוש במקום שריר וקיים שיטה אחת סמוך לאחרונה ומתוך דברי רבינו ז"ל נראה שאין צריך לכתוב בכל השטרות והכל שריר וקיים אלא לקיים המחקין והתלויות אם יש מהן בשטר וכדי ללמוד מהן וג"כ נראה מדבריו שאין לכתוב קיומן בשיטה אחרונה לפי שאין למדין ממנה וזהו הנראה מדברי הגמרא בבירור ומנהג ארצותינו הוא לכתוב קיומים בשיטה אחרונה והרבה האריכו בזה המפרשים ז"ל להעמיד המנהג ודחקו עצמן בלשונות הגמרא לומר שכל שטר שאין בו שריר וקיים פסול וכשאמרו אין למדין משיטה אחרונה דוקא בשנכתב אחר שריר וקיים והם עצמן ראו שאין לדברים אלו קיום ואמרו להנהיג לכוין סיום השטר בחצי שיטה ולחתום שני העדים בחצי האחר דודאי אם לא היה כל השטר שם לא היו חותמין וכמו שכתבתי למעלה בשם התוספות גזירה שמא יזייף ויעשה שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת ואין חוששין לעדים טועים ע"כ דבריהם ז"ל:

הלכה ט

שטר הבא הוא ועדיו על המחק. כל זאת הבבא בטעמה מבוארת:

הלכה י

שטר הבא הוא ועדיו על וכו'. מפורש בסוגיא ואליבא דרב כמו שהזכרתי למעלה בדעת רבינו ז"ל שמכשיר הרחקת האשרתא במילוי הריוח שריטות של דיו ואין מסוגיא זו רמז בהלכות:

הלכה יא

שטר הבא על הנייר ועדיו על המחק וכו'. מפורש בסוגיא שם:

ואם כתבו העדים וכו' וכותבין כן בין עד לעד כדי שלא יזייף. מפורש שם ומכאן למד הרשב"א ז"ל בתשובה לשטר שטעה הסופר שהי' לו לכתוב מאתי' וכתב מנה וחתם העד האחד ולא הספיק לחתום השני עד שהרגישו בטעות ותקנוהו וכתבו בין עד לעד אנחנו העדים חתמנו על שטר זה שכתוב בו מאתים על המחק כשר ע"כ דבריו והאריך להוכיח כן מן הסוגיא שם:

הלכה יב

שטר הבא על המחק ועדיו על כו'. ג"ז שם מבואר הדין והטעם: **ומתקון השטרות להתבונן בשטר בואוי"ן וזייני"ן שלו וכו'**. בגמרא יש שני מעשים שאירע זיוף ברחוק אות אחת או בהרווחה בין תיבה לתיבה יותר מדאי ומתוך כך כתב רבינו ז"ל דין זה ודבר נכון הוא שאם לא נכתב דין הוא שיכתב:

הלכה יג

משלש ועד עשר אין כותבין וכו'. מימרא דאביי שם:

הלכה יד

שטר שכתבו מלמעלה וכו'. משנה שם:

ולמה אין הולכין אחר הפחות שבשניהם וכו' שאם היה כתוב בו ק' שהם מאתים או מאתים שהן ק' וכו'. דין זה משנה שם זוזין מאה דאינון סלעים עשרין אין לו אלא עשרין זוזין מאה דאינון סלעין תלתין אין לו אלא מנה ופירשו המפרשים ז"ל שהטעם שאין הולכין אחר התחתון הוא מפני שאומר דאינון בודאי טעות חשבון הוא באחד מן הלשונות והילכך המוציא מחבירו עליו הראיה וכדברי רבינו ז"ל:

היו בו מלמעלה שם וכו'. כל בבא זו מפורשת בין המשנה והברייתא ובירושלמי (דף י"ז) ר' יצחק שאיל מלמעלה כתב חנן ולמטה כתב נני מהו נלמד התחתון מן העליון חנן והעליון מן התחתון נני ע"כ ולא איפשיטא:

הלכה טו

כתוב בו מלמעלה וכו'. בגמרא שם (דף קס"ו ע"ב) ופירשו ר"ח והרב אלפסי והרב אבן מיג"ש ז"ל לשון נוטריקון ספל סאה ופלגא קפל קב ופלגא וכן עיקר ובעיא דלא איפשיטא הוא שם והמוציא מחבירו עליו הראיה:

מעשה בשטר שהיה כתוב בו. שם בגמרא ורבינו ז"ל מפרשה כפר"ח שהאסתירא פלגא דזוזי בשווי ובחשיבות ורבינו שמשון והרב אבן מיגש פירשו שהאסתירא תרי זוזי ופירשו שהוא נוטל שש מאות זוז וזוז וכולם ז"ל שוים שאינו נוטל אלא הפחות:

הלכה טז

שטר שכתוב בו אסתירא מאה מעי או שכתוב בו מאה מעי אסתירא הלך אחר הפחות שבלשונות ואינו נוטל אלא מאה אסתירות וכו'. זה נמצא בספרי רבינו ז"ל והוא טעות יצא מידי הסופר הראשון והראוי להיות ואינו נוטל אלא אסתירא ופירוש הדבר ששווי האסתירא צ"ו פרוטות ופירוש מעי בכאן פרוטות של נחושת וכן פירשו בכמה מקומות בגמרא ואין בין שווי האסתירא למאה מעי אלא ארבע פרוטות וכן פירשו כל המפרשים ז"ל וכן הוא מוכרח וכן כתוב בהשגות א"א זה שבוש ואינו נוטל אלא אסתירא עד כאן ופשוט הוא והדין פרק בית כור כחכמים וכן נפסק פכ"ה מהלכות מכירה:

לפיכך כל שטר שיש בו וכו'. זה פשוט ובכמה מקומות דין זה מבואר. אבל **מ"ש ואם תפס בעליונה אין מוציאין מידו** י"ל דדוקא בתפס שלא בעדים אבל מתוך מה שאמרו אוקי תרי להדי תרי ואוקי ממונא בחזקת מריה ואי תפס לא מפקינן מיניה ופירשו אפילו בדתפס בעדים משמע דה"ה לכל ספק שטר ומ"מ שטר שכתוב בו דינרין סתם שאין גובה בו אלא שנים אם תפס יותר בעדים ודאי מוציאין מידו כך נ"ל:

הלכה יז

הכותב בו מטבע וכו'. כל זאת הבבא מפורשת שם (דף קס"ו) ובגמרא יש חילוק בין אומר דינרין לאומר דינרי לפי שדינרי בלא נו"ן הכוונה של זהב ובנו"ן ר"ל של כסף והביאו בגמרא משנה מכרחת כן ואין מכל זה בהלכות ולא בדברי רבינו ז"ל כלום והטעם לפי שאין לנו עכשיו מדקדקין בלשון כל כך: **תמו הלכות מלוה ולוה**